

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204995

UNIVERSAL
LIBRARY

OUP—552—7-7-66—10,000

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. T81 Accession No. T1013

Author B57D భీమన్న బాబు

Title దీపసభ , 1955

This book should be returned on or before the date
last marked below.

దీ ప న భ

బో యి భీ మ న్న

ప్రథమ ముద్రణ 1955
సర్వస్వామ్య సంకలితము
జ్వల మాడు రూపాయలు.

ప్రతులు :
రచయిత వద్దగాని, విజయవాడలోని
జేశికవిత్తమండలి వారివద్దగాని
దొరుకుతవి.

స్వాగతము

నేటి తెలుగునాటిలో రాజకీయ సాంఘిక సారస్వతాది సకల వ్యవస్థలయందును విప్లవకల్పమయిన మహాపరిణామము సాగుచున్నది. ముఖ్యముగా భాషాసాహితీరంగములలో గ్రాంథిక వ్యవహార భాషాసమస్య ప్రాచీన నవీన సంప్రదాయ పథకముల సంఘర్షణ - గ్రంథకర్తల, యార్థిక దుర్బరావస్థ తాండవింపుచు సంక్షోభము గలుగజేయుచున్నవి. దీనికి తోడు, రసమయము, దయనీయము, కమనీయము నైన సాహితీరంగమున రాజకీయనర్తకి నాట్యము చేయుచున్నది. వాఙ్మయజగత్తు దారియు, తెన్నును లేక, అంధతమస్సుచే నావృతమైనది. స్వాతంత్ర్యోదయమైన వెనుక పరభావదాస్య భారమున క్రుంగియున్న సాహితీ సంస్కృతులను జాతీయతా స్ఫోరకముగ పునర్నిర్మాణము గావించుటకు సాహిత్యమే యాధారమైనది. ఆంధ్రమొక ప్రత్యేక రాష్ట్రముగా నేర్పడిన యీ తరుణమున సంస్కృతి పునర్నిర్మాణావశ్యకత మఱియు ప్రధానత వహించినది. ఇట్టి పరిస్థితులలో నాంధ్ర సాహిత్యము శక్తిమంతముగా, చైతన్యవంతముగా, సర్వోదయ సిద్ధాంత మూత్రాసుసారముగ దిద్ది తీర్చుటకు, సాహితీ దివ్యామృతగుళికారూపములగు కావ్యదీపకళికలే వెలుగు బాటలు చూపగల యాధారములు - పునర్నిర్మాణ సాధమునకు పునాదులు.

నే డాంధ్రవాఙ్మయ ప్రపంచమున నిట్టి కావ్య దీప కళికాజ్యోతి - 'దీప సభ' యను పేరుతో మనకు దివ్యదర్శన మొసగుచున్నది. ఆనాడు మయ్యేడు మహనీయునిను, మనోహరమునగు మయసభా శిల్ప నిర్మాణము గావించిన ట్లినాడు కృతికర్త భీమనకవి 'దీప సభా' కావ్య శిల్ప

నిర్మాణముగావించి, నవ్యాంధ్ర సరస్వతీదేవి నందు నాసీన గావించినాడు. మయ శిల్పము సంస్కృత ముద్రగలది - 'దీప సభా' శిల్పము అచ్చముగా ఆంధ్రతాముద్రగలది. ఈ కావ్యశిల్పము శ్రాత్తుపాఠల మేలుకలయికల శ్రోమ్యైఱుంగులు వాఙ్మయాకాశమున వర్తింపజేసినది. ఆమేలికలయికయే యీకృతి శాక ప్రత్యేక - వ్యక్తిత్వము - విశిష్టత - ప్రసాదించినది. అనువాదపథకమున యంత్రవిముక్త నిర్జీవఖండములవలె నేకరూపముగ నుండు కావ్యకృతులవలెగాక, దీపసభ - దివ్యస్వాతంత్ర్యపథక కావ్య జ్యోతియై దీపించుచున్నది.

ఆంధ్ర వాఙ్మయమున స్వతంత్రతాముద్ర గలది దేశసాహిత్యము- స్వతంత్రకావ్యములయందు జాతీయజీవితము ప్రతిబింబింప జేయుటకు ననువగునట్లుగా ననువాదకృతులయం దనువుగాదు. భట్టారకాది కవుల సాంస్కృతికమగు మార్గ కవితాసంప్రదాయమును ప్రతిఘటించి, దేశ సాహిత్యము నుద్ధరించి, దానికి స్థిరశస్సు కల్పించి, వాఙ్మయ ప్రపంచమున సత్కృతియన నూత్న సంగతియని మొదట సారస్వత విప్లవము రేకెత్తించిన మహాకవి పాల్కుటికి సోమనాథుడు, ఆతడు వ్యాప్తి చెందించిన వీరశైవమే ఆకాలమునకు సాంఘిక విప్లవము. కథావస్తువు- కథానాయకుడు - ఛందస్సు - భావములు, భావ - అంతయు నూతనమే. అంతయు నాంధ్ర కవితా సృష్టియే - అంచుచేతనే శివకవుల కృతులు స్వతంత్ర కృతులుగా నెన్నబడినవి.

తిక్కన మార్గదేశి సంప్రదాయములను సమ్మోళముచేసి, తిరిగి భాషలో మాత్రము దేశితనము నాదేశించి, నన్నయ మార్గకవితా పద్ధతినే ఘంటాపథముగా చేసియున్నాడు. ఎఱ్ఱాపెగ్గడ నన్నయ తిక్కనల ననుసరించినాడు - కవిత్రయ మహాభారత మార్గ కవితాపథకము కవుల కుపదేశ్యమైనది. భాషలో, భావములలో, ఛందస్సులలో కవి భారత పథకమునకు, భాషానూత్రమునకు కట్టుపడినాడు. కవు లాత్మ స్వాతం

త్ర్యము గోల్పోయి గతానుగతికులైనారు - కవిత్వము వారి వెనుక నాంధ్రకవితా సింహాసన మలంకరించిన శ్రీనాథ మహాకవి మార్గ దేశి మార్గ ములను సమన్వయముచేయుచు, కవితా స్వాతంత్ర్యజ్యోతియై ప్రకాశించినాడు.

ఇక ప్రబంధ యుగమునను నావెనుకను పింగళి నూరన కళాపూర్ణోదయ మొకటియే స్వతంత్రకృతిగా వెలసినది. ఇది నిజముగా కావ్యకళా పూర్ణోదయమే. భాషలోను, భావ విన్యాసములోను ప్రాచీనానుసరణ మున్నను, కథా కల్పనలో, కథా సంవిధానములో, కావ్యనిర్మాణ శిల్పములో నూరన యపూర్వ ప్రతిభ వెలయించినాడు. పాశ్చాత్య సాహితీ విమర్శనాపద్ధతులు వ్యాప్తమైనవెనుక నీ కళాపూర్ణోదయము ఖ్యాతి మఱియు నినుమడించినది. నాటికిని నేటికిని దీనిని బోలిన గ్రంథము కానరాలేదు. (ఈనడుము నీ కావ్యముపై శ్రీ జి. వి. కృష్ణరావుగారు కొన్ని సంవత్సరములు పరిశ్రమచేసి, మహోత్తరమును, మహాప్రతిభావంతమును నగు నొక పెద్ద తత్త్వ వివేచన గ్రంథమును రచించిరి.)

నవ్యసాహిత్యములో ఖండకావ్యకృతు లఖండముగా మెండుకొన్నవి. ప్రాచీనరచనా సంప్రదాయముల ననుసరించి, నవ్యవైఖరిని రచితములైన బృహత్కావ్యములు - రాణా ప్రతాపసింహ - శివభారతము - ఆత్మ కథ - ఆంధ్ర పురాణము మున్నగునవి కలవు. - వీనిలో కథాక్రమ రచనా నైపుణ్యమును, కమనీయతైలియు, కవితా రామణీయకతయు చదువరుల నందఱు నాకర్షించును. కాని యివి యించుమించుగా చారిత్రకము లగుటచే నిందు స్వతంత్రకల్పన కవకాళమే లేదు. మఱియు నీ కావ్యములయందు ప్రయుక్తమగు పలుకుబడి పండిత వ్యవహారమున కుపాదేయమైనది. ప్రజా వ్యవహారమునకు దూరమైనది. భాషాస్వాతంత్ర్యము లేకపోవుటవలన భావములన్నియు సమకాలిక వ్యవస్థలనుండి సంగృహీతములై కావ్యములలో ప్రతిఫలించలేదు.

ఇట్టి విమర్శనా దృష్టితో పరికించితిమేని దీపసభ సవ్యసాహిత్యమున వెలసిన 'కావ.ముల'లో నేర్పకముగ ప్రత్యేక విశిష్టతగల స్వతంత్ర కావ్యమని చెప్పనొప్పును.

వైదిక వాఙ్మయమున, లౌకిక సాగర్వతమున, వేదాంత శాస్త్రమున దీపప్రశంస కన్పట్టుచున్నది. "తమసో మా జ్యోతిర్గమయ" అను శ్రుతియు-

"సాఙ్యంత్రితవర్తి సంయుక్తం వహ్నినా యోజితం మయా
గృహణ మంగళం దీపం త్రైలోక్య తిమిరాపహమ్ |
భక్త్యా దీపం ప్రయచ్ఛామి దేవాయ పరమాత్మనే
త్రాహి మామ్ సరకాత్ ఘోరా ద్వివృజ్జ్యోతి ర్నమోస్తు తే ||

అను దీపమంత్రమును నాంధ్రులకు సుపరిచితములు.

జ్ఞాన్ధవాఙ్మయమున దీపవంశమును, శాతవాహనులలో దీపకర్ణి రాజును గలరు.

ప్రవర్తితో దీప ఇవ ప్రదీపాత్ (రఘువంశము)

ఇద మంధతమః కృత్స్నం జాయతే భువనత్రయమ్ |

యది శబ్దాహ్వాయం జ్యోతి రాసంసారం న దీప్యతే ||

(దండికావ్యాదగ్గము)

ప్రదీపజ్వాలాభి ర్దివసకరసీరాజసవిధిః (సౌందర్యలహరి)

అదైవత వేదాంతమున వేదాంత, పంచదళిలో విద్యార్థణ్యులవారు చిత్ర దీపము, తృప్తి దీపము, కూటస్థ దీపము, ధ్యాన దీపము, నాటక దీపము, అను నైదు ప్రకరణములు రచించియున్నారు.

దీపజ్యోతులను తెలుగుసాహిత్యవీధిలో తొలుత వెలుగజేసినవాడు నన్నెచోడ కవిరాజ శిఖామణి - పరంజ్యోతి స్వరూపమును జ్ఞానజ్యోతిగా నిరూపించియున్నాడు. ఆ కవి రాజుగ్ని అమలజ్ఞాన సుదీపవర్తియై (1-15) గుణుతేజిగి వస్తుచయమున కొలుగెడు నా దీపవర్తి (1-26) గాని రవికి దీపమున నగ్నలిచ్చు చగిదివోలె (1-48) దీపిత విమలజ్ఞాన సుదీపిత సుఖ దళిత మోహ తిమిరాపహర వ్యాపారుడై (4-20) జ్ఞానదీపమ్ము హృత్స

దనములోఁ దాన దీవియగా నిల్చి (12-23) తన కావ్యమును లోకా
లోక వైలాపభీ ప్రతిలోకాఖ్య మహాధరస్ఫురిత కుంభ స్తంభ దీపాజ్ఞ్వలా
యత తేజస్థితి ' బర్హునట్లు రచించియున్నాడు. దీప స్తంభమునేగాక
గృహదీపమును, దీపకలికలను సుట్టంకించియే యున్నాడు. గృహ దీపముల
వర్ణన చూడుడు.

క. తఱితటి నినుతో నడవక

పిలుచెక్కిన రుచులు తమము బిట్టరుగుదు ని

వ్వెఱ నిండ్లలోన డాగిన

తెలుగున నుద్దీపదీప దీప్తులు వెలిగెన్.

(8-95)

పైవానిలో “రవికి దీపమున నర్పలిచ్చు పగిదివోలే” అను భావము శంకరా
చార్య రచిత సాందర్యలిహరి నుంచి గ్రహింపబడినది. (ప్రదీపజ్వాలాభిర్ది
వసకర నీరాజన విధిః.)

శివలింగ పూజాసమయమున దీపమొక ప్రధానాంగము కాబట్టి
పాల్కుటికి సోమనాథుని గ్రంథములలో దీపప్రాముఖ్యము కన్పట్టుచునే
యుండును. ఒక భక్తుడు యీశ్వరుని దీపారాధనకై, తన సర్వస్వ
మును వెచ్చించి, తుదకు దీపము వెలిగించుటకు చమరు లేకపోగా
తన తల వెంట్రుక లన్నింటిని వత్తిగాచేసి దీపము వెలిగించినాడు. కావు
ననే యాతనికి దీపదకలియారని శేరు వచ్చినది. మఱియు దీపవృక్షములను
దీపగంధములను సోమనాథుని గ్రంథములలో గాననగును.

తెలుగు నాటవెలిసిన శాసన వాఙ్మయమున దీపదానమునకున్న
ప్రాముఖ్యము మఱి యేదానమునకు లేదని చెప్పవచ్చును. మన దేవాలయ
ములో నిత్య దీపారాధన యేర్పడుటకు నిదియే కారణము. పూజా సమయ
ములలో దీపముతో నర్పించుట నేటికిని గలదు. దేవాలయములయందు
నిత్యపూజ జరుగును గాన దీపమెప్పుడు నఖండముగా నచట వెలుగవలెను.
మన శాసనములలో అఖండదీప మనగా నిదియే - అది చలనములేకుండ
నొకే స్థానమున వెలుగును గాన దానికి స్థానదీపిక అని శేరుగల్గినది.
స్థానదీపిక తెలుగున తానదీవియ యైనది. దీపంబువెట్టె - దీపరత్నంబు

రచించె - దీపంబిడె - ఇత్యాదిగా తెనుగున పద్య కాసనములలో తఱచుగా కన్పట్టును. తిక్కన సోమయాజి యీ దీపదాన ప్రాశస్త్యముగూర్చి భారతము అనుకాసనికపర్వములో నిట్లు చెప్పియున్నాడు :

ఆ. వె. చైవతార్చలపుడు తామసభూత ర
క్షోముఖంబులైన కుత్సితంపు
జాతులెల్ల దీప సన్నిధి నడఁగు న
ట్లగుట దీపదాన మధిక ఫలము. (4-17)

క. జ్యోతిస్సాలోక్య కులో
ద్వ్యోతన మహితప్రకాశ యోగంబులు పు
త్రా తెచ్చు దీపదానము
దాత కాసుగు నమర పూజిత గుభిత్యంబున్. (4-23)

సుమనో ధూపదీప నైవేద్యంబు లుత్తమ పూజాసాధనంబులని ధర్మజ భిష్మ సంవాదమున తిక్కన తొలుతనే దీప ప్రాముఖ్యము చెలిపినాడు. వైవాని మూల శ్లోకము లివి :-

దేవా స్తేజస్వినో యస్మా త్ప్రభావంతః ప్రకాశకాః
తామసా రాక్షసాశ్చైవ తస్మా ద్దీపః ప్రదీయతే ।
కులోద్యోతో వికుద్ధాత్మా ప్రకాశత్వం చ గచ్ఛతి
జ్యోతిషాం చైవ సాలోక్యం దీపదాతా భవేన్నరః ।

దక్షిణాయన మంధతమోన్వితము, పాపకాలము కాబట్టి సాధారణముగా పుణ్యకాలముగు సుత్తరాయణమున నీ దీపదానము చేయుట నియతమైనది. తిక్కన భారతమున గిరిదీపము నిట్లు వర్ణించియున్నాడు.

క. ఒరులిచ్చిన దీపం బప
హరించి తత్పాతకమున నంధుండగు భూ
వర ! రథ్యాసథ గుడిపై
గిరిదీపం బిడి విభూతికిం బాత్రుడుగున్. (అనుకాసనికపర్వము 4-21)

గిరిదీప మనగా గుడి శిఖరములపై నిలిచెడి దీపము.

కాకతీయుల కాలమున కేవలము దీపపు సెమ్మెలకు బదులు దీపము శ్రీ రూపమున ప్రవర్తిల్లునట్లుగా 'దీపలక్ష్మి' విగ్రహములను దేవాలయముల నెలకొల్పిరి.

శ్రీనాథుని కాలమునకు విద్యుద్దీపములే వెలసినవి. శృంగార నైషధమున "ఒక దీప మార్చిన నున్న దీపములు." అని తత్ ప్రస్తావన గలదు. క్రమ క్రమముగా దీపము కావ్యగృహములలో మన్మథరాగోద్దీపముగా వెలసినది. సాంఘికముగా దీపావళి పండుగలు, కార్తిక దీపములు, గడ దీపములు, దీపకలికలు వెలుగుచున్న నవి సాహిత్య వీధిని సన్నగిల్లినవి. మత సంప్రదాయక గ్రంథములలో మినుకు మినుకు మనుచున్నవి. నవ్యాంధ్ర పద్య కృతులలో వేడులవారి 'దీపావళి' నాణ్యమైనది. అంకాక ఖండము మాత్రమే దీపావళినిగూర్చి తెలుపునది.

నన్నయనుండి నిన్నటివఱకు "దీపసభ"వలె దీపమే ప్రధాన కథా వస్తువుగా గ్రహితమై సంతరింపబడినది కావ్యమేదియు కానరాదు. కావున నవ్యాంధ్ర వాఙ్మయమున నిది యొక యపూర్వసృష్టి - అద్భుత సృష్టి. దీపముతో కథ చెప్పట యనగా దీపమునకు రూపము నారోపించుట. ఇంతవఱకును వాఙ్మయమున దీప మొక జ్యోతి - ఇప్పుడది మానవ స్వరూపము దాల్చి దీపసభా సమావేశమునందు ప్రముఖపాత్ర వహించినది. పగలు జగజ్జ్యోతి యగు మూర్ఖుడు కర్మసాక్షి - రాత్రి దీప జ్యోతి కర్మసాక్షి. నిశ్చిధమున సమస్త జగద్వాస్యపారములకు నిలుకడయగు నిత్యసాక్షి - దీపమే. కావుననే భీమనకవి కావ్యమును దీపముల మూలమున సమస్త విషయములను సుద్దీప్తము గావించినాడు.

"దీపసభా" కావ్యమున ప్రాచీన నవీన సాహితీ పథకములు రెండును గంగా యమునలవలె సమైక్యమును చెందినవి. కవితత్వము, చిత్రలేఖనము శిల్పము, గీతి సాహితీరీతులును నిందు చక్కగా ప్రదర్శితములై సమైక్య

మును ప్రస్ఫుటికరించుచున్నవి. వాల్మీకి, వ్యాసుడు, కాళిదాసు, ఈ సంస్కృత కవిత్వయ మిందుదాహృతులై నారు. వాల్మీకి మొదటి కావ్యము, వ్యాస భారతము, కాళిదాసుని 'మబ్బుకబురు' కవికి నమస్కారపాత్రము లైనవి. తెలుగు కావ్యములలో 'అల సరస్వతీ చతురాననుల మనోజ్ఞ మణితకధ తోడ నూరన్న ప్రత్యక్షమైనాడు. 'జీవితార్థములు జ్ఞేష కావ్యపుం బద్దెము లట్ల క్లిప్తములు బహు అసమమ్ము'లని కవి వ్యక్తపఱచినాడు.

ప్రాచీనకావ్యములే కాక ఆంధ్ర నవీన వాఙ్మయాలంకారములగు జగన్నాథుని రథచక్రాలు, కిన్నెరసాని పాటలు మొదలగు రచనలు నూచింపఁబడినవి. శ్రామికులు పాడుకొను పలనాటి వీరకథలు, గొల్ల కథలు, బాలనాగవృత్త కథలు, బొబ్బిలి కథలు, చెన్నపరెడ్డి కథలు, తందానపాటలు 'రమ్య'గేయ స్వరూప సారస్వతముగా' కవి ప్రదర్శించినాడు. పద్యరచన యంచువలెనే గేయ రచనయందును భీమనకవి సిద్ధహస్తుడు. అతని గేయ కృతి 'రాగోదయం' ఈ కావ్యమున రెండుమూడు మారులు మెఱసినది. రసోచితముగా ప్రియురాలి ప్రేమభావములను మోహనగీతిగా కవి సంతరించినాడు. రాగోదయము ఇతఃపూర్వమే రచితమగుటచే నంగులో నొక గేయమున 'దీపకథ'గా నీ కావ్యము సూచితమైనది.

లలిత కళలలో ప్రధానములగు కవిత్వము, శిల్పము, చిత్రలేఖనము, నాట్యము, సంగీతము మొదలగువానిని కవియుదాత్త భావములతో ప్రపంచించినాడు. విశ్వశ్రేయఃస్సనతు, సత్వోదయ పథకమునకు, కవితా కళయే సాధనము కాగలదని నిరూపించినాడు. 'ప్రమిదె దీప'మను శీర్షికలో కవితాకళనుగూర్చి, కవినిగూర్చి, గుడిదీపమున శిల్పకళను గురించి, మైనపు దీపమున చిత్రలేఖనము, చిత్రకారునిగూర్చి విపులముగా విమర్శనాదృష్టితో వివరణఁగదు. బండిదీపము మొదలుకొని బ్రహ్మ స్వరూపమగు పరంజ్యోతి వరకుగల సర్వ ప్రపంచమును ఈ కావ్య

పరిధిలో ప్రదర్శింపచేసిన ఈ కవి లోకానుభవము, ప్రతిభ, వ్యవస్థిత ప్రశంసాతీతములు. జగత్సత్యములను, గంభీరోదాత్తభావములను ఎట్లు ప్రవచించినాఁడో యీ క్రింది కొన్ని యుదాహరణములనుబట్టి గ్రహింప నగును.

“ విమల జలపాతమట్లు వ్యాపించినాను
సత్తు చిత్తుల చెలువంపు సందులందు ”

“ శ్మశానములో నేదో పరమాణుశక్తి నాకు
కోటి యుగముల బరువుతో గుండె జొచ్చె ”

“ అవని సమతకుదెచ్చు విప్లవమునుండి
అభ్యుదయందు నరుని శ్రేయస్సువోరె ”

“ గీతగీతకు రసపాకమేతమెత్తి
అందు తానును ప్రవహించు ”

“ ఇహపరంబుల రెంటిని నెంతకైన
ధనము వెచ్చించి కొనగల ధనికుఁడు ”

“ నరుఁడు కట్టిన కుటిలవర్ణప్రభేద ఘోరకారాగ్రహమ్ము. ”

“ వెలుఁగు మట్టముపై నెంత వేదమున్న
క్రింది లోతులలేదు కోరికల కంతు ”

“ రేపటికి వూర్తిసత్త్వమార్జించు కొనగ
ప్రణయ దేవత అొమ్ముపై పవ్వళించు ”

“ బ్రహ్మచేసిన బొమ్మ చిత్రముగ తిరిగి
బ్రహ్మనే బొమ్మచేసిన పడకటింటు ”

“ అంతదనుక లోన నజ్ఞాతమైయున్న
కాంతులెల్ల నన్నుఁ గొగలించె ”

“ ప్రకృతి సిద్ధములైన ధర్మములతోడ
సంఘ ధర్మాల కేనాఁడు సంధిలేదు ”

“ వలపు తలఁపుల జాబిల్లి వచ్చినపుడె
చీకటుల బాపుకొనుచుమ్మ జీవితమున ”

“ రసజగత్తున కేకైక రాజ్యపదవి
కడగి ధ్రువమయ్యె నపుడు శృంగారమునకు ”

“ చీకటిని బట్టుకొనగల్గు సిద్ధియున్న
వెలుగునకు కాశ్వతత్వమ్ము వెలయు దాన ”

“ రవిగాననిచో కవి గాంచునేకదా ” అను నానుడిని యథార్థ మొనర్చిన యీ రచయిత రవీంద్రునివలె నవ్యసాహితీపథకమున యదార్థపు టంచులనుండి ఆదర్శజ్యోతిని వెలిగించినాఁడు. సర్వమానవ సాభ్రా తృత్యమును, సార్వకాలికమగు కాంతి సందేశమును జాతీయ జీవనమునకు జీవజ్యోతులని, దీపసభా మూలమున నిర్దేశించి ఈ కృతికర్త భీమనకవి ఉన్నత సాహిత్యాదర్శనమును ఆంధ్రవాఙ్మయ ప్రపంచమున ఆచంద్రా ర్కముగా నిల్పినాఁడు.

ఛందస్సు :—ఈ కావ్యమంతయు ప్రాచీన సంప్రదాయముల ననుసరించిన వృత్తములతో నున్నది. నవ్యసాహిత్యమున ప్రచారమున నున్న కంద, గీత, సీసములు, చంపకోత్పలమాలికలు నిందు ప్రయుక్తములైనవి. కాని మధ్యమధ్య కవి నూతన ఛందస్సులను ప్రవేశపెట్టినాడు.

పరిషత్తు పుట 15 మంజరి - 12 పంక్తులు-3 పద్యములవలె నున్నవి.
 శొబ్ధరితుండు పుట 73 — 6 ముత్యాల సరములు
 నెజ్జదివ్వ పుట 121, మోహనగీతి 12 చరణములు
 123, 124 గేయములు 4 చరణములు, 12 చరణములు

ప్రాచీనులచే పరిగణితమై, అప్పకవినాటినుండి తప్పుగా నెన్నబడిన
 ఋ - రు యతి నీ కవి వాడి తన స్వాతంత్ర్యమును వ్యక్తపఱచినాడు.

“ఋషి బ్రదికియున్న భావ్యకారుని విధాన”

“సృష్టి వ్యక్తిత్వమందునఁ జూడఁగలము-”

“పూర్ణవైరుధ్యములతోడ పృథ్వి”

ఇది దేశీ సంప్రదాయము (ఈ యతినిగూర్చిన సంపూర్ణ వివరములు
 నేను రచించిన ‘భాషాపరిశోధన ప్రయోగ విశేషములు’ అను గ్రంథ
 మునఁ జూడనగును.)

ఇట్లే పందకాయతు, వొండకాయ యని యతి స్థానములో “వొండ
 కాయ చూటవోయెనంచు” (పుట-46) అని ప్రయోగించినాఁడు. దీనికి
 ప్రయోగములు గలవు:—

వొక్కొక రాత్రివళ శశి వొచ్చుచు- (పరతత్త్వరసాయనము)

“రాశిదొంగలు దోచినార న్న కబురు”

“అకాయయ దృక్కులన్ బఱపుచాదటి దాపుల”

మొదలగు నఖండ యతు లిందు ధారాళముగ వాడియున్నాడు.

ఇది పూర్వకవి సమృద్ధిమే.

భాషా ప్రయోగములు

అనాడు పాల్కురికి సోమన జానుతెనుగు ననుసరించి వీరశైవ ప్రచారముగావించిన ట్లీనాడు బోయి భీమన ప్రజావ్యవహారములోనున్న అన్యదేశ పదజాలమును సమీచీనముగా ప్రయోగించి, చైతన్యదీపికలైన శబ్దజాలమునకు కావ్యత్వసిద్ధిని సమకూర్చినాడు. కవులే భాషానుశాసకులు-కవిప్రయుక్తమగు శిష్ట భాషయే మహోత్తమకావ్య సాహితీ రచనకాధారము. తెనుగువారి వ్యవహారములలో తత్సమాన్య దేశ్య భాషాపదములు తెనుగువారి సామ్యుయినవి. అర్థభేదము గలిగినను, “అదర్శము” “విప్లవము” మొదలగు కేవల సంస్కృత పదములు వాడినగాని అర్థస్ఫూర్తి గలుగదు. వ్యావహారిక భాషారూపములు వాడినగాని రసస్ఫూర్తి గలుగదు. అంగ్లేయ భాషాపదములు రెండు శతాబ్దాలనుండి కవులు వాడుచున్నారు- ఈనాడు తిరుపతి వేంకట కవులు - భోగరాజు నారాయణమూర్తి మున్నగు కవు లింగ్లీషు భాషాపదములను ధారాళముగ ప్రయోగించి రసావృతము గావించియున్నారు. అన్యభాషాపదములు తెనుగు భాషలో నుపయోగించి స్వంతము చేసికొన్నగాని భాష పరిపుష్టముగాదు. ఇట్లే తెనుగు కవులు - స్థానికములగు మాండలియకములను సార్వకాలికములుగా నొనరించి తెలుగు భాషను సర్వాంగపంపన్నముగా నొనర్చినారు.

భాషా ప్రయోగదృష్టితోడను, భాషాపరిణామదృష్టితోడను పరిశీలించిన దీపసభ యీనాటి కావ్యములన్నింటికన్న ప్రత్యేక విశిష్టతగలిగి భాషాపరిణామతత్త్వ పరిశీలనాపథకముకు దివ్యజ్యోతియగుచున్నది.

దీపసభయం దీ భాషా ప్రయోగము లెట్లు పొందుపడినవో చూపుచున్నాను.

లాంతరు - (పుట 4) “అద్దమూడిన లాంతరునందె నిల్చి”

అద్యతనాలలో త్రసిద్ధులీ పదమును వాడిరి :

లాంతరులోన దీపము చెలంగుచు నుండెను — ప్రభాకరకావ్యే.

వెండిలాంతరు వెలిగించి కడలే రజని — రాయప్రోలు.

తనకున్న బట్టు చేతిలాంతరున వెలుగు } కృష్ణదాసు.
దీప మొరులకు మార్గము జూపినట్లు }

స్లిడరు - (పుట 30) “స్లిడరులోని గొప్పేమిటంచు” - స్లిడరు న్యాయవాది యని పెద్దటికంబున పేరు గాంచుటన్ లీడరనంబడున్. — బిల్వేశ్వర శతకము - వెంకటరత్నం పంతులు.

కాఫీ (పాడుము) పుట 37 - బింద బిందెడు కాఫీకి పిడుగుకునక - సాంఖ్యాయన శర్మ - కాఫీత్రాగి - శివశంకరులు.

పచ్చనోట్లు-పుట 79 — నోటితో నూద నెగిరెడి నోటువచ్చె (మించువలె)

సోడాకొట్టు - పుట 96 — పోడావాటరులు - రామావధూటి తారావలి - అభినవ పండితరాయలు.

సిగరెట్టు-పుట 107 — నోటు సిగరెట్టు జేబులో నోటుబుక్కు - ఇచట సాంఖ్యాయనశర్మ

ప్రోగ్రాము-పుట 109—నిగ్రహులమైన మమ్ముల ప్రోగ్రాం కాగితము లోన పారిఁజేర్చితివా కుగ్రామవాస. (సానుగంటి-కంతాభరణము.)

రూలుదారిది రూలుది-పుట 112—ఉన్న హక్కులగూడ నూడఁ గొట్టెడు బ్లాకు బిల్సును రూల్సు గావించునపుడు - పురాణం నూర్యనారాయణ తీర్థలు కస్తూరి రంగయ్యంగారి షష్టిపూర్తి సందర్భమున చెప్పిన పద్యములు.

నూత్రార్థమున ‘రూల్సు’ అని, శేఖార్థమున ‘రూళ్లు’ అని వ్యవహారము -

ఉదా :—రూళ్ళ కాగితములు ౬ నీతావతిగారి భారతీ శతకము ఇచట నూత్రార్థముననే వ్యవహారము.

సాలోపు జాతీపడుచు-పుట 100 - ఇది ఇంగ్లీషులో గణితశాస్త్ర సాంకేతికమైనపదము - త్రికోణమితి (Trigonometry) లో వచ్చును ఈ పదము ప్రతి పల్లెటూరివానికి తెలియును. సామాన్య వ్యవహారములలో నున్నది. అయితే ఆంధ్ర విశ్వకళా పరిషత్తువారు ప్రకటించిన త్రికోణమితి గణిత తంత్రములో నీ పదమునకు 'ప్రావణ్యము' అని ప్రయోగించినారు. ఆంధ్ర నిఘంటువుల మాట అటుండనీయండి - కేవల శాస్త్రసాంకేతిక మగుటచే సంస్కృత నిఘంటువులలోకూడా కనబడదు. ప్రజావ్యవహారములలో ఉన్న పదమును తొలగించినట్లయితే శాస్త్ర మెంతమాత్రమును అర్థముకాదు, అవగతము కాదు. వ్యావహారిక పదము వాడినప్పుడే మాతృభాషలో శాస్త్రము రచించిన ప్రయోజనము సిద్ధించును.

ఇట్లే యీక్రింది యాంగ్లపదములను వాడి మన భీమన కవి వానికి కావ్యతస్విధి గల్గించియున్నాడు.

అశీసు - ఓవరులోడు - కారు - క్యూ - కేసు - చెవల్లెట్టుకారు. జీపు కాడ - పార్టీలు - ట్యూరింగు సిసీమా - ట్రే - టి. ఏ - డ్రైవరు - పంట్లాము పైల్డు - బాంబర్లు - బాక్సీఫీసు - పిటిషను - ఫిలుము - ప్రాడ్యూసరు - పోస్టర్లు - బస్సు - బనియను - బైసికిలు - మార్కులు - రికమెండు - రిగ్రట్ - రాడీ - లాకు - లాజీ - వర్క్కురు - వోటు - సబ్బు - సీటు - సైడు కాల్య - స్విచ్చి - షాపు - హాజీకెనులైటు.

పీసీలో చాలపదము లింతకుపూర్వము శబ్దరత్నాకర నిఘంటువులో నున్నవి. ప్రయోగములుకూడ కొన్నింటికి గలవు. గ్రంథవిస్తర భీతిచే విరమించితిని.

ఇంకను అన్యదేశీయములై ప్రజా వ్యవహారములోనున్న జటకా, రిక్షా, తమాష, జవాను, సరదా, గభాలున, మున్నగు పదముల నీ కవి యుపయోగించియున్నాడు. పీసీలో కొన్నింటికి ప్రయోగములను చూపుచున్నాను :

జెండాపై కపిరాజు అన్నట్లుగా రిక్షాపై కవిరాజు.

తమాషా-పుట 62 నిబ్బరంబుగఁజూడు నేడిచె నాతమాషా
యంచు చెలరేగి చాలనలసి (బళికలేటి వేల్పు శతకము) తమాసు - అని
గణపవరపు వెంకటకవి ప్రయోగించినాడు.

జవాను - ఎవరి జవానులు మీరూ, మీరెవరు పంపగవచ్చినారు-
భద్రాచల రామదాసు కథ. పప్పు పచ్చట్లు ఘరా జవాన్లు-పానుగంటి.

సరదా - తనయుని కోసమంచు సరదాపడి కుంతి- గొట్టుముక్కల
రామకృష్ణ శాస్త్రి

గుభాలున - 'గుభేలున' అని వాడుక. కవి దీనిని యతిస్థానములో
వాడినాను. భంగములై నభంబులు గుభాలునఁ ద్రెళ్ళగ - వరాహ
పురాణము 8-86.

ఇంకను తిల్లిక - రాజీపడి - విస్తరాకు - అటకాయించు - సామాను
సీరా - సవాలు - మొదలైన పదములు ప్రయుక్తములై నవి. ఇందులో
తిల్లికపదమునుగూర్చి - 1930-31 లో వాద ప్రతివాదములు జరిగినవి.

ఈ గ్రంథమున ప్రయుక్తమైన మాండలికములు - స్థానికములును
నగు పదముల కొన్నింటిని చూపుచున్నాను.

చిల్లీలు - అటలో గుండ్రముగా తిరుగుట

తుల్లముగ - ఎక్కువగా

గంగా బొండాలు - ఎలనీటి కువయోగించు లేత కొబ్బరికాయలు

పెరుగు మామిడిపండ్లు - రసము పెరుగువలెనుండు మామిడిపండ్లు.

కట్టవలు - చెట్ల వరసలు

పుచ్చె - కొబ్బరిపిందె

తుంటు - అకులతోకట్టిన కాగడా.

ఇంకను పోదామని, ఒసగే బాధ్యతలు, అగుపించగుపించని, నేవించి
నాను, పాడినాను - మున్నగు వ్యాకరణాంశక ప్రయోగములన్నియు నిందు
రసవత్తరముగా పొందుపడినవి.

నిత్య వ్యవహారమునుండి నిర్భరానంద రసపారవశ్యమును గలిగించు
కావ్యము వలకు ప్రదీప్తమగునది దీపము. అదియే ఆత్మదీపిక - మనుగడ
దీప్య - అది నిద్రాణమై నిస్తేజమై యున్నపుడు :

“మనుకు మనుక్కురంచు, కొడి మిక్కిలి గట్టుచు మేని గూటిలో
కునుకు చెడంద తుందియను గూర్చిన సూనియనూలు బొట్టులన్
మనుగడదివ్వె డాలెగసనంజన ద్రోసిరి నిండువైఁగా
మనుగడ పొత్తమెల్ల పలుమాలులు విప్పిరి తెల్లకై సరున్.

(మించుపల్లి)

చైతన్యవంతము, లేజస్వంతముగ దీపసభాకావ్యమును సృష్టించిన
జాతీయకవి, కేయకవి, మహాకవియు నగు భీమనకవి విశ్వకవి యైనాడు.
ఆతడింకను నిత్యోద్ధికముగ నిట్టి కావ్యములు వ్రాసి తెలుగు సాహిత్య
ప్రపంచమును దీపసభా విరాజితముగ జేయుగావుతమని యాశీర్వదించుచు,
సాంధ్ర విద్వల్లోకము దీనికి సుస్వాగతమొసగునని విశ్వసించుచున్నాను.

ఒక్కశబ్దమి దీపమై పెక్కుగతుల
హృదయ తుహారంబునది వెలిగించుచున్న
‘దీప సభ’ యాంధ్రలోక హృద్దీపకమయి
వెలుగ జేయఁద వాఙ్మయ విశ్వజగతి.

భూవగుభ మున్ను కవితా
శ్రీ పరిణతి చెందినట్టి చిహ్నంబయ్యెన్
‘దీపసభ’ నేడు కవితా
శ్రీ పరిణతి చెందినట్టి చిహ్నంబయ్యెన్.

నిడుదవోలు వేంకటరావు.

మద్రాసు.

అభివందనాలు

“అనందాద్ధ్యేవ ఖల్విమాని భూతాని జాయంతే” అనిమతం. ఇక్కడ ప్రస్తావించబడింది నివృత్తి రూపమైన బ్రహ్మచర్యం కాక, ప్రవృత్తి రూపమైన రసానందం. ఈ అనందం రస నిష్ఠం. రసం సౌందర్య నిష్ఠం. సౌందర్యం వస్తు నిష్ఠం. కాగా, వాస్తవ సౌందర్యోపాసనమే రసస్పృహకి, అనందానుభూతికి సాధనం. ఈ సాధనమే నాయీ “దీపసభ” కావ్యం.

“అయ్య! ఈ దీపాలన్నీ ఆరిపోయి, ఏమవుతాయి?” విదారేంద్ర ప్రాయమప్పడు నేను మాయమ్మను అడిగిన ప్రశ్నయిది. దీనికి ఆమె అనాడిచ్చిన సమాధానమే నేటి యీ కావ్యలతకు అంకురం.

దీపం ఎక్కడనుంచి వెలుగుతుంది? ఎందుకు ఆరిపోతుంది? ఎక్కడికి పోతుంది? వెలుగుకు కాళ్ళతత్వం ఎందుకులేదు? ఈ విచారం నన్ను దీప సభా ముఖంగా నడిపించి, తిదపరోక్ష సాక్షాత్కృతితో బ్రహ్మచర్యంలో ముంచి, రసానందంలో తేల్చింది.

పూర్ణ వికాసంకోసం, సంపూర్ణ సాఫల్యం కోసం అజరామరత్వాన్ని కోరి చీకటిపై వెలుగు, చావుపై బ్రతుకు జరుపుతున్న నిర్మల సమర యాత్రే ప్రగతి. ఈ జైత్రయాత్ర పురోగతిలో ప్రతి యడుగునా నవనవోన్మేష సౌందర్య విలసితమే, ప్రతి విజయమూ నవజీవన సమావిర్భావ పులకితమే.

ఈ లక్ష్యాన్ని కోరి మానవుడు పురోగమించడానికి ప్రాథమికంగా అతడికి కావలసింది స్వేచ్ఛ, సమృద్ధి. ఈ రెంటికోసం “దీపసభ”లో సర్వోదయ సమాజనిర్మాణం ప్రతిపాదించబడింది. సమాజం దీపాధారం వలె స్నేహపూరితమైనప్పుడు మానవుడు అఖండజ్యోతివలె జగజ్జీయ మానుడు కాగలడని నూత్రీకరించబడింది. విశ్వేశ్వరి అయిన పరంజ్యోతి అధ్యక్షతను జరిగిన విశ్వదీపికా పరిషత్తు (పార్లమెంటు) సమావేశంలో వివిధ పరిస్థితులకు, పరిసరాలకు చెందిన రకరకాల దీపాలు తమ ప్రత్యక్షానుభవాల దృష్ట్యా ఈ సర్వోదయ సమాజ నిర్మాణావశ్యకతను ఉద్ఘాటిస్తాయి.

సర్వశక్తులు, సర్వకాంతులు మానవునిలోనే కలవని, ఆనందరూప మగు రసబ్రహ్మ మానవుడేనని ప్రకటిస్తూ, రహస్యము, పారమ్యము అయిన ఆ మహోదయ మధుర రుచిలలో ఈ కావ్యం పర్యవసిస్తుంది.

ఈ కావ్యంలో—వాడుకలోవుండి, ఛందస్సుకు లొంగివచ్చిన అనేక పరభాషా పదాలను యధేచ్ఛగా వాడాను. భావం, అలంకారం, వర్ణన మొదలైన కావ్యసామగ్రినంతా - ఇతివృత్తం వలెనే—సరాసరిని ప్రకృతి నుంచే సరిశ్రాత్తగా, తాజాగా గ్రహించాను. అందువల్ల ఎన్నెన్నో లోపాలుండవచ్చును. సహృదయుల సానుభూతిపై ఆధారపడి దీనిని ప్రకటిస్తున్నాను.

ఎన్నో సంవత్సరాలుగా ప్రాతపెట్టెలో అడుగునపడివున్న ఈ కావ్యం నేడు ఈ రూపంలో బైటికి రావడానికి అనేక విధాలుగా తోడ్పడిన మిత్రులందరికీ—ముఖ్యంగా అమూల్యమైన “స్వాగతం” వ్రాసిన విద్యారత్న శ్రీ నిడుడవోలు వెంకట్రావుగారికి, ముఖచిత్రం గీచిన శ్రీ మైలవరపు మార్యనారాయణమూర్తి గారికి, శ్రీ నాల్గవారికి, విద్వాన్ విశ్వం గారికి, శ్రీమతి బి. ఆదిలక్ష్మి గారికి కృతజ్ఞుణ్ణి.

శ్రీయుతులు వడ్లమాడి సత్యనారాయణ, పి. వీరభద్రరావు, వేముల కూర్మయ్య, కై. ఎస్. శాస్త్రి, ఆర్వేల సుబ్బారావు, బాబుఅంజ నేయులు, రుద్రరాజు రామలింగరాజు, నున్న కన్నారావు, గోపరాజు సుందరరావు, ఎర్రాప్రగడ సత్యం, రాయుడు గంగయ్య, వడ్డాది వెంకట రావు గార్లకు, తదితర సాహితీ పోషకులకు వందనాలు చెల్లిస్తున్నాను.

మా జననీ జనవలైన నాగమ్మ, పల్లయ్య దాసుగార్ల పేరుతో తిరుపతికొండల దివ్య సౌందర్యశక్తికి ఈ “దీప సభను” అంకితము చేస్తున్నాను.

మామిడికుసురు }
కొనసీమ }

భీమన్న
1-1-55

దీ ప స భ

—❖—
వె లు (గు

ఏ పరంజ్యోతిసో వెల్లి, యీ ప్రపంచ
విధులు నెరవేర్చుచున్న దివ్యేలము మనము ;
దీపికా ! నిన్ను నన్నొక్క- వాపి ముంచు
నంధకారముపై దండయాత్ర మనది !

నీవు తరిగిన కొలఁది నీ నీడపెరిగి
చిమ్మ చీకటిగా మమ్ము క్రమ్మివేయు,
నీడను విదల్చి నిండుగ నిల్చి వెలిగి
దారి చూపుము శాశ్వతత్వమున కీవ !

నగ్నరూపిణివై నీవు నాట్య మాడ
సృష్టి నీచుట్టు తిరుగు చక్రీకృతముగ,
తెరలు మార్పుచు, రంగులు దిద్దుకొనుచు
రక్తి కట్టెంతు మేము నీ రంగ మందు.

భూమికి సూర్యబింబమును,
ప్రాద్దుకు ప్రాణము నీవె, మా ప్రియా
రామకుటీర జీవన స
రస్సున పూచితి వెట్లొ నేడు ; మా

ప్రేమసుధామధూళి మధు
 రిల్లిన మోహనరాగ రశ్మివై
 తామసమున్ హరించి, మము
 ధన్యులఁజేయుము, దీపికామణి !

వాస్తవమ వీవు, నేనును వాస్తవమై,
 పరమశక్తికి రెండురూపముల మగుట ;
 లేదు పొగయుట ముగియుట లేదు మనకు,
 నీ విజేమిటి చికిలింతు వింతలోన ?

లోకము నొక్కరీతి జతి
 లో పులకించెడి దివ్యతారలే
 యాకుల కప్పు వెల్తులకు
 నచ్చెరువంది, ద్రవించివచ్చి, మా
 పాకను జొచ్చి, మా యిరుల
 పజ్జకుఁ బచ్చఁదనమ్ము నిచ్చు, ప్ర
 త్యేకము నిన్నుగొల్పు మము
 నేలక పోవుట నీకు భావ్యమే !

నూనెయును దెచ్చికొనలేని దీనచరిత
 నంతలో కాల గర్భాన నార్పివైచి
 ఒకడు కంటికిఁ గాన్పింప కొకర మేడ్వ
 నీవు మిన్నంటఁ దలపోసె జేల లీల ?

నీ పున్నయింట లక్ష్మీ
 దేవి వసించున్, దరిద్రదేవత మాతో
 నీవున్న నోర్వకున్నది,
 నీవు రమాసఖివి, గెల్వినేరవె తమసిన్ ?

తగులఁ బెట్టఁగలవు ధాత్రీతల మ్రొల్ల,
 ఏలఁగలవు మమ్ముఁ బోలు వారి,
 దారి చూపఁగలవు, దరిలేని యిరులలో
 ముంచఁగలవు, నీకు ముదలలేదు !

మా దరిద్రముఁజూచి కృపాదరిద్ర
 వై తరలి పోవనున్న నిన్నరసి, మాకు
 జాలి గొనివచ్చి, యా గోడమూల మిణుకు
 చిటు మిణుంగుఱుఁ బుచ్చు చూచితివో, లేదా ?

అది కొంతకుఁగొంతకు మా
 గది నిండుగ వెలుఁగ కున్నగాని, కృపన్ నె
 మ్మదిమించి మిణుకు చున్నది,
 హృదయము గద వాంఛితార్థ మిల నెవ్వరికిన్ !

వెన్నెలల కోస మింటింట వెదకుచున్న
 వంకతో నెలవంక నీ వంకఁజూచు,
 నీ వొకించుక లోకువ నిత్తువేని
 నవ్వుఁ బాటెను నా చెలి నవసుషుప్తి !

కాంతా లోకములో నా
 కాంతామణి నీకు సాటి కాగలదని లో
 నెంతను, కొంచెము నేపీ
 చెంతను వెలుగొంది నిజము చెప్పంగదవే !

కాంచు మదిగొ, గోదావరి కాల్యలోన
 పద్మలెత్తెడు రహదారి పడవ యొకటి ;
 అద్దమూడిన, లాంతరు నందె నిల్చి
 తెరువుజూపుచు నున్నది దీపి యొకతె !

గాలిఁ గడలాడు కదళీదళాల మీఁద
 మధుకణమ్ములె తారలై మసల సాగె,
 పూతమామిడికొలను కాపురములోన
 సూర్యరశ్మియె చంద్రికా శోభనొందె !

మూఁడుక్రోసులు సంతకుపోయి, తీరిగి
 యింటికిం బోవుచున్న దా యెద్దబండి
 తిమిరమాన వెల్లు, నిద్రలో తెలివి లేక
 కువలయము లక్ష్యముం జేరుకొనదు సూపె !

ఒంటిపాటున మన పొరుగింటి పంచ
 పాళి నిద్రించు బాలెంతరాలి నులక
 మంచముంజేరి పాప నాడించుచున్న
 దివ్యై గనియైన కరుణను దెచ్చికొమ్ము !

నీ రూపంబున సాక్షా

త్కారంబై పరమశక్తి కాలాబ్జములో

సారంగములగు మాకున్

ధీరతఁ గల్పించి, ద్వారదేశము కాదే ?

ఎండ కోర్వని పెనుకాటు తెనుమువోలె

కువలయము చీకటిం బొచ్చి కునుక సాగె

గంగిగోవుగ నది మేలుకాంచు వఱకు

కాంతి సుధఁ జిల్కి దానిని కడుగ వలదె ?

తెమలక, యెట్టెటో, బ్రతుకుఁ

దెద్దులకుం బడి, యేదో విస్ఫులిం

గము నొకదాని నమ్ముకొని

కాలిడుపేదల మేము ; మా దరి

ద్రమునకుఁ దోడు మమ్ము నిటు

దారియుఁ దెన్ననులేని యంధకా

రమునన కూలఁద్రోసి, యవు

రా ! పరువెత్తెద వే సుఖాలకో !

కలిమి లేముల తేడాలు కలవు ధనమె

మానవుని విల్వగట్టు సమాజమందు ;

ఆత్మరూపిణి వీవుగదా ? ఇదేమి

చీదఁజింతువు తైలము లే దటంచు ?

లైలము లేదు, మేము నొక
 దమ్మిడి యైనను చేతలేక, నీ
 వేళకు పండు కొండమని
 వెచ్చని నీటినిగ్రోలి, మేనులన్
 వాలించినాము ; నీవు కరు
 ణాత్మక, నీ నిశమాత్ర మింత ని
 సైలముగా వెలుంగుము, ప్ర
 సన్నపు గమ్ము, ప్రసన్న తేజమా !

ఆరామమ్మల, ద్యూతమందిరములన్
 ఆహార సద్యమ్ములన్,
 కారాగారములన్ ప్రజాళి బహు ల
 త్యాగీనులై చేరి ని
 న్నారాధింతురు, శంకచేయ వెపుడున్ ;
 ఆధ్యాత్మికుల్ తప్ప ము
 న్నేరున్ జూడని స్వచ్ఛశీలములు మా
 హృదీపికల్, దీపికా !

నింగికి చుక్కబొట్టు నిడి
 నేలకు దీపముఁబెట్టి, డక్కిపై
 ఖంగునగొట్టు విశ్వకథ
 కాగ్రణి వీధికి మాకు దారి చూ

పంగల నీకునున్ భయము,
 బాధయుఁ గలుగె ? నమ్ముటెట్లు ? ది
 వ్యాంగన కన్న మూయఁగల
 దా ? పరమాత్మకు మృత్యువున్నదా ?

లేని చోటనుండి లేచి వచ్చిన దివ్య
 ఉన్నచోట నేల యుండిపోదు ?
 లేని చోటులేని, లేచిపోవుట లేని
 జ్యోతికేము పూజ చేతు మెపుడు.

చీ క టి

ప్రబల గాఢాంధకార గర్భమున మమ్ము
 త్రోచి దీపము మాయమై తొలఁగె, లోని
 జతరవహ్నులు మాపైకి చాకళించి
 బాహ్య జగమును రసముతో బావకొనియె.

మా యెఱుంగని పసిపాప మాతృదేవి
 ప్రక్కలోవలె, నాప్రక్కఁ బరవశిల్లి
 గాఢనిద్రకు సతి యలంకార మయ్యె,
 లేదు చీకటి, వెలుతురు లేదు తనకు !

మందమారుత మొక దొంగమాడ్కిఁ జొచ్చి
 తడుమసాఁగిన దేదొ నా తనువు మీఁద,

నింగిఁ జను చుక్కయొక్కటి తొంగిచూచి
తనకుఁ గానట్లు ప్రక్కకు తప్పుకొనియె !

చూఱవోయి నేనారీతి, శూన్యము నయి,
చిమ్మచీకటి లోయల చెదరిపడిన
విమల జలపాత మట్లు వ్యాపించినాను
సత్తు చిత్తుల చెలువంపు సందులందు !

ఒక హతాన్నవ్యనైశ్చల్య ముండియుండి
బుద్ధు నొక్కని నాలోన నుద్ధరించె !
ఏ నజంతా గుహంతర ధ్యానముద్ర
బండవాఱిన విశ్వకరండ మైతి !

లేదు స్మృతినాకు, కదలించ దేది నన్ను,
పరమపరిపూర్ణ నిర్గుణబ్రహ్మనేను ;
నేనె స్మృతి, నేనె చేతన, నేనె సగుణ
ప్రకృతి ; ఇదియేమొ నా కపూర్వ ప్రతీతి !

ఏతదవ్యక్త మధురానుభూతి నన్ను
ఎంతకాలము పాలించె నెఱుంగరాదు ;
క్షణములో నేదో పరమాణుశక్తి నాకు
కోటియుగముల బరువుతో గుండెఁ జొచ్చె !

పగటి వెలుగెల్ల మేసి, తృప్తిగ పరుండి,
నెమరు వేయఁగసాఁగె సంతమసమహిషి ;

కరగి పశుచుండె నిందందు నురుగు ముద్ద
తారకలుపైని, క్రింద కల్వారములుగ !

తారకలనుండి కాంతి వైతన్య బలము,
కలువలందుండి వాసనా బలము వీచి
తమవు మార్చి ధరించిన తపసి వోలె
క్రొత్త బలమేదో నాలోన కుట్టలించె !

వెలుగేమిటి కుదయించును ?
వెలుగేమిటి కారిపోవు ? వెలుగునకును వే
వెలుగునకు నడుమ నింతటి
ఖలమేమిటి ? దానిలో నఖల మేమిటికో !

వెలిగింప వెలిగి, తైలము
కలిగిన కాసంతసేపు కాంతి నొసగి, యా
వల మాసిపోవు దివ్యైకు
ఫల మేమిటి ? వెలుగు కిట్టి బ్రతు కేమిటికో !

ప్ర గ తి

రెప్పుపాటున దీప మారినదో లేదో
కాంతి కణ మొందు లేచె నాకాశమునకు !
అవని సమతకుదెచ్చు విప్లవమునుండి
అభ్యుదయ మందు నరుని శ్రేయస్సువోలె !

కన్నును మన్ను నేకముగఁ
 గల్పిన చీకటి నుండిలేచి, య
 భృష్ణత దివ్యమార్గమున
 బోవఁగడంగిన దార దీప ! మే
 మున్నదొ పైని మా యెడల
 నుండని రమ్యత, చూత మంచు, నే
 కన్నులు మూసికొంటి, నొక
 కాంతి లవమ్ముగ మేలుకాంచితిన్ !

పై కెగసెను నా దీపము,
 పై కెగసితి నేను నొక్క పర్వేందుకళా
 శీకరమై, సకలాశా
 శ్రీకరమై, సిద్ధిరూప సీమాకరమై !

వనకాంత చరణ నూపుర
 మణిమంజరివోలె చాల మహితంబై, నా
 దనుకొన్న కొంప చుట్టున్
 విలువగురుఁ బుద్వల శతమ్ము మిలమిలలాడున్ !

అగ్నిపర్వత వదన మట్లాపులించి
 పండుకొన్నది మాయింటి ప్రాత కప్పు !
 త్రోవఁబోవుచు మాకేసి తొంగిచూచి
 ఊల్కు యొక్కటి భూమిపై నుల్కిపడియె !

మా రెండు శరీరమ్ముల
కారయగా నే నొకండ నధినాథుండ, నా
యారాధన పెంచిన ప్రే
మారామపుఁ బంటనేటి కనుభవ మయ్యెన్.

చేవగల యంత సేపును సేవచేసి
పుడమి వాగునలు విదల్చి పోవుచున్న
నాదు. పూరింటి చిటుదివ్వె పాదములకు
భాగ్యసాధాల దీపాలు ప్రాంజలించు !

ముందు ప్రమిదెలు, మణిదీపములు, ననంత
రము తటిద్దీపికలును దూరమున మున్గి
మాటు మణఁగెను ; చీకటి మాత్రమేదో
కుమ్మరావము రీతిగా కుములసాఁగె !

పోవు కొలఁదిగ కొంగ్రొత్త పూవులట్లు
శతసహస్ర మనోజ్ఞ విశ్వములు విరిసె !
దూరమై పోవుకొలఁది నుదారమగుచు
భూమి యొక తారయై ప్రభాపూరమయ్యె !

నా వెనువెనక జిమ్ము మను
నాడము తోడ పరిభ్రమించు ధా
త్రీవలయమ్ముఁ జూచెడు గ
తిన్ గనుఁగొంటిని — నీడలేని నా

త్రోవ ప్రకాశమానమయి
 తోచెను ! నాకు స్వయంప్రకాశ మి
 చ్చా విధి నబ్బె, లోక నయి
 జమ్మన కేను నుదూర మాటచే !

“ ఓ ” యన “ కో ” యనన్, కుహకు
 హూ నవనాదపుఁ బల్లకీలలో
 నూయెల లూఁగు కోయిల న
 వోధల కాఁగిట, జాలపల్లవ
 చ్చాయల లోన ప్రేమ పరి
 చర్యలఁ జొక్కు వసంతదేవుఁ “ డో
 హో ” యన జాలు దివ్యసుఖ
 మొందితి నేను పురోగమించుచున్ !

మనుజుని గుండె గాయములు
 మాన్పక, కారముఁ జల్లునట్టి పెన్
 దనుజుల కోర నవ్వలును,
 దావున పీడిత కోటిమూలులున్
 వినఁబడ వింక నాకు ; ఒక
 వీధినె మేడలు, పూరి కొంపలున్
 కనఁబడ వింక, క్రొత్తపద
 కమ్మున నే నిపు డేగు దారులన్ !

తారాజువ్వను బోలిలేచి, భువి బం
 'ధంబెల్లఁ బోనాడి, యా
 తారావృత్తము తెన్నియో గడి, చనం
 తంబైన పెన్ బైలులో
 ఆ రేయో, పగలో యెఱుంగుట కసా
 ధ్యంబౌ మహావ్యక్తమం,
 దే రేపెల్లుల ముద్దో నాఁగఁ జనె నా
 దీపంబు దే దీప్యమై !

లంక బీడుల వాఁగుల వంకలందు
 చాలు పోసిన చిఱురెల్లు పూలనంగ
 బాడులుగ తీరి దివ్వెలు మేరమితె
 రజనివీధుల నేదొ కేంద్రమును గోరి !

సఖని వెన్నంటి పయనించు సఖని వోలె
 లీలఁబోవుచు నేను విశాల విశ్వ
 నవ్యశోభల కగుపించి నా, నపూర్వ
 దివ్య సౌందర్య రుచులకుఁ దెలిసినాను !

క్రిందు మీఁదులు లేని యా సుందరాంత
 రాశమున నేను పయనించువేళ, నాకు
 ఉడులు మిఁగుఁగురుఁ బుద్వలై యొరసికొనును
 తెరువు చూపు నినుల్ వీధి దీపములుగ !

తేజో మేఘులవమ్ములు
 తేజలై తేలిపోయి, దివి నొక్క శరత్
 శ్రీదడధి ముద్దిపోతిని,
 ఏ జీవికగాని వెలుగు నింకితినంతన్ !

అంతవఱకే నెఱుంగని కాంతి నన్ను
 కాంచినంత నె తనలోన గలుపుకొనియె,
 నే ననున దంతమైపోయి, నిరుప మామృ
 తామృ తార్ణవమే సర్వ ములముకొనియె.

అవుడు వికసించినది మనోహర విమోహ
 నాదు నాదుణ నవ కోకనద మొకండు,
 రాగదుచి పద్మరాగ సారభ్యమేదో
 నను సమాకృష్టుఁ జేసికొన్నది బిరాస !

ప రి ష త్తు

అది దేవసుభకు దీవ్యద్దివ్య దీపాళి ?
 స్వర్ణాద్రి కంట కజ్జలము నొరయు,
 అది చిత్రకళకు కళ్యాణవేదిక ? బాల
 గంగాధరునకు వీరాంగ మొసఁగు
 అది యుషస్సునకు సంధ్యారాధ నాంజలి ?
 రాగోదయమునకు రంగు దిద్దు !
 అది స్వయంప్రభకు పర్యంకమ్ము ? పుండరీ
 కములకు వెన్న బువ్వములు పెట్టు !

అది శరచ్చంద్రికకు సమాహ్లాద కరవి
 లాసలీలా విహారకల్పార వీధి ?
 అది జగజ్జాలములకు మహామహేంద్ర
 బాల రచనాప్రచేతనోజః పయోధి ?

కార్తికపూర్ణిమా కమనీయకాంతి,
 హేమంత తరళ తారామందకాంతి,
 గ్రీష్మపరాష్ణ వారిజమిత్రకాంతి,
 కాంతు లిన్నిటి కిందు కలదేదో విందు !

కాయమ్మలను వల్లకాటిలో త్రుంచి
 శుభ్రాత్మ లిటవచ్చి సుఖించు నేమొ !
 మముబోంట్ల నంధకారములోన ముంచి
 ఎలమి నాశాజ్యోతు లిం దాడుకొనునొ !

అమరాంగనలఁ గెల్చి సుమసాయకములు
 తెచ్చిన విప్లవ తీర్మాన మేదో
 విశ్వరూపము చాల్చి విప్పారె ననఁగ
 దీపకాంతల సభ దివ్యమై యొప్పె !

దీపములు రూపములు లేని తేజములుగ,
 పాలు పట్టియు పట్టని పాలజొన్న
 పొలము వెన్నెలలోవలె, కొలువుతీరె !
 మధ్య చెలువారు నొకదేవి మంచె పైని !

అగుపడదు దేవి తన దీప్తియందు తానె,
ఆమె లీలాతనూవల్లికా మనోజ్ఞ
వై ఖరుల కాంతిరేఖల వంపులందు
వాడవాడల దీపాలు నీడలయ్యె !

క్షీరసాగరమున పంచదార పిసరు
వోలె నాదివ్యే లీనమైపోయె నందు !
అపుడు సభ మాధురీపూరమై యనంత
పూర్ణిమల శోభతో పరిపుల్లమయ్యె !

తుల్లముగ పూచు మరుమల్లె తోటలోన
ప్రౌద్ధ తిరుగుడు పూమోవి ముద్దుగొనెడు
సంజకెంజాయరీతి విస్ఫారమయ్యె
దేవి దరహాస వదన కాంతి స్రవంతి !

ఆమె యా మహాసభకు నధ్యక్షురాలు,
అది జగన్నాటకాభ్యంతరాలయమ్ము ;
తిమిరమును దీసి, కాంతిఘోషమున గడిగి,
దివ్యలను జేసి పంపించు దేవి యామె !

పొలముల మోటంగట్టి జల

ముల్ పలుదారుల, పెద్దచిన్న బో

దెలఁ బ్రవహింపఁజేసి, పుపు

దీపలు, తోటలు పెంచు మాకృషి.

వల సతివోలె — ఆమె ముఖ
 పద్మము వెల్వడు కాంతి ధారలన్
 నెలయగఁ జేయు విశ్వమున
 వీతి వినూతన చేతనప్రభల్ !

విశ్వహృదయ మామె, విశ్వాంతములు తాఁకి
 అలలు వేయుచున్న వాత్మరుచులు ;
 ఈదు లాడుచున్న వాదిత్యగోళాలు
 కాయకష్టమందు కాంతులూర !

ఉద్గమించు నామె యుచ్ఛ్వాస నిశ్వాస
 మండమాదతాల మాధురిమలె
 బ్రహ్మచేతి బొంగరాల జాలీసులు,
 దాటరాని మేటి యాట గిరులు !

విమల జీవనకాంతి సూత్రములతోడ
 ఉర్విగోళము లల్లుచు నుండి యామె
 తల్కు మన్నట్టి యొక తటిద్భావ మందు
 నాకు నాకాంతవలె తోచి నవ్వుకొంటి.

పచ్చికుండకు రంగు పట్టించు చున్నది,
 అతివ స్వేచ్ఛకు స్వేద మంకురించె
 సరమున నల్లపూసలు గ్రుచ్చుచున్నది,
 కోరమీసము కట్టుఁ గొయ్యఁజేరె !

గోడకు పసుపుఁ గుంకుమ పెట్టుచున్నది
 పరమేశు నెద్దులు పండుకొనియె
 ఆటబొమ్మకు నందియలు గట్టుచున్నది,
 పుడమి బంతికి కంప ముదయమయ్యె !
 లేయి పవ లించుకంత తీరికయె లేక
 పనులలో మున్నియుండు నా పడఁతి మిన్న
 విమల దరహాస కిరణమై విరిసి నేను
 విప్లవమ్ముగఁ గైకొంటి విశ్వమయత !

కోటి సప్తాశ్వ రథవేగ ధాటి నేను
 ఆమె కతకోటి పూర్ణ చంద్రాతపమ్ము,
 లోకములు గెల్చుకొంచు పురోగమింతు
 నేను, ఆలన—పాలన నెసఁగు నామె.

నిమిషములోన నట్లు కమ
 నీయత విశ్వమయత్వమొంది, దై
 వము నయి, తోఁటలందు తొలి
 వానలకున్ మొలకెత్తు రమ్య పు
 వ్వుముల విధాన నేను పలు
 చందములన్ విహరించి, నవ్యలా
 న్యము నొనరించి నాను సభ
 సర్వము నాకొక హంగుక తైగా

చిల్లీలు తిరిగి మాతో
 పుల్లజ్జ సరోవరాలు, పూర్ణేందు నభా,
 లుల్లసిత బ్రహ్మాండా
 లుల్లమ్ములు పొంగి మనము లొరయుచు నంతన్.

సుందరమైన యీ రసానంద మందు
 ఆమె, నే నన్నదైవవిధ్య మంతరించె ;
 హాయిగా నేను కనుమూసి రేయికాగ
 విస్ఫుర న్నవ దివముగా విరిసె నామె.

ఆ హిమజ్యోతి—వికసితోద్యాన వాటి
 చందమున వెలుగొందెడి నభను గాంచి
 ప్రశ్న చేసెను—“ మనుజ ప్రపంచ మందు
 వార్త లేమమ్మ, దీపికా వ్రజములార ! ”

పచ్చని పరిచేల పసిడి గింజల తల్లి
 బిడ్డల జోకొట్టు ప్రేమగీతి
 మామిడి పూలలో మత్తిల్లి మధుపాయి
 పికమును రెట్టించి పిలుచు రవళి
 వై శాఖ పూర్ణిను వాకిట చేరిన
 మల్లెపూమొగ్గల మాట మంతి,
 కొండలపై నాడుకొనుచుండు సెలయేళ్లు
 లేళ్ల ముట్టెలను లాలించు సరళి,

మేళవించిన వామె గంభీర మధుర
గళ విపంచికపై భావగతి చలింప,
లలితమై యామె యధరపల్లవము కదలి
కదలే దీపాల యెదలు పయ్యెదలు నంత.

ఆ రమణీయ దీప సభ

యం దరుణోదయ మట్లు దేవి ప్ర
శ్నారవ మేదో మేల్కొలుప

సాగెను ; చీకటి జాటి, తెల్వికిన్
జేరిన లోక గాధలను

చెప్పగ లేచెను దీపముల్, నమ
స్కారముచేసి తల్లికి, వి'

కస్వర క్రమ పికస్వరమ్ములన్.

స.రి.గ.మ.ప.ద.ని.సలను కి

న్నరపై నొక్కొక్కదాని నే పలికింపన్
దొరకొన్న వాణి లీలన్

బరగిన దాదేవి దీపవాక్కులు వినుచున్.

దీ ప స భ

మైనపు దీపము

మైనపుం జిలువత్తి నా మేను దాఁకి
కన్ను తెరచితి నొక బాల కంటికొసల,
ముద్దు లొలికెడు దాని కెమ్మోవి నుండి
రాలె నను జూచి నవపద్మరాగ్ గుచులు !

ఆమె కూర్చున్న దొక్క కృష్ణాజినమున,
చేత నున్నది లేఖని చేష్ట లుడిగి,
తెల్లకాగితముగ చిత్తమెల్ల పఱచి
సరసభావమ్ము దేనికోసరమొ వెదకు !

శూన్యమున భావ మొకరీతి నున్నకాఁగ,
గీయ దొరకొన్న దామె లేఖనియె నన్ను !
చపలచిత్తము విడిచి నిశ్చల సమాధి
నన్ను నేఁ జూచుకొనుట కానందపడితి !

ఒకనాఁటి సౌఖ్యమేదో తుపానుగ రేఁగి
కరఁగిన కన్నీటి కణములోన,
అలనాఁటి క్రీడ లేయవొ తరంగితముగా
మీటిన కనుపాప మెఱపులోన

తొలినాటి వేదా ముద్దులు జ్ఞప్తికిన్ వచ్చి
 తడిసిన చెక్కుటద్దమ్ములోన,
 కలనాటి విభవంపు తలఁపు లేదో చలింప
 పులకరించిన ముక్కుపుడకలోన,
 అప్పటప్పట నొక్కొక్క యర్థరాత్రి
 కల్గినది నాకు నన్ను నేఁ గాంచు భాగ్య,
 మేల నొక్కొక్క కళారూప మిచ్చినంత
 పారవశ్యము నే నెందుఁ బడయనైతి !

మనుజుఁడు సృజించి ప్రకృతి గుమ్మన నిడిన
 యద్దమిది, దీన తనుదాన దిద్దుకొనుచు
 ప్రగతి సాగించు నెల్ల ప్రపంచకమ్ము,
 చిత్రకళ కెంత రసభావ సిద్ధి కలదు !

అంధకారమునుండి యాశలు వికసింప
 రేగిన చేతనా రేఖ యనంగ
 వైతన్య మందుండి జగతి ప్రవర్తిల్ల
 పొటమరించిన బీజమో యనంగ,
 బీజ ప్రకృతినుండి పృథ్వీంతరములకు
 సారించఁ బడిన శ్రీచక్ర మనంగ,
 చక్రాగ్రమందుండి స్వచ్ఛవీణాగాన
 కిరణాలు ప్రసరించు కృతియనంగ,

తానె తన నీడకడ నుండి తప్పుకొనఁగ
 యత్నమున్ జేయుచున్న విశ్వాత్మ యనఁగ,
 వివిధ దశలందు నన్ను రూపింపజేసి
 చించివేయుచు నున్నదా చిత్రలేఖ !

గజైగట్టిన నటరాజు గద్దె ముందు
 గీత గీతకు రసపాక మేతమెత్తి
 అందు తానును బ్రవహించు నామె మ్రోల
 గోడపై నంతలో నేదొ నీడ తోచె !

అతఁడే ప్రసన్నుఁ డయ్యెనొ,
 అతఁడే తనుఁడై ప్రసన్నుఁడయ్యెనొ, రతుఁడై
 సతీజేరి యువకుఁ డొక్కఁడు
 నుతియించెను బొమ్మచాల నూతన మంచున్ !

ఎదుటన్ నిల్చిన సన్నజాడఁ, డెదియో
 హేలా మనోవృత్తి సుం
 పదమై నావలెనున్న గీతలను స
 మ్మానించు పో మానవుం,
 డిది రమ్యమ్ము కళారహస్య మిది, త
 ల్లీ ! విశ్వకల్యాణ మిం
 దుదయమ్మాను రసోర్జమై, మధురమై,
 యున్నేషమై, దివ్యమై.

తెరవ రచించిన గీతల
 నొరవడిగాఁ జేసికొని, వ మో రూప గుణా
 భరణముల దిద్దుకొంటిని,
 గఱచితి లక్షణము దాని కరలక్ష్మ్యమునన్.

వరమిత్రుడొ, గురుదేవుడొ,
 పరమేశుడొ—ఆతఁ డామె పజ్జకుఁ జని, ము
 వ్వకు మూర్తిగొన్న ప్రతిభా
 పరిపక్వతఁ బడఁతి కిట్లు పాఠము చెప్పున్ :

“ ఉన్నదానిని యున్నట్టు లుంతు మేని
 స్వర్ణమునకై న విలువలు సమసిపోవు,
 వాస్తవమైన దానికి వాదమేల ?
 త్రోసి విడుపుము పుడమికందుకము నింత.

“ వ్రాసి, రంగులువేసి, రమణీయ మొనరించి,
 నచ్చక కొన్నింటి నలిపి వైచు,
 అమృతగానము చేసి, యవనుల రంజించి,
 శ్రుతిదప్పె నని వీణఁ జితుకవైచు,
 నవకావ్య మూహించి, నాటక మాడించి,
 బాగులే దని చించిపాఱవైచు,
 రానులం జెక్కి, తారాచైత్యముల్ కట్టి
 ఉలి మొక్కవోవగా నూఁదివైచు,

ప్రాత యింకెందు కని త్రోచివైచు, క్రొత్త
అభిరుచికి తూగలేదని యూపివైచు,
విశ్వవిభుతయె యొక్కొక్కవేళ, కాన
వృద్ధిహేతువు నిర్దుష్టకృషియె, చాన !

“ అంచున గూరుచుండి, బయ
లందున గోర్కెలు క్రమ్మరించి, ని
ర్మించుము నూత్నమాధురులు,
ప్రేమ రథమ్ములు, భావసేతువుల ;
మించులఁ బోలు మానవుల
మిందెరలన్ నడిపించుకొమ్ము, నీ
కుంచెకు నడ్డులే, దలము
కొమ్ము చరిత్రను, చిత్రకాణి !

“ నీతివిదులు నిన్ను నిందించవచ్చును
ప్రభుత నిన్ను కించపరచ వచ్చు,
ప్రగతి చూచి త్రుల్లిపడువారి లక్ష్మమ్ము
నీకులేదు, సాగనిమ్ము రచన !

“ ఇంకను కుట్టకుంకలె ? యి
నీ ! పనిపాటులు చేతగాక, ఈ
కొంకిరి గీత లేమిటికి ?
కూడును గుడ్డ నొసంగ నేర్చునే ?

లంకలు దున్నబొం డనుచు
 లావుగ నే వ్యవహార వాదియౌ
 మంకుతనాన నిన్ను నవ
 మానముచేసిన, బెంగటిల్ల కే !

“ చేతికి లభించు వస్తు విశేషమందు
 మనిషి గుండెను కఱగించు మంటలేదు,
 మూసలో నవ్యవస్థను ముద్దించేసి
 తీర్చిదిద్దుము రమణీయ దివ్యభావి !”

అనుచు నలేడు ప్రసంగించు నవసరమున
 గోడలందుండి యెవొ గుసగుసలు రేగె !
 నాట్యభంగిమ మార్చుచున్న నటరాజు
 మోములో నింత చిఱునవ్వు మొలకరించె !

అవసీంద్రనాథుచే నమృతమ్ము గ్రోలిన
 ఉమచేతి నాగేంద్రుడున్ను రనియె !
 సునయనీదేవి కస్తురి దిద్ది పంపిన
 గోకుల కృష్ణుండు క్రోవి నందె !

మహికి వామెర్ల రామారావు దింపిన
 రాగోదయము పొంగి రవిని ముంచె !

రవికవీంద్రుని కావ్యరసములో కఱగిపో
 యిన ప్రేయసుల కన్నులెఱ్ఱ బడియె.

కచ్చపి చలించి తారలో ఖంగు మనియె !
 పద్మ పద్మాసనమ్మునఁ బవ్వళించె !
 ఎంద రెందరొ మలఁచిన యెన్నియెన్నో
 సుందర కళాకృతులు వారి చుట్టుచేరె.

చిత్రశాల శాల చైత్ర రథమొక్కి-
 జైత్రయాత్ర గదలు చందమొప్ప,
 ఆ మహోత్సవమ్మునందు తా మొక్కరై
 సఖయు సఖుఁడు పూజ సల్పినారు.

చెల్వంపు లేపాక్షి చీరను గట్టి ప్రా
 యము దిద్దుకొన్న వయ్యారి బాల,
 లలి నజంతా నేత్రముల కాటుకను తీసి
 వాల్జడ గైకొన్న వరకుమారి
 హంపి వీధి మొగాన నవతరించిన నంది
 మూఁపురమ్మున రొమ్ము మోపిన సతి,
 నటరాజు గురువుగా నడక నేరుచుకొన్న
 లలిత కళార్థ సంకలిత లలిత
 అమర నమరావతీ గృహోద్యాన మందు
 ప్రణయ సృత్యము సల్పు నప్పరస లోని
 భరమ సౌందర్యసార స్రవంతి యామె
 మై మఱచి యాడె నా కళామందిరమున.

అల బలి ద్వీప యవన మండల పరీత
ప్రాచ్యపాశ్చాత్యదేశాల ప్రతినిధులుగ
మందిర మలంకరించిన మహిత చిత్ర
రాజములు కళ కర్ణాలు వ్రాసికొనియె.

అందమె మూల మీ ప్రకృతి
కంతకు, దాని ప్రతీ నరమ్మునన్
చిందులు ద్రొక్కు ప్రేమ రస
సింధువు, రమ్యకలార్ద్రభావ నేం
దిందిరమే తదీయ సుమ
నేందిర డెందము విప్పి జీవి కా
నందము పంచు నీ కొలువు
నన్ నిను లోక మెఱుంగఁ జూపుచున్.

నీ మధుర వాక్కు వినఁగా
నీ మోహన మూర్తిగనఁగ, నిన్ను మనోజ్ఞ
ప్రేమమున బల్కరింపఁగ
ఏ మున్న దుపాయమొక్క టిల కళ తప్పన్ ?

వీణ వినిపించు నీ గృహోద్యానమునకు
ఘట్టమని మ్రోయు నీ పాద ఘట్టమునకు
రసము చిప్పిలు నీ యంతరంగమునకు
రమ్య మార్గమ్ము నవకళారాధనమ్మె.

ప్రాత గోడల క్రొత్త చిత్రములు నిల్పి,
 అవి సమూహాగ సరిక్రొత్త యందములను
 సృష్టిచేయుచు నున్నదా చివుడుబోణి,
 ముద్దు బిడ్డలు తన యొడి మూడు కళలు.

భారతిని తీర్చిదిద్దెడు బ్రహ్మవోలే
 ఆతఁ డగుపించె నా కంటి కా క్షణాన,
 నాటి మీ పురాణము కాదె నేటివఱకు
 త్రిపుచున్నది క్రొంబుటల్ తెఱపిలేక

ప్రతి పురుషుఁడు బ్రహ్మయే, ప్రతి
 సత్యము సరస్వతియే, నాటి సారస్వత మీ
 గతి వాస్తవ మగు నేటికి
 క్షీణి ముందుకు పోవునిట్లు శ్రీమంతంబై !

దీ ప స భ

బండ్రి దీపము

లేదు విషయమ్ము, భాషయు రాదటంచు
తిట్టవల దెవ్వరును, బండి దీప మేను ;
పరిసరాలకుఁ గేలేత్తి, శిరసు వంచి,
ఉన్నదున్నట్లు నాగాధ విన్నవించు.

బండి యది, ఒక్క గుట్టపు బండి, సాగి
రేవునుండి పై రేవుకుఁ బోవుచుండె ;
నాల్గు జేనల తొట్టెలో మూల్గుకొంచు
పురుషు లైదుగు రెట్టెటో యిటికినారు.

తిరుపతి వేంకటేశ్వరుని దర్శనమయ్యె
తలపైని బరువిష్టు తొలఁగె నంచు,
తప్పుడు సాక్ష్యమ్ము దావాను గెలిపించె
స్త్రీడరు లోని గొప్పేమి టంచు,
లంచ మిచ్చినగాని లాభమ్ము లేదయ్యె
దొంగసారా కేసు దొరికె నంచు,
పండంటి పిల్లను పచ్చి రొడ్డి కిచ్చి
కొంప మీఁదకుఁ దెచ్చికొంటి నంచు,

ఎవరి గొడవను వారట్టు, లేదుటివాడు
విందురో లేదో యనులెక్క విడిచిపెట్టి,
చెప్పుకొన దొడంగిరి మఱజేపు లట్లు
బండి యిరు చక్రములు వంత పట్టుచుండ !

కిక్కిరి మని నెరువూసలు
విడిగడు గతి బండి కుదిపి విడిచిన, నాల్కన్
గఱచుకొనె నొకడు, తలపై
పొరచిట్లిన దొకని, కొకని మునిపం ధ్లాడెన్ !

అగడు బండి, తోలు నతఁ
డాపడు బండి, తనంత గుఱమే
లాగును బండి ; లోపలగ
లట్టి యభాగ్యులు “ అమ్మో ! బాబో ” యం
చూచిసలాడ—చెల్ల మను
చున్ కొరడా ఝుళిపించి, మధ్యలో
వేగము పెంచి, స్వారి నడి
పించు ! నిషా తలకెక్కి నట్టిడో !!

నల్లకంకఱ రోడ్లపై నడచు నేని
యముని మహిమంపుఁ బెనుడెక్కలైన విఱుగు,
అల జగన్నాథ రథచక్రములును బెనుకు ;
మాతలికి కూడ గుండెలో మంటపుట్టు,

ఎత్తి కుదవేసి నప్పుడు
 మొత్తముగా బంకి బండి “ మొట్టో ” యనుచున్
 మొత్తుకొను, బోర్డు పనులన్.
 గుత్తుకుఁ గొనువారి నెంచి గో లెత్తుకొనున్..

కుదివిన యష్ట మాత్ర మిటు
 గోలగ బండిని, బండి వానినిన్
 గదుముచు, రోడ్లఁ దిట్టుచు ; తు
 ణమున నంతయు విస్మరించి, పా
 రదొ తన యెత్తటంచు—దిగి
 రాఁడొకొ మున్నబు చూతు నంచు, మా
 పెద నిఁక మచ్చనంచు తెగ
 ప్రేలుదు ; రాఁపరు, నాఁగ రొక్కరున్ !

అంతయుఁ దామే చెప్పుచు,
 సుంతయు పెరిగోడు చెవికి సోఁకని పెద్దల్
 పంతమునకు బండ్లెక్కిరో ?
 గంతలు గట్టుకొనినట్టి గానుగ యెట్లో !

అతని పెద్దత్త మేనల్లుని చిన్నమ్మ
 అన్నపూర్ణయె యైన నొనుగాక
 ఆమె యెదవ పుత్రుఁ డాంగ్లదేశము పోయి
 తెల్లమఁ దెచ్చిన దెచ్చుఁగాక,

నెలకు ముయ్యేడు వందల జీతముం గొంచు
 దొరవోలె తన బావ తిరుగుగాక,
 సురభి కంపెనిలోన సుగ్రీవుడై తానె
 ఉదధి దాటిన దాటి యుండుగాక,
 తనకుఁగల బాధలో తాను మునిగియున్న
 ఎదుటి వాని కుపాయ మిం దేమి గలదు ?
 పరుల కష్టముఁ దీర్చు నోడ్పడఁడు కాని
 చాటుకొనుచుండు నరుఁ డిట్లు స్వాతిశయము !

ఎచ్చట బండెక్కిరి ? వా
 రెచ్చట దిగువారు బండి ? ఏ వెలుగునక్షై
 ఇచ్చీకటిఁ బడి పోదురొ !
 పచ్చీసును బోలు వారి పైనము, తల్లి !

శ్రీపుర మ్మొక్క, రొకరు పితాపురమ్ము,
 ఒకరు తిరుపతి, గోల్కొండ యొక్క, రిట్లు
 పరిచయము లేని వా రొక్కబండి నెక్కి-
 సొంత గొడవలు వెళ్ళబోసుకొను చుండ్రు !

చాల సేపయ్యె సూర్యుఁ డస్తగిరి చేరి,
 నిద్ర మునిగెను నిద్ర గన్నేరుచెట్లు,
 చెట్ల కంటించఁబడి కొంత చినిగియున్న
 వేవో పోస్తర్లు చాటింపుచేసి కొంచు,

టూరింగు సినిమాలో,
 ఏ రాష్ట్రపు మంత్రి ప్యటించునో, కాంగ్రెస్
 వారి ప్రదర్శనమో, ఏ
 నారీమణి నాట్యమాడ నరుడెంచినదో !

బంగారు సంధ్యరాగమున
 బాడవ లోపలి జొన్న చేలలో
 చెంగలి గడ్డి కోసికొని
 చెల్వ యొక దుక బాట ప్రక్క ని
 లెం గనుగొంచు దూరమును,
 చివ్వున కల్లెము లాగి బండి యా
 బుంగను లోన బెట్టుకొని
 పోవు, నదెక్కడి ప్రక్క బేరమో !

కొంతసేపటిలో చెంత వుంతలోన
 నొక్క వృద్ధుడు దిగె, నిద్ద రెక్కినారు !
 ప్రక్కనే గల చీకటి పల్లెలోన
 ఇద్దరే. దిగి మరి ముగ్గు రిటికినారు !

గోనె బస్తాలకన్న త్రొక్కుడుగ నరుల
 బండి కెక్కించుచున్నాడు బండివాడు
 తన కిరాయికి మించి ప్రధాని కైన
 విలున గలుగ దాతని దృష్టినిధిలోన,

బండి కిటకిట లాడుచు బైలుదేరె,
 బైట చీకటి పాటలు పాడఁదొడఁగె,
 దిగుట తక్కువ, యెక్కుట దిట్ట మగుట
 గుఱ్ఱమును మాటిమాటికి కుంటసాఁగె,

రోడ్డు నడుమను జేరి తీరుబడిగాఁగ
 కునుకు కుక్కలు మాబండి కొక సమస్య,
 బండి కావచ్చు రావచ్చు బస్సె,దాని
 తాత వచ్చిననున్ కుక్క తప్పుకొనదు.

ఎదురు వచ్చిన బండి నెవరుండిరో కాని
 సాటి లాంతరు కన్ను గీటిపోయె,
 వెలది నొక్కతె బై సికిలు మీఁదఁ గొంపోవు
 యువకుఁ డెవ్వఁడో న న్నుఱిమిచూచె,
 ఓవరు లోడుతో నోపిక చచ్చిన
 బొగ్గు బస్సుకు కళ్లు భగ్గుమనియె,
 దూర దేశమునుండి దొంగమూటలు తెచ్చు
 లాఠీకి నిలువెల్ల లావు బలిసె,
 రెండు గుప్పెళ్లఁ దన యహంకృతిని దీసి
 జనుల కన్నులలోఁ గొట్టుకొనుచు వచ్చె
 జివ్వనుని యెవ్వరిదో చెవరైట్టుకారు,
 కొంచెమున జావు తప్పెను గుఱ్ఱమునకు !

కారును జూచి బస్సు, జట
 కాను కనుంగొని పాదచారియున్
 కారము నూలు కొంచు పయ
 నమ్మయి పోవును రోడ్లవెంట; నీ
 మా రమణీయమా నొక వి
 మాన మిదంతయుఁ జూచి నవ్వుచున్
 హారతులందు కొన్నది న
 వారుణ గోళ గృహంగణమ్ములన్.

ముందునకుఁ బోవుటే లక్ష్యముగ జనించి
 ప్రకృతి తనలోనె పోటీలు పడుట యేమొ?
 కాస్త ముందున్న తనపైకె కత్తి విసరు,
 వెనుక వచ్చెడు తనపై నె విషము గ్రక్కు !

చారి ప్రక్కను గల బావిదగ్గ తెవరొ
 బిందెలను దింపి, నను జూచి బిడియ పడిరి,
 నగరు కంతకు, పసివారి నగవులకును
 ప్రాణ మైనట్టి పాల వర్తకులొ వారు?

ఆవు నీటిని చాల త్రావిన దని చెప్పి
 పసిబిడ్డకును నీళ్ల పాలె పోయు,
 చేను పండిన దేమి చేయుదు మని, మంటి
 బెడ్డలు కలబోసి బియ్యముమ్ము,

కడు పథ్య మిది వెన్న కాచిన ఘృతమంచు
 దుంపనేతిని కొంత తూచి యిచ్చు,
 నిమ్మకాయలు సుద్ద నీటఁ బిండుటనైన
 మజ్జిగ కానీకి మానఁ డొసఁగు,
 బెల్లమున నల్లమన్ను, కాఫీ పొడుమున
 చింతగింజల దూళిని జేర్చితూచు
 ఈ విధమ్మునఁ దనకుఁ దానే విషమ్ము
 సంజుకొని గింజకొనును మానవుఁడు తల్లి !

దిక్కులేక దారి దిగనాడఁ బడినట్టి
 మృతకళేబరాల గలిని జనులు
 ఆరుబైట నక్కడక్కడఁ బడియుండి
 రుండ నిల్లుఁ గట్ట నుడుపు లేక.

దాలి పొక్కలిపై చిన్న దాక నుంచి
 నూక లేదుచు నున్నదో చీకు బడుఁగు
 చెట్టుకొమ్మకు పై బట్ట నుట్టె గట్టి
 బిడ్డ నూఁగించు చున్నదో బిచ్చగతై.

ప్రక్క చేలలో వేటాడి పామొకండు
 పుట్టఁజేరుచు బండిపై బుస్సుమనియె,
 లాకు చేరువఁగల మైలురాయి మీఁద
 కుదురుగాఁ బిల్లి యొక్కటి కొలుపు తీరె.

త్రోవలో గంగబాండాల తోటలోన
థాటిగా నేదొ బలిగుడి యాట సాగె;
నిద్ర నాపుటకై ప్రయాణికుఁ డొకండు
చుట్ట ముట్టించె, సిగరెట్టు పట్టె నొకఁడు.

దిగుచుండి రెక్కుచుండిరి
పొగవాసన గొట్టుకొంచు పురుషులు స్త్రీలున్,
తెగ దీ బండికి పైనము,
సగమైతిని నేనుకూడ చము రుడివోవన్.

ముట్టించి బీడి నొక్కటి,
తోట్టికి వెన్నూని యతఁడు తోలును, బోల్తా
కొట్టించునా? దేనికి ధీ
కొట్టించునా? యవధిఁ జేరుకో నిచ్చెడునో?

గుఱ్ఱమందురొ? ఇట్టి గుఱ్ఱాలు ఇండియా
మొత్తాన లేవు మీ చిత్త మనుచు,
కాంగ్రెసు మజ్జిగ, కమ్యూని స్టంబలి
ఏదిమ్రుంగిన నొక్కటే నటంచు,
అమెరికా యేల? రష్యాయేల? మన మంత
కంటె తక్కువ తింటిమా యటంచు,
హెచ్చి బాబుల కంటె హెచ్చు సత్తువ యెంతో
గాంధీ సూత్రాలకే కలదటంచు,

గ్రామ—రాష్ట్ర) —దేశ—విదేశ రాజకీయ
 రీతి రాహస్యములను దర్శించు కొంచు,
 మొండి కొరడాను ఝళిపించి మోర సాచి
 బండి తోలుచు నున్నాడు బండివాడు.

రేవునుండి పై రేవుకు బోవుచున్న
 బండి యది, లేవు దానికి పగలు, రాత్రి;
 గుఱ్ఱ మలసెను, బెసికెను గూడటన్న
 తలపులే దాతనికి సమస్తము కిరాయి!

దీ ప స భ

హ టి కె ను లై టు

ఎక్కడో పుట్టి, యక్కడి కేగుదేంచి
పల్లెపల్లెను, ప్రతియింటి బ్రతుకలోన
చోటు పొందిన హాటికెను లైటాకండు
నాకు, దనువుగా—నేను జన్మంబుఁ గొంటి.

అదొక మామూలు రైతు గృహమ్ము, యిటుక
గోడలకు వెల్ల, చిటుకలె గూండ్ల నొదిగి
లక్ష్మీ పటమును గొప్ప, మూలగల గాడె
గణపతి హుమాయి సెలవులు గడుపు చుండె!

పంచలో బండి, నాగళ్లు, పాడిగొడ్డు,
నడవలో డొక్కనార మంచములు, నటక
పైని కొబ్బరికాయ, లప్పడపు దినుసు,
సిరికి పుట్టిల్లు రైతు సోదరుని యిల్లు!

కొట్టవచ్చెడి కుటిలంపుఁ గురులఁబట్టి
ముడువకుండగ గాలికి విడిచిపెట్టి,
మోముపై నవి యభులట్లు ముసురుకొనఁగ
తోలుకొను, చొక్క చెలి నన్ను తోడు పిలిచె!

కూర కోసము మడినుండి కోసి తెచ్చి
తాత యొసగిన కాయలు తఱుగునామె,
కొంటెతన ముట్టిపడు నామె కంటి కోసలు
తీవి మప్పిన కత్తి గుండెలకె మెఱుగు!

మూఁడు లై టుల నొక నిప్పుపుల్ల తోనె
కోరి వెల్గించి నాఁడొక్క కుఱ్ఱవాఁడు
మూఁడు పుల్లలు గీచియు ముసలి తాత
చుట్ట ముట్టించుకోలేక తిట్టుకొనును.

కిఱ్ఱ చెప్పలు, పొగచుట్ట కేలికఱ్ఱ
తుండు తలపాగ తెన్ను రైతునకు నిండు,
క్షేత్ర లక్ష్మికి విడిది వాకిలి మొగాన
పెండ్లి గొడుగును బట్టు పెత్తండ్రి యతఁడు.

మెరక పొలమునుండి, మెట్టపనుల నుండి,
సరుకు బేర మిచ్చు సంతనుండి,
వచ్చి, గంజిత్రాగి, వడిఁ బోవుచుండురు
కలుగ దింత విరతి కర్షకులకు!

ఒకలై టు పేట కేఁగెను,
ఒకలైటల తోట కేఁగె, నొక టావుల దొ
డ్డికి పోయె, నేన యిల్లం
తకుఁ బెత్తనమున్ వహించినా నంతటితో.

ఒకసారి వంటయింటికి పిల్చి పనిపెట్టు,
 ఒకసారి వాకిటి కురుక నెట్టు,
 ఒకసారి తేపతేపకు వీధిలోఁ ద్రిప్పు,
 ఒకసారి గడపపై నుండఁ జెప్పు,
 ఒకసారి తేలని యొకమూలఁ గొంపోవు
 ఒకసారి చాలని యుంచిపోవు,
 ఒకసారి నూతి వంచకుఁ దెచ్చి పోకాద్దు,
 ఒకసారి గోలెలో నోలలాద్దు,
 ఈ విధాన కృషీవలు నింటి దీప
 మై యవతరించి, లెక్కలేనన్ని పనుల
 నొక్క కంటనె కనిపెట్టుచున్న నన్ను
 నిమిషమైనను నొకచోట నిలువ నీరు.

అందరు నేనో తోచిన

చందంపుఁ బనుల్ తెమల్పు, చటు—నిటు ననో ర
 మ్మందురు, పొమ్మందురు, బల్
 తొందర పెట్టుదురు, ఏమి తోచఁగ నీరున్ !

అందుఁ బర్వలిడుచు, నిండేదొ వెదకుచు
 ఏదొచూచి, యేదొ యేమొ చేసి,
 చాల యలసి, యంత శ్రమయును సంసార
 మునకుఁ దప్పదంచు మూల్గుకొండ్రు.

ఫలితమ్ము కన్న కప్తము
పలు విధములఁ బెద్ద, ఒక్క బ్రతుకుటకొఱకై
పలుచావుల కోరల సం
దులఁ జొత్తురు, మొత్తుకొంద్రు దుర్విధి యంచున్.

ఇంట నెందరున్న, నెన్ని వస్తువు లున్న,
నేను లేక పనులు లేనెలేవు;
ఐన—నింటికెల్ల నే నన్నలోకువ,
పిల్లకంటికేని నల్లగలువ!

ఎల్లరును నాతో సేవ చేయించుకొనుచు,
కొంచెమైనను నన్ను గుర్తించ రార!
తిండియొక్కటి, దాని సాధించు టొకటి,
రెండే ప్రశ్నలు నరునకు రేయి, బవలు.

నలుగురు రైతు లేనొ మఱు
నాటిని గూరిచి ముచ్చటించుచున్
మెలమెలవచ్చి, వాకిటను
నిల్చి, సరే యింక రేపు ప్రొద్దుటన్
కలియుద మంచుఁబోవ, తమ
కమ్మున బిడ్డలఁ జూచుకొంచు లోఁ
గిలి కరుదెంచె గేస్తు, యిరు
కేలను ముంజెలు మోహరిల్లఁగా.

అన్నకంటె ముందు నాన్న చేతఁగలట్టి
వన్నికూడ తానె యందుకొనఁగ
పరుగుతీసి చిట్టిపాప బోకారెను,
అమ్మ లేవనెత్తి యయ్యకిచ్చె.

పాప నోదాద్య చాతఁడు పాగలోని
పెరుగు మామిడి పండును పిండిపెట్టి,
పేచి పెట్టు కుఱ్ఱకు జీకిపిక్క లిచ్చి,
పొలము విషయాల నెయ్యవో తెలుపు చుండ:

లేత ముంజెలు విడదీసి తాత కిచ్చి,
అమ్మకోసము చక్కని వట్టెపెట్టి,
పాప కసలేమి లేవంచు పాడు కొంచు
ముదురు కనులను బాలుఁడు చిదుప సాఁగె !

పెంకి పిల్లలంచు ఫిర్యాదు చేసెడి
వెలది మాట వినియు వినక నతఁడు
వేడి నీళ్ల స్నానమాడి, కొట్టమ్మున
కరిగి, పశుల మేత నరసి, వచ్చి:

తండ్రి, తమ్ముఁడు, చెల్లెలు, తక్కుఁగల్లు
వారు భుజించిరో లేదొ వైన మడిగి,
బిడ్డలం బిల్చి, ముక్కాలి పీటమీఁది
కంచముం జేరి, భార్య వడ్డింపుచుండ:

గోమాత చేపినదియున్,
భూమాత ఫలించినదియు, పుత్రీపుత్ర
శ్రీమాత వండినదియున్
శ్రీమంతుడు రైతు ముద్దచేసి భుజించెన్ !

పవలు పవలెల్ల చెమటోడ్చి పడిన శ్రమకు
లభ్యమైనట్టి పూర్ణ ఫలమ్ము గ్రోలు
సమయమున మానవుని యాననమును జూతు
మేని, నీ దివ్యకాంతి కాన్పించు నందు !

పాటుపడకుండ తిండి లభ్యమ్ము కాని
ప్రకృతి యొక్కటి నరున కేర్పడిన కతన
శ్రమము తప్పదు, కాని యాశ్రమను దొంగి
లించు “ పనిదొంగ ” నుండి రక్షింపు మతని.

అవని శ్రమచౌర్య, మాస్తిచౌర్యమ్ము, భావ
చౌర్యమును నేడు పీడించు చాల ప్రజల,
ఏ యనుభవమ్ము నుత్పత్తి చేయలేని
సోమరుల నుండి లోకము నోము మమ్ము !

తిండి ముగియించి, తృప్తితోత్రేచి, యతడు
కంచమందునె చేతిని కడిగివైచి,
తుండుగొని లేచి లేచుటతోనె, తెలిసె
రాశి దొంగలు దోచినా రన్న కబురు !

వెంటనే నన్నుం గొని యతఁ
 డొంటరిగా బైలుదేరి యూపున బోవన్
 కంటకములె వైదొలగెన్ !
 తుంటరి పుద్వలును తెలిసి త్రోవ యొసంగెన్ !

పిడుగువంటి వార్త యడిచిన తనుయష్టి
 నీడు గారుచుండ నేగు రైతు
 ఉక్కుపాదములకు మ్రొక్కెను సరిహద్దు
 కంచెలెల్ల, నడ్డుగట్టు లెల్ల !

పాలె మంతకు నీవార్త ప్రాణిపోయి
 కన్నుమని లేచె రైతు లోకమ్మునందు,
 కుష్టకారంత తలకొక్క కష్టబట్టి
 పద్మలెత్తి రాతనికి తోడ్పడుట కొఱకు.

పేట పొలిమేర నొకమావి తోటలోన
 కమల కిరవైన రైతు మకాము కలదు,
 నాడె శిస్తుకై దింపిన నారికేళ
 రాశి తరిగియుండిన దొకప్రక్క కొంత.

అతఁడు చుట్టుతిరిగి, యానవాళ్లను చూచి,
 నొండకాయ చూరవోయె నంచు
 పెదవి చప్పురించి, పెద్దగ నిట్టూర్చి,
 కొయ్య దుంగపైని కూరుచుండె !

తోడువచ్చిన పేటరైతులు వచించు
సానుభూతికి తా కృతజ్ఞతను చెప్పి,
ఒక్కరొకరుగ వారెల్ల చక్క-బోవ
రైతు చూచును మరిమరి రాశి కేసి !

రాశీప్రక్క నె యున్నది రమ్యమైన
పూల, పిందెలదానిమ్మ మొక్కయొకటి,
రైతుచూపులు దానిపై వ్రాలినంత
స్వేదమును, కంపమును పట్టి పిడిచె నతని.

చివ్వున లేచి యతండా
పువ్వుల మొక్కకడ కేగి భోదన నేడ్చెన్,
ఎవ్వఁడో రక్కసుఁడా లే
జవ్వనపుం గొమ్మవిటిచి చనిన కతానన్.

పిందెలును, పూలు చిందరవందరై, మ
లీమనమ్మున బడియుండె ; లేత బ్రతుకె
ముక్కలై యేడ్చుకొనుచుండె మొక్కమొదలు,
దుఃఖ పడుచుండె తోట రైతును దలంచి.

గాలివానల కేనియుఁ గలఁగనన్న
ఖ్యాతినొందిన నేనె దుఃఖమునఁ దూలి
పోతి, ప్రకృతి మానవులట్లు పాగులుచుండ,
జాలి నన్నేచె తీవ్ర వాతూల మట్లు.

తులువ యొకండు తోడి నడు
 నోచుక పర్విడ, దారి కడ్డమై
 నిలిచిన రక్తబీజ మిటు
 నేలకుఁ ద్రెళ్లుట శృష్టి పాలనా
 కలనకు సిగ్గుచేటు, చిర
 కాలముగా వికృతమ్ము లిట్టివే
 కలుగుట హేతు వీ జగము
 కంతము కాలము గాల మాటకున్ !

కత్తిఁగొని వేయి కుత్తుక లుత్తరించు
 రక్కసున కిందు నందు స్వర్గమై కలదు,
 ప్రతిమెతుకు కోసమును కష్టపడు కృషీశ్వ
 రునకు హాలాహలమై మ్రింగునది యెల్ల.

ఇంత కశ్మలముం గ్రోలి, యేమెఱుంగ
 నట్లు ముసుగిడి జోగు చున్నది నిశీధి,
 పరిచుళించుచు నున్నదా ప్రక్కనేదొ
 మూలఁగూర్చుండి సంపంగిమొగ్గ యొందు !

సుమలతలన్ సృజించెదు, ప్ర
 సూనమాలన్ సుమియించె, దే కురం
 గమొ తినిపోవు, నే వినుడు
 గాడ్పొ మహీస్థలి రాల్చిపోవు, నం

దములు రచించి జీవ మిడు
 దానవు, నీ కనునోయి ముందకా
 లమున నశించి పోవ నెటు
 లం గనుగొంచు భరించుచుంటివో !

అఖిలలోకమాత, వాత్సజమా లోక
 మెంత చక్కదిద్ది యేల వలయు !
 పొట్టకోస మెల్ల భూతమ్ము లొకదాని
 నొకటి మ్రింగు కొనుట నోర్తు వెట్లు ?

కన్ను చెమ్మగిలదు కష్టార్జితమెపోవ,
 మొక్కపోవ నెదయె మొక్కవోయె !
 జాలి నీకు నేర్పజాలును వ్యవసాయి,
 అతనికున్న గుండె నవని కిమ్ము !

తోట కట్టవలును, దారి దొంకలెల్ల
 వెదకి నిస్సృహతో తమ వీడు చేరి
 నారు తదితరు, లాతఁడు నందె యాఁగి
 కాచుకొన సాఁగె తన కాయకష్ట ఫలము.

ఎండుగడ్డి తెచ్చి, యెత్తుగ నమరించి,
 అదియె పరుపు కాఁగ నతఁడు పండె ;
 పొంతనుండి నేను పొలమెల్లఁ జూచుచు
 కొంతనేపు మిణికి కునికీనాను.

దీ ప స భ

ఉల్క-

భూమికిని నాకు సంబంధ మున్న దన్న
దృష్టియే లేని గొప్ప గర్విష్టి నేను,
దీవ్యదాకాశ వీధులఁ దిరుగుచుండి
క్రింది కెన్నఁడు చూడ నేర్చినదిలేదు.

భవ్యతర నవగ్రహ కుటుంబ హ్రదాన
నుద్భవించిన నవ్య నీలోత్పలముగ,
తారకా వంశ వృక్షాగ్ర తలమునందు
కన్ను తెరిచిన పసరుమొగ్గగ వసెంతు !

భూమికిం జూడగా, నేదొ భూత మట్టు
లంధకారము నాకు భయమ్ము గొల్పు ;
కాన—పైచూపుతోన నే కదలిపోదు
గాలిమేడలు కలలందె కట్టుకొంచు.

చూపు తారాగృహాలను జొక్కుచుండ
అడుగులం బడుచుండు నే బడుగు రాలొ !
దారిప్రక్క పేదల బిమిందారు వోలె
ఈసునం ద్రోచుకొంచు నే నేగుచుండు.

నేల విడిచిన సామెంతకాల మిట్లు
సాగెనో గుర్తులేదు, నా చరణములకు
తగిలి పడునవి రాలొ, పేదల కళేబ
రాలొ తెలియకుండఁగనే యుగాలు గడిచె !

తుదకెనో గ్రుచ్చుకొన్నది యెదకు, నిశిత
కంటకము కాలికిం బలె, కరుణారవము !
కలలపొరల శ్రుధారలఁ గరఁగిపోవ
వాస్తవము కేసి చూపును వంచినాను.

వెలుగు కంటను బెట్టుకవెదకి, జగతి
లోఁతులోఁతున గనుగొంటి, మాత ! నేను,
తునిఁగిపోయిన మొగ్గలు, తూంట్లుపడిన
యెదలు, పచ్చిగ విచ్చిపోయిన బ్రతుకులు.

లోక మొక సౌధ, మదియెంతొ శ్రీకరముగ
కనఁబడును దూరమునకు చీకటులమునిఁగి,
కరుణ కంటి సోదన దివ్వె బఱపి చూడ
నగ్నముగ తోఁచు దాని పునాది గాధ !

అడునుత్రొక్కిన కార్మికుఁడు విశ్రమించినాఁ
డడును గుంటగనున్న గుడిసె లోన,
ఇటుక తీసినవాఁడు నిటుకయె తలగడ
గా తోటగట్టున కన్నుమూసె,

నున్నమందిచ్చిన చిన్నది నున్నానె
 పటచుకొన్నది తనపైఁట చెఱఁగు,
 కట్టకొసిన అంపకారియు కడుపులో
 కాళ్లుపెట్టుక పండె కట్ట లడితి,
 అట్టి రత్నాలమేడను గట్టినట్టి
 శిల్పి పొరిగింటి పంచకుఁ జేయి సాఁచె,
 మానవులఁగూడి మనలేని ప్రాణి యొకఁడు
 దాన శాసించు సెత్తులు పూని నట్లు.

సిరి వాల్జ్వాపు, సరస్వతీ ప్రియ దర
 స్నేరమ్ము, శైలాత్మ జా
 వర సత్త్వమ్ము సమస్త జీవులకు ల
 భ్యంబై ప్రకాశింప ; తత్
 కిరణవ్రాతము కడ్డుగా నిలిచి, కాం
 తిన్ గ్రోలి, క్రీ నీడ పెం
 దెరలో తక్కు జగమ్ము మాటువడ, నిం
 గిన్ మేడ క్రీడించెడున్ !

నీడ నేమున్నదో యని మేడ నుండి.
 తొలఁగి ప్రక్కకు, లోనికి తొంగి చూచి,
 గుండె కరఁగించు దృశ్యాలు గోచరింప
 పాఱఁజూచితి గాతమీ తీరమెల్ల.

విశ్వమందుండి పృథివికి, పృథివిలోన
భారతావని, కందొక్క భద్ర వాహి
నీ తటమ్ముకు దృష్టి కేంద్రీకరించి
ప్రకృతి సౌందర్య వైవిధ్యము కనుగొంటి.

పరవశము చేయు సుందర ప్రకృతి మధ్య
నెదొ కురేఖ, వర్ణభ్రంశ మెదొ శతించు !
ఎదొ యప్రశుతి, గాఢద్యమెదొ రవించు !
ఎదొ యధర్మము, దౌర్భాగ్యమెదొ శపించు !

కల్లమున రాశి దాపున కడియమందు
నెల్లకిలఁబండి, యాకాశ వీధిలోన
చుక్కలను లెక్కపెట్టెడి బక్కరైతు
చూపులో తోత నాడించు చోరభీతి !

శ్రీరామ భజన కోసము
చూరున గల చిఱతఁ దీయు సుభగుని చేతిన్
హారైత్తఁ బొడుచు తే, లట
నారింజల దొంగ కింత నాటదు ముల్లున్ !

రమ్యమై హాయినిడు వేణురవము నొరసి
చక్ర ఘోష మదేదొ రాజ్యమ్ము సేయు,
విమల చందన సారిమశ్యముల విఱచి
కాల్చి వైచును బ్రతు కేదొ కాటి కంపు !

బీరపాదాలు ప్రాకిన నారికేళ
 వృక్షములు ప్రేమగాఢత వెల్లడింప,
 తల్లడిల్లెడు నొంటరితనము గుండె
 గ్రుచ్చుకొని తోట గుడిసెలో కొమ్మ యొకతె !

గుండె మాత్రము గుడిసెలో కొట్టుకొనుచు
 సఖుని కోసము పరువెత్తు స్వాంత మెందో !
 అక్రమ మ్మేదో శంకించు సంతరాత్మ
 తలపు లొక్కొక్క టొక్కొక్క దారి బోవు !

అందొక్క తలపు నది గ
 ట్టుందుకొని సరాసరిం బ్రయాణము చేయున్,
 మందలతో లంకల, ఖా
 మందులతో డొంకలం గ్రమమ్మున గనుచున్.

దీవి పనినుండి కూలీలు రేవుజేరి
 పడవ నెక్కిరి నదిమీద పల్లె నైపు
 పుచ్చకాయలు, చెఱకులు, ముంజె, లింక
 నేవో యున్నవి నావలో నిండ్లకొఱకు.

పడవ మెడ్డుచు నొక్కతె పాట పాడు
 తెడ్డు వేయుచు నొక్కతె తేలి తూలు,
 ఛెళ్లుమని మీద నప్పులు చిమ్ముచున్న
 నదికి మ్రొక్కును భీతిల్లి నాతి యొకతె.

రేవు విడిచి జీవి రేవును జేరుట
చచ్చి పుట్టుటను జగతి లోన,
వారిలోని నావ వశము తప్పిన దప్పు,
తిమిర మందు రేవు తెలియ కుండు.

అందముగా, నెచ్చెలు లా
నందముగా నావ లెక్కి నదిగొందుల బల్
చందమ్ముల విహరింతురు,
జెందమ్ములు పొంగి యలల ఘోషించుదునున్.

ఆవలి నావకై యీవల నిలుచుండి
త్వరపడు చున్నాడు తాత యొకఁడు,
ఏలను తడవంచు నేటిలోఁ బడి యీఁడు
కొని పోవుచున్నాఁడు కుఱ్ఱుఁ డొకఁడు,
పడవెక్కి బ్రతుకు లేముడు లెల్లమఱచి, గొం
తుక నెత్తినాఁడు భావుకుఁ డొకఁడు,
వేట దోనియ లోనె మూటకూడు ముగించి
వల పన్నుచున్నాఁడు వర్కరొకఁడు,
బ్రతుకు బండ్డారమును విప్పి, బాహుటముగ
లెక్క చూచుచు నున్నదా లీలరేయి !
పని తెలిసి, చేయ నేర్చిన ప్రాణి కెందు
గట్టులేదు, నిరోధించు గుట్టు లేదు.

ప్రేమ పాల్వెల్లి గోదావరీ మతల్లి
 రత్నగర్భయు, రత్నాకరమ్ము నాను,
 కానిచో, మింటి యద్దాన గలుగు తెట్లు
 ఉడుల పేరిటి ప్రతిఫలనోత్కరమ్ము?

అందొకతావు నుండి విన

నయ్యెను మోహన గాన మేదో, మా
 కందపు నీడలం దెదియొ

కన్నొఱగెన్, పగయేదో యేటి లో
 గొందిని గొంతునుల్కి పడఁ

గొట్టిన దేరినో, తాటిచెట్ల రా
 బందులు తొంగిచూచెడును.

బందులు విచ్చిన నెత్తుకళ్లతో !

మృత్యు శయ్యను బడియున్న వృద్ధ నొకని
 మనుష వైద్యుండు చింతామణిని గ్రహించె,
 బ్రతుకు బాటలఁ బరువెత్తు బాలు నొకని
 త్రుంప వైద్యుండు నట్టేటఁ ద్రోచి వైచె !

తోడి నరు వేడివేడి నెత్తురును జుట్టి
 పెద్దపులి వేషమున తాండవించు నరుని
 గాంచి, తనగుండె బండిచక్రమ్ము గాఁగ
 ప్రక్కప్రక్కల కొదుగును ప్రకృతి మాత !

ప్రణయ శీలుఁడు కాంతికి రాజనంగ
హంతకుఁడు ధ్వంతమున కెల్ల శాశ్వరాజు,
కుసుమ వనమును, వనపాలకుఁడును కూడ
గొడ్డలికి కేలుమోడ్తురు కువలయమున !

తమకుఁ గానట్లు పంచభూతములు నపుడు
దేని పని మీఁద నదె పోవుఁగాని తల్లి !
ఆ యమానుష కృత్యమ్ము నాఁపలేవు,
నిరసనమైన ప్రకటింప నేర వార !

ఇంత ఘోరము తమ కండ్ల యెదుట జరిగి
పాప పంకిలమై నేల పాడువాఱ
మిడుతు మిడుతున జూచుచు మిన్ను నుండి
ఊడి పడవయ్యె నేలనో ఊడుగణాలు !

కాంత కావచ్చు, కావచ్చు కాంచనమ్ము,
కారణమేది యైనను గాని, జగతి
బ్రతుకుటయే ధర్మమై పుట్టి బ్రతుకునట్టి
మానవుని జంపనేలను మానవుండు ?

గౌతముఁడు బుద్ధుఁడయె, ఏను కైస్తవయ్యె,
అందరిని మించి గాంధీ మహాత్ముఁ డయ్యె,
ఎవ్వ రేమైన గాని, యీ యిలను నరుని
రక్త దాహము నార్పలేరైరి, తల్లి !

ఎట్టనై నది నది యెల్ల, నెట్ట నయ్యె
 నృప్తియెల్లను, గుడిసెలో చెల్వ యేమి
 టయ్యె నన్నతలంపు నా యాత్మజొచ్చి
 తొంగి చూచితి నే, సంత తొట్టు పడితి.

కమలావృండు గ్రుంకిన దివ
 సము వలె, తారకయె లేని శర్వరి వలె, దీ
 పము నారిన సదనము వలె
 సుమళోమలి తనువు వాడి శూన్యం బయ్యెన్.

చెంతనే గల మామిడిచెట్టు మీద
 నిదురలో నున్న గోరింక యదరిపడియె,
 పరిసర ధరాదహగ్ర కోటరము నందు
 ఘూక మొక్కటి భీతితో కేకరించె.

ఆ మటునన్ హఠాత్తుగ భ
 యంకర దైత్యుఁ డెవండో యొక్కఁ డా
 కోమలి డాసి, తోన దన
 క్రూర సఖిమ్ములఁ గ్రుచ్చి యెత్తి, యే
 పామునో ముట్టినట్లు పడ
 వైచి, గృహమ్ముకు నిప్పు పెట్టె ; ఆ
 రామము గోడు గోడు మన,
 రాత్రియు గొల్లున గోలపెట్టఁగా !

కని యా ఘోరము పోవని
 కను లయ్యవి కనులు కాపు కంకణ రాలే,
 ననుకొంచు, భగ్గుమని నే
 నును నేలకు రాలిపోతి నుగ్గై, ముగ్గై !

స్వార్థపరుని దురాశ యాశలను మూసి
 ప్రగతి నరికట్టి యంధకారమునఁ ద్రోచె,
 తరుణ హృదయాల స్వప్న సాధాలుకూల్చి
 నవ్య నవ్యానుభూతి ననాథఁ జేసె.

కడలు చీల్చుక విచ్చిన కరుణ రవము
 గుండెలో రాజుకొని మన్ని మండి పోవ
 ఆ జలాగ్ని సమాధుల యందు వ్రాలి
 ద్వైతమై నేను వారి కద్వైత మైతి.

దీ ప స భ

కొబ్బరి తుంట

జిట్టుగాఁ బోవు కూలీలు గట్టు ప్రక్క-
రాలి పడియున్న యొక కొబ్బరాకు లాగి,
తుంటగాఁ గట్టి నన్నింత తోడుపిలువ,
రాణి నైతిని నే నంత రాత్రి కెల్ల !

ప్రొద్దునకు ముందె మేల్కొని, పొలము వోయి,
పనులు వీడకు ప్రొద్దుపోయిననె గాని,
కార్మికుల కాయ కష్టమే కాని, వారి
రాకపోకలు గను వీలు రవికి లేదు.

ఆ దరిద్రుల బ్రతుకుతో నంధకార
మడుగు సాగించు నెదొ పందె మిడిన రీతి,
వెలుగు వుట్టగ నే చుట్టు వెల్లివిరిసి
పోకు సాగించు నది మాసిపోవు దాఁక !

గాలివానల లోన గసియాడి మనుగడ
తెరువుఁ దప్పిన మల్లెతీగ వోలె,
కష్టాల కాలి పొకడలలోఁ బడి నల్లి
పోయిన చిటుగడ్డి పూవు వోలె

పోగమంచు సెగలోన పువ్వారములు రాలి
 కగ్గిపోయిన మావి మొగ్గవోలె,
 మండు వేసవి లోన నెండమావుల వెంట
 తగ్గక పరువెత్తు దప్పి వోలె,
 కష్టమే గాని సుఖ మెరుంగని కరాన
 ముగుద యొక్కతే నను గొని ముందు నడువ
 వెనుక వచ్చెడి వారిలో వెల్లివిరిసె
 రమ్య గేయ స్వరూప సారస్వతమ్ము.

నిష్కారణముగ కిన్నెర వంటి కోడండ్ర
 నీరుచేసిన యత్తగారి కథలు,
 మండు మ్రూకుల మాయ మంత్రమ్ములకునైన
 కలఁగని బాలనాగమ్మ కథలు
 కోటి పైన్యము నైన గోట మీటగఁ జాలు
 బొబ్బిలి సాముబెబ్బులుల కథలు,
 కలవారిఁ గొట్టి పేదలకుఁ బెట్టెడి మేటి
 జెట్టి చిన్నపురెట్టి జట్టు కథలు,
 వెన్ను జాపని పల్నాటి వీర కథలు,
 కల్ల లోర్వని గోసంగి, గొల్ల కథలు,
 శ్రామికులు పాడుకొంచును సాగిపోవ
 క్షీతితల మ్మెల్ల సావధానత వహించె !

పరవశ మంది శ్రామికులు
 పాత యుగాల కథావశేషముల్
 నిరతిగ పాడుకొంచు, రజ
 నీ హృదయమ్మును జొచ్చిపోవు ము
 మ్మరమున, ఘూక కాంతలు త
 మావగ వారల వెంటఁ బోవుచున్,
 చొరవగఁ దామెఱింగిన వి
 నూత్న చరిత్రము లాలపించెడున్.

కూయ నేర్చినట్టి గుడ్లగూబల నోట
 పాడ వలసినట్టి పాట పుట్టె !
 వారి యమృతగాన వర్షమ్ములో రాల్లె
 చివురు లెత్తు, మ్రోళ్లఁ జెప్ప నేల !

జలపూరమా నూడుపుల చేలలో, స్వేద
 జలపూరమై మేను జలదరింప ;
 శ్యామల సస్య పుష్కలనకా పాలమ్ముల
 శ్యామలా ప్రేమగేయములు వెలయ ;
 ప్రాణంపుఁ బ్రాణమా పాలయెన్నుల మ్రోల
 ప్రాణమ్ము హాయిగాఁ బరవశిల్ల
 భద్రకాలీ కుచాభమ్మా మహా ధాన్య
 రాశికి కన్ను భద్రత నమర్ప ;

కృషి పదాలకు బ్రతుకు సంకిత మొనర్చి
చెలగి నిర్దిష్టమై యాత్రజేయునట్టి
కూలి బిడ్డను గీర్తించు గొంతు విప్పి
ఆ శకుంత గాయన గాయసి శతమ్ము !

క్షమ యను గూనతో బ్రతుకు
సారము బోదెల కెత్తి, కాయక
ప్రము నెటా సాగుచేసి, ఫల
సాయము తీసి, తదన్న మెల్ల దే
శమునకుఁ బెట్టి, తాను భృతి
చాలక పస్తుపరుండు కార్మికో
త్తమునికి మించి వేరె యొక
దైవము కల్గునె మానవావనిన్ ?

అన్నపూర్ణమ్మ సత్య మీ యమ్మ యనుచు,
ఇల ననాసక్త యోగ మీ వృద్ధుడనుచు,
బాలగౌరిని బోలు నీ ప్రమద యనుచు,
కూలివారిని కీర్తింతు ఘూక కవులు !

పైని కాయకో, పండుకో పైనమైన
వెన్న ముద్దల పేరిట వెలయు పక్షు
లాశలం బోవుచుండిన, వందు కొన్ని
మా సమీప వనమ్ముల మసలఁ జొచ్చె !

కేళిగ కొమ్మ కొమ్మకును
 గెంతుచు, కొబ్బరి లేత బొండ్లముల్
 గ్రోలుచు, జీడిపండ్లు తీని
 రొప్పుచు, కోయిల క్రొత్త గూండ్లపై
 వ్రాలుచు, నిద్ర లేపుచు, వి
 వాదము లాడుచు నా నిశా విహం
 గాళి వినోదముం గొలిపె
 నా యెలఁదోటల దీటు బాటలన్.

గోలగ చప్పటల్ వురిచి
 కొబ్బరి పుచ్చెలఁగొట్ట కుండఁగా
 త్రోలిన వారి కేకలకుఁ
 దూలిన పక్షులు—మావి తోటలన్
 వ్రాలఁగఁబోయి—వానిచివ
 రన్ గనిపెట్టుక యున్న యోటి డ
 బ్బా లిడు బొబ్బలన్ బెడరి
 పర్విడు దృశ్యము నవ్వు దెచ్చెడున్.

మామిడిచెట్లకున్ మధుర
 మా ఫలముల్ దయచేసి, వానికిన్
 గోమలమా సువాసనలు
 గూర్చి, తుఱ్ఱ ర్తములైన పక్షు లా

శామయ దృక్కులన్ బఱపు
 చా దరిదాపుల కేగు నంతనే
 ఈ మొనగాండ్ర నిట్లు నియ
 మించిన దెవ్వరొ రాళ్లు అువ్వంగన్ !

క్రూరజంతు సంకు లారణ్య భూముల
 చింత లేకనే వసింప వచ్చు,
 నదులు గల్లునట్టి నగరాల నిత్యము
 మృత్యు గహ్వరమున మెలంగ వలయు.

అని సముద్రం కొంచు బోయెడి
 మునిపక్షుల కేను శాంతముగ సృష్టిని గూ
 ర్చిన యర్థము వాకొన బో
 యిన తక్షణ మవియు బోయె నెడనెడ దవ్వై.

నీడ గన్గొని భీతిల్లు నెలత మిన్న
 లంఘకారమె చీల్చుక యరుగుచుండి
 తుంటకై కొబ్బరాకులు దూసికొండ్రు
 ఎలుక బొండాలు గుఱ్ఱకై యేరు కొండ్రు.

మంచి పండిట పరీమళ మీను చున్నది
 వెలుగిందు తెండను వెలది యొకతె,
 చక్కని పండని చయ్యన నిలుక పొం
 తను దాకి పార్లెచు తన్ని యొకతె,

తుంట వేడికి క్రింద దూకిన తొండను
 పండు రాలిన దంచుఁ బట్టు నొకతె,
 చిలుక కొట్టొక టేదొ చేతికి దొరకిన
 ఊరించి చీకు నొయ్యారి యొకతె,
 క్రింది కొమ్మలలో పక్షి రెపరెప మన
 ఉల్కిపడి కొమ్మపైఁ బడు నువిద యొకతె,
 శ్రామికాంగన లిల్లు మార్గమున గల్గు
 మావితోఁటను జొరఁబడి మసలినారు.

ఒత్తుగ రాలి ఫెళ్లుమను
 చుండిన మామిడియాకు గుట్టలన్
 చిత్తుగఁ ద్రొక్కుకొంచు, నెది
 చిక్కిన దానినె నోటఁ గ్రుక్కుకొం,
 చుత్తినె పండు పండనుచు
 నూరుచు, కొంచెముసేపు కూలి వా
 రత్తరి నాఁగినారు దిన
 మంతటి కష్టము నిష్కరించుచున్ !

ఇహ పరమ్మల రెంటిని నెంతకై న
 ధనము వెచ్చించి కొనఁగల ధనికుఁ డొకఁడు,
 శ్రాంతి పైకొని కూర్చున్న శ్రామికలను
 తోట తనదంచు నదలించి తోలి వైచె !

పిల్లేడ్చు నంచు నొక్కతె,
తల్లేడ్చు నటంచు నొకతె, తల్లడమున నా
యిల్లాండ్రు కదలి సాగిరి
పెల్లాఁకటి తోడ కూలిపట మొగమై !

ఆ దారి ప్రక్క నపు డొక
రోదన వినిపించె, నెదుట రోదసి మాకే
నో దుర్గభిత్తివలె దు
రేభదనమై నిల్చి, నిల్వఁబెట్టిన దంతన్ !

ఆగి మేమంత, దిక్కుల నాలకించి,
కొంత నేపటి కొక కొంప గోచరింప
దాని దరిసితి ; మా కూలి చాన లదురు
బెదురు గుండెలతో లోన బెట్టి రడుగు !

తల్లియొ, తండ్రియో, యెవరి
తల్లియొ, 'తండ్రియొ వచ్చి, ప్రేమ భా
సిల్లు ముఖాబ్జ మశ్రుజల
సిక్తముఁజేసుక ముద్దు లాడుచున్
ఉల్లముఁ జేర్చుకొందు రని
హోదన నేడ్చెడి యొక్క బాలకున్
పుల్లసరోజ నేత్రలు క
సుంగొని రొంటరి పూరి పాకలో.

మిన్నటి వెన్నెల తిన్నెలలో నాడు
 కొనుచుండి కాల్వారి కూలబడెనొ,
 చంద్రవంకను దాగు సారంగమును బట్ట
 పర్వెత్తి యేడొంకఁ బట్టువడెనొ,
 పారిజాతాగ్ర పుష్పముఁ గోయఁ జెట్టెక్కి
 ఏ భ్రమరికచేత నేచబడెను,
 ముద్దుపుట్టఁగ నాకముగ్ధలు బిగిపంట
 చెక్కులు గట్టిగా నొక్కినారొ,
 అమృత కిరణాల తూగుటయ్యాల నెక్కి
 బాల్య చాపల్యమున పోయి బాలభాను
 కమ్రదీపము ముట్టి కేల్లాల్చు కొనెనొ,
 కేఱ మని, మేల్కొనియు, బాలుఁ డూరకొనఁడు !

తన యున్నపాటు నెఱుంగక,
 తన నెవ్వరో వచ్చి, యెత్తి, తమకమ్మున లా
 లనఁజేయఁ గోరు బిడ్డను
 గను చందరు నొక్క చేతఁ గైకొని రతనిన్ !

అంతవఱ కొక్క తల్లి కరాంబుజముల
 ప్రియత మాత్ర మెఱింగిన బిడ్డ యతఁడు
 ఒక్క బిగి నందరమ్మల యొడిసి జేరి
 గుక్కదిరుగక యుక్కిరి బిక్కి రయ్యె !

అంత నాబిడ్డడి నంది, యందొక్క
పాలు పొంగిన లేత బాలెంతరాలు
లల, లలా యంచు జోలను పాడుకొంచు
సందిటఁ దీనుక చన్నిచ్చి గుడిపె.

చంటి బిడ్డకు, పాలున్న చాన లెల్ల
తల్లులె యుండగా, సొంతతల్లె యేల !
తల్లి పాలిండ్లు జీవామృతమున నింపు
తల్లులకు తల్లి వీవుండఁ దక్కువేమి !

రేపు మిత్రుని లేపు రూపు కోసరము తా
మరపువు చీరలు మార్చుకొనుట,
రేపు ప్రేయసుని కోరిక దీర్పఁగ గులాబి
మొగ్గ నచ్చిన రంగు పూసికొనుట,
రేపు పాంథుని తృష్ణఁ బాపఁగా నెమ్మావి
కెమ్మావి నమృతమ్ము కెరిలుకొనుట ;
రేపు నూత్నాతీధి నేపున బోషింప,
కుచగుచ్ఛములు తేనె గూర్చుకొనుట,
చూచి, భావిలోనికి తొంగిచూచి, యణువు
నణువునన్ నీకు శయ్యాగృహమ్ములోనె
పురిటి మంచమునుం గల్లు టరసినాను,
నీవ ప్రేయసివి, ప్రజాత వీవ జగతి !

తన, యిచ్చవచ్చి నట్లుగ
 తన రూపము, తన గుణమ్ము, తన మార్గము, చే
 తన మార్పుకొంచుఁ బోవుట
 కనుఁగొంటిని, ప్రగతి నరయఁగంటిని, తల్లీ !

ఆ యనాథబాలు నారీతిఁ గైకొన్న
 కార్మికాంగనల ముఖమ్ము లందు
 నీ ముఖమ్ముఁ జూచి, నీ యున్నిఁగన్గొని,
 శిరము వంచినాను చరణములకు !

యమునలో సూతునకుఁ గర్జనట్లు, కణ్వ
 నకు మహాటవిలో శకుంతల విధాన
 విమల కాద్యుమే భారతముగఁ జేసి
 మహి కొసంగిన నీకు నమశ్శతమ్ము !

చాల సేపాఁగి, యేతల్లి జాడలేక,
 బాలు నొంటిగ దిగనాడ కాలురాక,
 కూడఁ గొంపోవ నాఁగిరి, తోడనున్న
 వృద్ధనాయకు మాటపై వెలఁదు లతని !

అంధకారము లోన నల్లాడు జీవికి
 రాజదా యేకొబ్బరాకు నెఱుసు ?
 ఉదయ మాదిగ చెమ్మ టోడ్చిన దేహికి
 వీచదా యే చల్లపిల్లగాలి ?

క్షుత్తిపాసలఁ జిక్కి శుష్కించు వ్యక్తికి

దొరకదా చేతికే దొరగాయ ?

నూత్నాను భూతులు నోచని ప్రాణికి

పిలువదా యే పాలపిట్ట కూత ?

కువలయాల చీకటుల వాగురల నుండి

శశినిపైపైకి తెచ్చిన శక్తియేదో

ఏటి దరి తిల్లడొంకలు దాటి పోవు

కూలి జట్టును నడిపించె కేలుఁబట్టి !

తుంట పొగలేచి కేల్పాచి తోడితెచ్చు

ఇరులలో నొక్క బంగారు నెఱనువోలె,

ఇరుల వెన్నంటి కడలంటఁ దరిమికొట్టు

వెలుగులో నొక్క నీలంపు నలునువోలె ;

వెలుతురు పోసీకుండగ,

చెలువల చేతులను గల్లు చిఱుతనివై పు

ద్వలు వాలనీయ కుండఁగ

మెలకువ నాశక్తి కలిసి మెలఁగెను మాతో !

పడఁతి యొక్కతె తందాన పాటపాడ,

నాటి యొక్కతె యుయ్యాల నడకనడువ,

నన్నుఁగని బిడ్డఁడెదో బోసి నవ్వునవ్వు

పేటచేరిరి కూలీలు బాటచివర

పాడు గుంటకు దుద్ర వాటిక
త్రాడు గట్టిన కూలి పేటది,
పెంట కుప్పల మధ్య మిత్తికి
వంటసాల యది !

ఇరుకు సందు లటంచు నోమలె
ఈ సడించెడు కశ్యపంబది,
ఇంటి కంటెను పెంటె మేలని
పించు గూడె మది !

తేళ్లు, జెత్తెలు, కట్లవాములు,
కాళ్లలో కాట్లాడు డొంకది,
బాగుపడని మహా భయంకర
రోగముల పుట్టిల్లది !

శ్రీర జనాస్థులతో పిశాచులు
జతలుగా కోలాట మాడే
మరణ యాత్రా మార్గమం దే
ర్పఱచి నట్టి మకా మది !

పేట లోపల నేను పాదము
పెట్టినానో లేదో, మృత్యువు
ఝిమ్మ మని శతకోట్లుగా మళ
కమ్ములై నా చుట్టు మూఁగెన్ !

ముటికి సందుల, నిలుగు గుడిసెల
మూల్గుచున్న దరిద్రమున్ గన
తగులఁబెట్టఁగ బుద్ధిపుట్టెను
తల్లి, నా కపుడు !

చింతన నెఱుంగు చేతనాచేతనముల
ఇంత లేమి భరించు వారెవరు లేరు ;
సృష్టికి కిరీటమనుకొన్న శిష్టుఁడేలొ
క్రుళ్లు బ్రతుకును తొలఁగించుకోఁడు తెలిసి !

చేతకాని నరుఁడు సిగ్గు నెగ్గును లేక
పాడు గుడిసెలందె బ్రతుకుఁ గాక,
చలము గల్గి, చేత బలమున్న చిచ్చేల
ఓగుఁగాల్చి, బాగు నోమ రాదు ?

మెఱపు వలె నీ తలంపెడ
నొరసిన తక్షణమ, చెంత నొదిగిన కొంపన్
కరమంది పుచ్చుకొని, భీ
కర రూపము దాల్చి, పేటఁ గాల్చితి నంతన్ !

గుడిసె చూటును నే నంటుకొనెడు దాఁక
త్రోవ చూపించు నాకుల తుంటనేను,
అంతలో తుంట బ్రతుకంతమై, వినూత్న
ధర్మసృష్టికి నాయకత్వమ్ముఁ గొంటి !

దీ ప స భ

గు డి దీ ప ము

ప్రిదియొక దేవతాయతన,

మం దొక నల్లని రాతి బొమ్మ చ

క్కడనవు టిక్క యైన గిరి

కన్యకు మారుగ పూజ లందుచు

న్నది ; ధనమే ప్రపంచ మని న

మ్ముచు, దైవము పేర తానె య

భ్యుదయము నొందుచున్న యొక

పూజరి నన్ వెలిగించె సంధ్యలో.

నీ వఖండము నీ నుండి నే నఖండ

మేకధారగఁ బ్రవహింతు మెల్ల సృష్టి,

రూప సాదృశ్య మరయక రోజురోజు

నిన్నుఁ జూడఁగ మనుజుఁడు నన్నుఁదెచ్చు.

ఆరిపోవని విశ్వాస నాదమఱచి,

కన్ను మూసుక వెల్గించు కాలు చున్న

వత్తి నె నరుండు ; నీ ప్రక్క కొత్తిగిల్లి

వెలుగు కోసము చేతులు వెలికి చాచు ।

ప్రమిదె నిల్చి, నీ పాదపద్మములు కొల్చు
భాగ్య మబ్బుట కానందపడుచు నేను
వెల్లి, వెల్లించి నా నందు మూల్గు చున్న
చిమ్మచీకటి జీవనాశమ్ము లంత.

మధుర మీనాక్షి, కంచి కామాక్షి వంటి
దేవతలఁ జూచి, తల్లి ! నే తెల్లఁబోతి ;
నిను ముఖాముఖఁ జూడఁ జాలని సరుండు
చెక్కినాఁడు నిన్నూహకుఁ జిక్కి నట్లు !

ఏ రూప మందుఁ జూచిన
నీ రూపమె గోచరించు నేదో యొక సుం
స్కారమున, నీవ శిల్పము
తీరున వికసింప, వెల్లితిని సంతృప్తిన్.

రాతి బొమ్మల నుదుట నీ వ్రాలు కలదు
మహిత శిల్పమై, అదియె సన్మాన పత్ర
ముజ్జ్వలానంద రత జీవి కుర్చి లోన,
చదువుకొనువాఁడె నీచేత సత్కృతుండు.

భారత శిల్ప భారతికి

పట్టిన ఛత్రమువంటి గోపుర
ద్వారము నంటి, “ ధన్యముగ
దా మన జీవిత ” మంచు నెవ్వరో

దూరము నుండి వచ్చిన వ
 ధూ వరు లాలయ భిత్తికా పురా
 చారు కళా విభూతి కవ
 శమ్మున మ్రొక్కిరి, చొక్కి రాపయిన్ !

చక్కఁగా నిలువెత్తున చెక్కఁబడిన
 త్రిపుర నుండరిఁ జూచి, మత్తిల్లి యతఁడు
 చెక్కు చెదరని రొమ్ముపై చేతు లుంచు,
 మొక్కవోవని చెక్కిటఁ జెక్కుఁ జేర్చు !

తాండవముచేయు నటరాజు “ తదిగిత ”కు
 “ దిగిత ” యటంచు నెడఁద స్పందించుచుండ
 అతని కన్నులలోఁ జూచు చితర మెల్ల
 మఱచి నిల్చున్న దందె యా మగువ మిన్న !

కాలమును చేలమున గట్టి కడలకుండ
 వీణ వాయింపు చున్నదా విశ్వవాణి ;
 శతశతాధికాబ్దము లామె చరణపద్మ
 పీఠి కొక్కొక్క పుత్ర మర్పించిపోవు !

అచట కాలములేదు, బ్రహ్మకు వికార
 ఖరముఖ మృత్యు నేడును కలదు నిలిచి ;
 కడలలే దాదికూర్మ మొక్క యడుగైన,
 మహిషమర్ధని పరిహరింపదు శరాసి !

వీణీయకు వాణి తొలిమేళ వించుకొన్న
రాగ మీనాడు నదె స్థాయిలో గమించు,
పుట్టి నప్పుడె శ్రీదేవి పట్టినట్టి
వరద హస్తపు ముద్రలో వారలేడు.

ఆగిపోయిన కాల మహా ప్రవాహ
కోమల సరోవరమ్ములఁ గ్రుంకు లిడుచు,
బండోరుల హత్తుకాని తడు లొత్తుకొనుచు,
ప్రేయసులు సాగి, యే నీడొ మాయమైరి !

కాలమును బట్టి మూటలు గట్టి యచట
నిల్చిపోయిన యా ముగ్ధ శిల్పి యెవరో !
పొంగి ప్రవహించు సాందర్య గంగలోన
నతఁడు గ్రోలిన తలమెల్ల నమృత సరసి !

అది కళానుభూతి, యది రసానందమ్ము,
అందుకొఱకె యాలయమ్ము కలదు ;
నిన్నుజూచి, తనకు నీవిచ్చు మాధురు
లాను టెవని బ్రతుకు కేని ఫలము.

ఒకప్రక్క తరుణు లా క్రియ
సకల కళాదుచుల నిన్ను సందర్శింపన్,
ప్రకృతాత్ములు కొందరు మఱి
యొక ప్రక్కను జేరి, యడుగు చుండిరి వరముల్.

కొబ్బరి కాయలున్, బనువు.

కుంకుమ, పువ్వులు, పండ్లు, నర్థణా

డబ్బులు చేతఁ బుచ్చుకొని

డాగులు పడ్డ మనఃపటమ్ములన్

నబ్బిన గుంజోపెట్టు మని

స్వామిని జేరిరి మానవాళి, పై

గబ్బుకు గబ్బిడమ్ములె గ

కావికలై గుడి వీడిపోవఁగా.

తన దొంగతనము పారిన, నొక్క తెంకాయ

కొట్టుదు నని మ్రొక్కుకొనియె నొకఁడు ;

వెలఁదికై హితునికి విషమిచ్చి, దొనఁగు నీ

పైఁటకుఁ దుడువగా వచ్చె నొకఁడు ;

రోజెల్ల దొంగ తరాజుతోఁ బ్రజ దోచి,

ముక్తికోసము కేలు మోచ్చె నొకఁడు ;

కూలీల నేడ్చించి, కోటికి పడగెత్తి,

అరణాకు కైవల్య మడుగు నొకఁడు ;

సంఘ జీవఘ్నమైన దుష్కార్య మెంతో

చేసి గడియించుకొన్న యశేష కిల్చి

వముఁగు నీ కొక్క పువ్వు లంచముగ నొనఁగి

కడిగివేయుంచుకొన వచ్చె ఘనుఁ డొకఁడు !

లావుగలవారి కెల్ల పులావుఁ బెట్టి,
తిండి తినని ద్రైవదును గద్దించి లేసి,
జీపుకారున గూర్చుండి చేరె నంత
సహచరులతోడ నొకస్వామి స్వామి గుడికి.

నర బలుల నిచ్చు కాలము నాశ మయ్యె
జంతు బలు లిచ్చు కాలము నంత మయ్యె
ఇటను దిని, యటఁ ద్రేన్పగా నెంచి నరులు
అంతరాత్మలు బలియిత్తు రమ్మ ! నేడు !

సిగరెట్ పొగాకు తెచ్చిన లాభ మరలకు
పంట్లము జేబులో పదిలపఱచి,
పెండ్లికంటెను వేరు పెద్ద కోరిక లేని
పొరుగింటి పడతిని మోహపెట్టి,
కష్టించి పాప మే కవియొ సృష్టించిన
బంగారు కథ నొండు దొంగిలించి,
మాటలు, పాటలు మక్కికి మక్కిగా
నే ప్రాత ఫిల్మునో కాపి కొట్టి
ప్రముఖ మంత్రి యెవరొ ప్రారంభ శుభ మహో
త్సవము చేసి తనను చాల పొగడ,
కోట్ల కొలది పచ్చనోట్లకై వర మేదో
కోర నతఁడు నిన్ను జేరి నాఁడు !

అతఁడు తీసిన దొక పతివ్రత చరిత్ర,
 నాయికా పాత్ర వాడ కంతకును వదిన !
 ప్రజల దౌర్బల్యముల మీఁద భావి భాగ్య
 సౌధములు కట్టుకొందురు స్వార్థపరులు !

అతఁడు నీకు మ్రొక్కు సమ
 యమ్మున, నాతని నిన్నుఁ గూడ నే
 కారతరన్ బడే వదిగఁ
 గాంచుచు నుంటిని ; వాని మోముపై
 శీతల చంద్రికా సుభగ
 చింతనముల్ వికసించు నంత—నీ
 చేతన మ్రోడువోయినది,
 చీకటి క్రమ్మిన దెల్లదిక్కులన్ !

గణ గణ మను గుడి గంటల
 రణనమ్మున నట్టహాస రవ మంత నెదో
 వినిపించెను, కనిపించెను
 గణనాథుని దంత కాంతి కణ మొక మూలన్.

మోజుగల తారతో, నా
 రోజుకె రాజై రహించు ప్రాధ్యూసరు నీ
 బూజు గుడికి వచ్చుటతో
 పూజాదుల పూర్వపుణ్యములు తెగబండెన్ !

నిను మఱచిన పూజార్థలు
నను మఱచిరి, భక్తుఁ డొసఁగు నానావిధ చం
దన తాంబూల ధనాదులఁ
గొను, చంతట మూసినారు గుడి గుమ్మమ్ములో !

నీ కళామూర్తితో గుండె నింపుకొన్న
ప్రేయసులతోడ నీ నెందుఁ బోయి నావొ,
ఒంటరిగ— చిన్నవోయిన మంటపమున
నేను గుడినట్టె కొడిగట్టి నిద్రపోతి !

—

దీ ప స భ

కొటవిద్యము

పూర్వ వాసన లెట్టివో ప్రోత్సహింప
చేరినవి ప్రక్క ప్రక్క నస్థికలు రెండు,
వాని సాంగత్యమందు రూపము గడించి
భూతమై నిల్చితిని రుద్రభూమి నేను !

కారెము లాడుచున్, బశులఁ

గాఁగరు లెందొ గిరాటుపేసినన్

చేరికఁ గొన్న యెమ్ములకు

స్నేహము కల్పనచేతు నంచు నన్

దూరకుఁ డేరు ; విశ్వ సృజ

నోద్యమ కార్య వర ప్రణాళికన్

గారణముల్ విశూన్యములు,

కల్గదు వానికి పేతువాదమే.

కలద యేని పరస్పరాకర్షణమ్ము—

ఎడఁదలకె కాదు, కలదది యెమ్ములకును,

మనుజులకె కాదు, కలదది మ్రాఁకులకును,

మనుగడనె కాదు, కలదు సమాధిఁ గూడ !

కొన్ని దినములు లైన చొక
 కోమలి నందు సమాధి చేసి, యే
 మున్నదొ లోన ! ఏల నతఁ
 డొంటరిగా ప్రతిరేయి నీరధుల్
 కన్నులఁ బట్టి తెచ్చి యటఁ
 గార్చెడు ! మొక్కయి మొల్వ నేర్చునో !
 క్రొన్నన లీయవచ్చునో ! త
 రున్నత శాఖలఁ బలకరించునో !

పోయి రూపము, జ్ఞానము పోయి, వంతు
 వంతునన్ పంచదూతాల నంతరించి,
 ఎట్లు వినఁగల దాతని యేడ్పు నింతి ?
 కరఁగి ప్రవహించు కన్నీరుగా నతండు !

అతఁడు బడిలోన “ భాస్వర ” మనుచు నన్ను
 ముట్టుకొని చేయి కాల్చుకొన్నట్టి వాఁడె,
 పూర్వ పరిచయముంబట్టి పోయి నేను
 చెంతఁ గూర్చుండి యాతని చింతఁ గంటి.

తనకోసము తలదండ్రుల,
 ననుఁగుండమ్ములను బాసి, యమరాగిణియై
 చనుఁదెంచిన ప్రియురా లది,
 చనిపోయిన దిట్టె కాల సర్పక్షతమై.

ప్రాద్దుట లేచి, తిండి తిని
 పోయి, పొలమ్ములనో — మరేడనో
 యెద్దులవోలె కష్టపడి,
 ఇండ్లకుఁ జేరి, యెనో భుజించి, పె
 న్నిద్దురవోవు జీవులు జ
 నించిన దెందుకొ ! శ్లేషకావ్యపుం
 బద్దెము లట్లు క్లిష్టములు,
 బహ్వసమమ్ములు జీవితార్థముల్ !

పని చేయు తిండి కోసము,
 తిను పనికోసరము జీవి ; దీని కొకంతే
 వినఁబడదు, లక్ష్య మేదియు
 కనఁబడ ; దీ సృష్టి యెవరి కప్రాజ్ఞితమో !

ఏల పుట్టిననో మొగ్గ, రాలు టేలొ !
 ఏల పూచిననో తీగ యెండు టేలొ !
 ఏల పెరిగిననో తోట, యేడ్చు టేలొ !
 కార్యమే తప్ప, కనరాదు కారణము !

కంటి కాటుకఁదీసి, కంటఁ బెట్టెడి వేళ
 మునిపంటఁ బెదవి నొక్కిన సుఖమ్ము,
 ఫలరసమ్ములను గ్రుక్కిఁతుల నొఁడొరు లంది
 వుచ్చు కొన్న ఊణంపుఁ బూర్ణ దుచులు,

గున్నమామిడి కొమ్మఁ గూర్చుండిఁ కోకిల
జంటగా నడిపిన వైత్రరథము,
పచ్చి కోపము మ్రింగి, పక్వ మాధురి త్రేన్ని
ఒకరి నొక్కరు దాఁగి యున్న నీడ,
పగటి కలలను నిశలందు వాస్తవముగ
ననుభవించిన నవకోటి యనుభవములు,
కాంతతోపాటుగ సమాధిగతము లగుట
నెంచి యెంచి, వెక్కి వెక్కి యేడ్చు నతఁడు.

శత సహస్రాధిక ప్రజా తతులు గల్లు
లోకమున నాతఁ డొక్క యేకాకి, తల్లి !
తనదు సర్వస్వ మామెతోడన గలించి
చింత కాతఁడు స్ఫూరక చిహ్న మయ్యె !

తనువు తీరియు, నాశ తీరని వయస్సు
ఆవు రావురు మనుచున్న యాత్మ్య లనఁగ
క్రొత్త గోరీల గుమ్మాల గోచరించు
రంగు రంగుల చుక్క వెలుంగు లేవో !

అందు నొక చోట నా వెలుఁ
గందుకొని ప్రపన్న వదనయై చూచిన, దే
మందు నది ? గాజు పెంకను
కొందును ! ఒక పుట్టఁ జేరి కుందెడు నేమా !

క్రొత్త సమాధి ప్రక్క- నది

కొన్ని యుగాలటి ప్రాత పెంకు, ఏ
పుత్తడిబొమ్మ పుస్తె తెగి

పోయిన యెట్టి విషాద గాధనో
చిత్తము మెత్తనా నటులఁ

జెప్పుచు నున్నది. తత్సమాధిలో
మృత్తిక గాని యస్థికలు

మేల్కొని యున్నవి దాని గోడునన్ !

ఈ గాజుపెంకునం దేమి రూపించును !

చిరకాల సంసార జీవితమ్ము,

ఈ గాజుపెంకునం దేమి దీపించును !

పారమ్మఁ జేరని ప్రణయ యాత్ర,

ఈ గాజుపెంకునం దేమి కుమ్మిల్లును !

భర్త వియోగ దుర్భరతరాగ్ని,

ఈ గాజుపెంకునం దేమి శేషించును !

పుండయి వేధించు పూర్వ చరిత,

కాల మను దుద్రభూమి సగాధ గర్భ

మందు పూడిపోయిన యెట్టి యాత్మ కథను

త్రవ్వకొనుచున్న దట్లు నూతన సమాధి

భిత్తికల, పాప, మీ గాజుపెంకు నేడు !

ప్రేమ మధురానుభూతిలో వివశ మైన
సుక్షణ మ్మేదో స్మృతివీధిలో క్షణమ్ము
తత్కుమనిపోయెఁ గాఁబోలు, తమసిలోన
గలిసిపోయిన దది నేను కన్ను ద్రిప్ప !

ఆశతో వచ్చి జీవించి నట్టి దెవరో,
తిరిగి పోయిన దెవ్వరో తెలియ లేక
కాటి దిబ్బను గట్టిగా కొఁగిలించు,
మంటి పెల్లను ముద్దాడు మానవుండు !

ఆతఁడు కొఁగిలించిన స
మాధి యనాదిగ వచ్చు మానవ
ప్రాతపు బాహు బంధములఁ
బ్రాఁబడి నట్టిదె, దాని క్రింద లో
లోతులలో ననంత గత
లోక మదృశ్యము చెందినట్టిదే,
చేతన నిట్లు రాల్చుకొని
జీవి భవిష్యము మ్రోడువోయెడున్ !

భూత కాలమెల్ల బూది ప్రోవై యుండ
ప్రణయి నందు గుర్తుపట్టఁ గలఁడె ?
పరిమళించు పసిఁడి పరమాణువుల నేరి
కొత్త బొమ్మఁ జేసికోఁ గలఁడె ?

కొమ్మ మీద మొగ్గ, గుమ్మన లే బుగ్గ,
 వదము లందు లక్క, పైని చుక్క,
 విశ్వమయత నంది విహరించు ప్రేయసి,
 ఎందు లేదు చూచు డెంద మున్న ?

మానవ సమాజమున కంతు లేని నీడ
 దుద్ర వాటిక, దీనికి నిద్ర లేదు,
 అలసి, సాలసి, చివికి, చిక్కి, కలఁగు దీన
 జనుల కిది హాయిఁ గూర్చు విశ్రాంతి గృహము.

ప్రణయ గీతము వ్రాసి, బాగుండలే దని
 చించి పార్వెచ్చిన చెత్త బుట్ట,
 పెదలంక వంకాయ ముదిరిపోయిన దంచు
 వంటిల్లు విసరిన పెంట కుప్ప,
 చిటచిట లాడించు చిత్త యెండకు వీఁగి
 పరువెత్తి డాఁగొన్న తదవు నీడ,
 ముద్దు తీరఁగ చేతఁ బుచ్చుకొన్న గులాబి
 ఇట బారిపోయిన యిసుక బురద,
 దేని కదియే శ్మశానమ్ము, దాని లోన
 జొరఁబడిన దేది యేనాఁడు తిరిగి రాదు,
 ఇంత తెలిసిన విజ్ఞానవంతు డయ్యు
 యువకుఁ డేలనొ దుఃఖించు నువిదఁ గూర్చి !

అతని విరహోగ్నిపైఁ గ్రాగి, యతని భావ
విభ్రమమ్మున స్మృతివీధి విస్ఫురమయి,
తెలిసి కొంటిని నన్ను నే, దిక్కు లేక
స్రక్కిపోయిన ప్రేమ చిత్ జ్యోతి నంచు !

నరుఁడు కట్టిన కుటిల వర్ణ ప్రభేద
ఘోర కారా గృహమ్మును కూల్చి బోయి
దాని యిటుకున బడి తామె దగ్ధమైన
ముగ్ధ హృదయాల వాంఛా ప్రబుద్ధి నేను !

వారు నశించినారు తమ

వారి దయారహితమ్మలౌ దురా
చారము లందు కట్టె లయి,
స్వాంతము లందలి ప్రేమ రశ్మి చ
ల్లారక, మల్లె పందిరల
నామ్ర వనమ్ముల పూచి, కాచి, యే
తీరున గూడ కోరికలు
తీరక విచ్చిరి దిద్దిగంతముల్ !

ప్రేమ మనునది మానవ సృష్టిలో వి
శిష్టమైన మహోన్నత జీవ గుణము,
దాని సంతృప్తి పఱుప సాధ్యమ్ము కాదు
ఇతర రూపాల, నితర ప్రకృతి భవాల.

అనందానుభవ మ్మది
మానవునిదె, ప్రేమ దాని మహితావధి ; య
హ్లాసముగా ప్రేమానం
దానుభవ మ్మొందు టాకటె దైవత్వ మిలన్

కొంచెమో, ఘనమో, యెట్టి కోర్కె నైన
తీర్చుకొనుటయె జీవి సిద్ధికి పథమ్ము,
ఫలితములు కాని వాంఛలే పట్టి నేడు
జగముఁ బీడించు చున్నవి చాల గతుల !

ఆ గతి ప్రేయసీ ప్రియుల
యాత్మలు ప్రేమరసత్వ సిద్ధికై
త్యాగము చేసికొంచు భవ
దాలయ వాటిని పర్యటించు, శ
క్తే గద లోక వస్తువు, స
తీ ! ఎపు డెక్కడ వారి యంశములే
ఆగమ మానొ కూడి— అపు
డక్కడ రాగము పుట్టుచుండెడున్ !

నేను నా గాథ నా రీతి నెమరువేసి
కొనుచు, తన్మయమై యున్న శూణము లోన
రుద్రభూమి సర్వమును కారుణ్యమయత
వివశమయ్యె నా భావముల్ వినుచుఁ గనుచు !

అంతలో, నా ప్రియా వియోగాగ్ని తప్తుఁ
డశ్రువుల నొత్తుకొని లేచె, నతని తోడ
నేను లేచి ప్రయాణమైనాను కూడ,
పల్లెవఱకును సాగనంపఁగఁ దలంచి.

పైరు గాలికి చక్క పడగ విప్పిన పాము
పుట్టపై కూర్చుండి బుస్సు మనఁగ,
కోటీశ్వరుఁడు వోలె కొమ్మపై నిద్రించు
కోతి చివ్వున లేచి కొట్టఁ బోవ,
పరుల పంట పొలాలఁ బడి మేయ విడిచిన
కొట్లగేదె యొకండు కొమ్ము విసర,
దొంగ యెవ్వఁడో దారి దొర్లించి పోయిన
ముళ్లకంపలు కొన్ని పళ్లు నూఱ,
ఒక్కటిని గూడ గమనింపఁ దుండి లేని
యట్టి యంతర్ముఖుఁడు, చాల గట్టివాఁడు,
యవకుఁ డాత్మ గృహమ్ము డాయుటను జూచి
ఆగిపోతిని నే నొక్క లేగ చెంత.

ప్రాద్దు పోవు వఱకు పొలములో పనిచేసి,
లవుడె వచ్చినట్టి యతివ యొకఁతె,
పాల చెంబు తోడ పశుశాల కేతెంచి
దయ్య మనుచు నఱచి కొయ్యబాతె !

వ్యక్తమున మనసు వ్యక్తా
 వ్యక్తమున దయ్య మగుట నరయరు జను, ల
 వ్యక్తులు గద యిప్పట్టున
 శక్తి! నిను ఊడలేరు సరిహద్దు పయిన్ !

భూతము పట్టుకొన్నది, వి
 భూతిని తెండను హెచ్చరింపులకా
 తాతలు కొండ రా గృహము
 దావున గూడుటఁ జూచి వేడ్క, నీ
 పాత కథానికల్ శతము
 పాడిన పాటలె కాన, నెవ్వఁడో
 యేతము తోడు చుండ నట
 కేఁగి చరించితి చెట్ల బోదెలన్ !

పాడుపడి యున్న యా తోట బావి పైని
 పాద మిడి నానో లేదో— గభాలు మనుచు
 బీట తీసిన యొక పొంత నీటఁ గూలె !
 రైతు తను వంత ఝళ్లున అంప మయ్యె !

నిమ్మ తోటలు గడిచి, దానిమ్మ పూల
 యద్దములలోన నను నేన దిద్దుకొనుచు,
 అరటి తోటల నడయాడి, మిఱప చేల
 నడుమ దిప్తిబొమ్మలఁ గాంచి జడుసుకొనుచు !

కంప తెగఁద్రెంపి, కొబ్బరికాయ తీసి,
చేతఁ బట్టుక దిగుచున్న లేత దొంగ
తోట యజమాని ననుకొని తోఁక ముడువ
కెప్పు మని వాని బెదరించి నవ్వుకొనుచు ;

మల్లెపొద నొక్క యెడ నొక్క పిల్లవాఁడు
నిదురపోవుచు నుండఁ గాంచితిని నేను,
కాంచి యా ప్రాంత వృక్షశాఖలను జేరి
తూఁగు టూయెల నూఁగంగ సాఁగినాను !

మొదట ననుకొంటి నతని తొమ్ముపయి నిల్చి
నాట్యమాడుదు నని, యేదో నందనమున
ఎవరికోసమొ వెదకు నా యువకు మోము
అరుణ కాంతులతో నాకు వెఱపుఁ గొల్పె !

అతిగూఢ మృగు రాత్రి గర్భమున ని
ర్వాప్తపారమై సృష్టి ని
ద్రితమై యున్నది, స్వప్న సంపదల భా
తిన్ మిగ్గుదం బుర్వ లా
గతి నొక్కం డొక డీగతిన్ మిఁగిఁకెడున్ ;
కల్వార గంధ మ్మెదో
జతగాఁ బిల్చిన, పోయి, దాని యొడి సె
జన్ జేరి చల్లారితిన్ !

దీ ప స భ

వీ ధి లాంతరు

ఎండ కన్నెరుగని యింతిని వేధించి,
అవని యంచులకు వాహ్యశీః బంపు,
నరమామిడి వలంతి వర శిరోజములలో
కరములు గ్రుచ్చి నెత్తురులు లాగు,
వయ సుడివోయి, యెవ్వరి యావనమ్మునో
ద్వేషించి బైలుతో దేబ్బలాడు,
తన యంతః జూడఁ గోరిన న్రోహు లని లేచి
మబ్బు కుట్టల మీఁద మండిపడును,
ధూర్తుడై యిట్లు వర్తించి తుదకు కాల
ధర్మమును తప్పకోలేక తరణి గ్రుంక,
సాటిలేని నియంతను సాగ నంపి
చల్లఁబడినట్టు లోకము చల్లవడియె !

కఠిన యజమాని ముందు నొకరు విధాన
అంతసేపు నేనెంతో ఆయాస పడితి,
కాల వృద్ధుని గదిలోని కన్యనైతి
నేను, నీరెండ నన్ను స్పృశించునుండ !

వెలుపుడిగి కన్ను దెలుచితి
పురపాలక సంఘ వీధిమొన దీపముగా,
పరగడుపున పని చేసెడు
నిజ పేద విధాన చాల నీరస మైతిన్ !

ఋషి బ్రతికియున్న భాష్యకారుని విధమ్ము
పగలె వెల్లింపఁబడిన దీపంపు బ్రతుకు,
బ్రతికి యేరీతినో బైటపడిన యంత
స్వాగత మ్మిచ్చె నాకు బజారు వీధి.

ఇటుకు సందులు తను వెల్ల ముఱికితోడ
గుడిసెలకు మోసికొని పోవు బడుగు జనుల,
శిథిల వీధులు బ్రతుకెల్ల చింతతోడ
షాపులను మూసికొని పోవు సంద కడనె !

నీ కాని కోసమై నాకొట్టు తెఱతునా ?
పొమ్మని దొంగలాభమ్ము కసిరి,
చనువైన మాత్ర మూసిన షాపు తీతునా ?
రేపు రమ్మని లేతరేయి కినిసె,
పద్మపై కొత్తడబ్బా తీసి యిత్తునా ?
రొక్క మిమ్మని సంతరోజు విసిగె,
అప్పేమి టిప్పుడీ యర్థరాత్రి నటంచు
పెళుసు గల్లాపెట్టి తలుపుమూసె,

జానపయి బెత్తెడును లేని జనపదమ్మె
అర్థి జనముల నే డిట్టు లాదరించు,
నగరముల మాట చెప్పిన నగుదువేమొ !
కాలదోషము పట్టె లోకముకు, తల్లి !

గ్రామ పంచాయతీ పాడు తూము మీఁద
చుట్ట ముట్టించి తీరికూర్చుండె నొకఁడు,
వీల్చినపు డెల్ల చీకటి పెను పిశాచి
ఎఱ్ఱగాఁ జూడ సాఁగిన దెవరి కొఱకొ !

అంత నొక బీడి యాచెంత కరుగు దెంచి,
చుట్టఁతో విడవేసెను సోదె నేదొ !
ఇంటి గొడవలు, పక్కంటి జంట కథలు,
వీధి తంటాలు దానిలో వేనవేలు.

ప్రక్కనున్న సోడా కొట్టు చెక్కమీఁద
కప్పురపుకిల్లి తాలింపు కంపు కొట్టె,
శివుని గుడి ముందు గల మల్లెపువ్వుల తావి
సైదు కాల్యలు దాటియు సన్నబడదు.

పల్లె పొలిమేర కావల పగలు పగలు
మొగలి డొంకల దాఁగుడు మూతలాడి
చల్లచల్లగ నల్లరి పిల్లగాలి
రేయిపైఁబడి, యూరెల్ల మేయ సాఁగె.

చినిగిన బనియనుతో, తల
మునిగిన కంకఱతో, యేడ్పు మొగముతో, పుట లూ
డిన పొత్తముతోఁ గడు చి
క్కిన బాలుఁడొకండు లైటుక్రిందికి చేరెగా.

ఊరి చివరనున్న పూరిండ్లలో నొక్క
నూనె లేని ప్రమిదెనుండి వెలుంగు
కొఱకు వెదకుచున్న చిఱువ త్తి యాతఁడు
చేరి తూముపైని కూరుచుండె.

పొట్టకోసము పగలెల్ల మట్టిమోసి
రాత్రి పూటల నాత్మ కోరకము నింత
వికసితముఁ జేసి కొనఁగోరి విప్పునతఁడు
ప్రాతకాలపు దొక పెద్ద బాలశిక్ష.

దీపమును దెచ్చుకొనుటకు దిక్కులేని
మలిన వస్త్రాన దాచిన మణు లవెన్నొ
నా వెలుంగున విరిసి విన్నాణ మొంది
దినమణిని మించి లోకాన దేజరిల్లు.

ఇల్లు లేని వాని కీవె పుట్టిన యిల్లు,
దీవె లేని వాని కీవె దివ్వె ;
రాయి రత్నమాను, రత్నమ్ము వసుధకే
దీపమాను నీదు ప్రాపకమున.

నిదుర వచ్చెడు సందాఁక చదువుకొని య
తండు కొంపకు పోయె, పాదములు నేలఁ
దడఁబడుచు నుండియును వాని తలఁపు విరిసి
భావి జీవన శిఖరాలఁ బరిమళించు.

ఫల మనుకొన్నవో, మధుర
పాకముగాఁ దలపోసెనేమొ, నో
మలు, పొడగువ్వ, లింక—పర
మాత్ముని ముద్దులగిడ్డ లెవ్వెవో
కొలకొల నన్ను ముట్టుకొని
కూలఁగ సాఁగెను నాకె పిండివం
టల గతి, చిత్రమయ్యె ఘట
నాఘటనమ్ముల ఘర్షణమ్మటన్.

మూఁకగా మేరునగమును ముట్టడించు
బాంబదులువోలె, నను దాఁకి బహుముఖాల
ఘన పతంగాలు రెక్కలు కాలి కూలు
గాఢ తిమిరమ్ము లోనికి కాంతినుండి,

పాపకూపమ్ము లందుండు ప్రాణి యెందు
వెలుగు ముందు ముఖాముఖ నిలువలేదు,
స్వేచ్ఛకోసము దీప మార్పెడునె కాని—
చీమయును కాని నోమకు శీఘ్రవేల ?

ఆ విధమ్మున పురువులు నా వెలుంగు
తోడ పోరాడుచుండ, నా నీడ తోడ
సిద్ధపడినార లెవ్వరో యుద్ధమునకు
చోద్య మేమని క్రిందికి చూచినాను.

అది యొక విస్తారాకు, సగ
మన్నముతో నట పారవేయఁ బ
డ్డది ; యొకపంది, యొక్క నరుఁ,
డా కబళమ్మె మహా ప్రసాదమై
బ్రదికెడు బక్క యాపు నొక
ప్రక్కకు నెట్టి భుజించ సాగినన్.
గదిసిన దొక్క కుక్క పిడు
గా—పరమాణు మహాస్రమా యనన్.

ఆకటి నినాదములతో
చీకటిపై కుటికి కుక్క చించినదా పు
ల్లారు, నొక కొయ్యఁ గొని పె
ల్లారుముగ నరుఁడు దాని నటకాయించెన్.

ఆత్మమునకు, మఱి, యనాత్మమ్మునకు భేద
మరయఁ జాలినట్టి నరుఁడు, తల్లి !
కుక్కతోడ పొట్టకూటికి పోరాడు
స్థితిని జూచి నేను సిగ్గుపడితి.

స్వగతం బెయ్యదొ చెప్పకొంచు నొక యో
 మారత్న మా యింటి వం
 ట గదిన్ ద్రిమ్మరుచున్న, దా యనఁటి తోఁ
 టన్ గ్రొత్త పెండ్లాముతో
 మగఁడేనో సరదా యొనర్చెడు ; సిసీ
 మా వేళ కాఁబోలు, నీ
 టు గుభాళింపున గోటు చేసికొని, బోఁ
 టుల్ పోదు రే పట్నమో !

ముఱికి కంపని రోసి ముకు మూసికొని, నోటఁ
 బడిన నోమలకు శాపమ్ము లిడుచు,
 పంకిపై యడుగుంచి, పంచాయతీవాళ్ళ
 చావుఁగోరి, సాలోపు జాటిపడుచు,
 కునుకుచున్నది లాంత రని, యింటి పనిచేయు
 దాసి పిల్లను తిట్టిపోసికొనుచు,
 ఇకిలింపుతోడ రానుకపోవు రాక్షసి
 “ అత్తరు సాహేబ ! ఆవో ” యనుచు,
 పరులనెట్లా ఆకర్షింప బాధపడుచు
 విసుగుతో పొంతవారిఁ దప్పించుకొనుచు
 చిత్తకథ, లత్త కథలేవో చెప్పకొనుచు
 పడుచు పిల్లలు సినిమాకు వడచినారు !

ఊరు నూరెల్ల గాఢాంధకార వశత
మునిగి యున్నది నిద్రా సముద్ర మందు,
ఇక్కడొక దీప, మక్కడ నొక్క పొయ్యి
తెలుపు చున్నవి ముక్తజీవుల తెఱంగు.

మఱచిరో కిటికీల మాట, నావలి వీధి
గోడపైబడె ముద్దులాడు నీడ,
వీధి కోణము నేదో వెఱపించె కాబోలు
ముసుగొక్క టీసందుమూల నక్కె,
పడమటి పేటలోపల నేదో గొడవయ్యె
మొలుగు చున్నది తూర్పుమొగను కుక్క,
గోళాల గుమ్మాల గుసగుస లటు జాఱి
రేరాణి పొదను చల్లారిపోయె,
అత్తరువు మాత్ర మగుపించు నతను నొకని
తఱిమి సంకెళ్లు వేసిరి తస్కరుడుగ,
స్వేచ్ఛలేని మానవ సంఘ సృష్టిలోన
రాత్రి జీవిత మీరీతి రకరకములు !

రేయి నెచ్చట బైలుదేరినవో కాని
నీడ లొక రెండు చేరె నా నీడలోన,
వెలుగు మట్టముపై నెంత వేదమున్న
క్రింది లోతుల లేదు కోరికల కంతు.

లిండికోసము పగలెల్ల త్రిప్పలుపడి
 శక్తి ఖర్చైన మానవ వ్యక్తి తాను
 రేపటికి పూర్తి సత్త్వ మాజ్ఞించు కొనఁగ
 ప్రణయదేవత రొమ్ముపై పవ్వళించు.

వరుసగ నెన్నిరాత్రుల త
 పన్నున కీ ఫలమబ్బెనో, మహా
 ధురతర మైన డెండముల
 తో నొకటొక్కటిఁజేరి, జీవ ని
 య్యరములు రెండు రాగ జల
 రాశిని బొంది యదృశ్యమయ్యె, నుం
 దరమగు నా సమైక్యము గ
 దా, వరణీయము ప్రాణికోటికిన్ !

ఆ నీడలు రెం డొకటై
 నా నీడను గలిసినంత నది మేదురమై
 నానాముఖములఁ బోయెను,
 స్థానావని కెల్ల తిరిగి మధురిమ గూర్చెన్ !

నిలిచి తెల్లవార్లు వెలుఁగ వలసినదాన,
 అర్ధరాత్రి ముందె ఆరిపోతి,
 అనుభవమున తైల మమితమ్ము కాలెనో,
 అసలు చమురుపోయు నతని వతనో !

దీ ప స భ

వి ద్యు ద్దీ ప ము

బ్రహ్మ చేసిన బాహ్మ, చిత్రముగ తిరిగి
బ్రహ్మనే బాహ్మ చేసిన పడక టింట,
సూర్య కర్పూరదీపమ్ము సుందరముగ
వాణి జోకొట్టి, కొండెక్కి పండుకొనియె !

మొదట నే తరుశాఖాగ్రములు దినేశుఁ
జూచి స్వాగత మిచ్చెనో ఊణి పైకి,
చివర నవియె వీడ్కొల్పి నిల్చెను, ప్రవాస
మేఁగు చెలిఁజూచు చెలులట్లు మాఁగనోయి !

అల గోదావరి లంక భూముల సమ
స్యల్ లేని సస్యమ్మ, కో
మలమై తీర సమీధుని గలిసి చె
మ్మా చెక్క గ్రీడించు, మే
ఘ లవమ్ముల్ వరరూపముల్ గొని తద
గ్రంబందుఁ గూర్చుండి శ్యా
మల సంధ్యా వరణాంగణమ్మన సిసి
మా చూచు నట్లాప్పెడున్ !

కల్పాంతమందు జగత్సాక్షి నెల్లింప
 తల్లిగీచిన నిప్పుపుల్ల నుండి,
 పని జూచుకొని, యుస్సురని సూర్యదీపమ్ము
 నిట్టూర్పు విడిచిన నెరసు నుండి,
 విస్ఫులింగములోని విశ్రాంత హృదయమ్ము
 రాల్చిన వాంఛా కిరణము నుండి,
 కరవల్లికా నఖాగ్రముఁ గ్రుచ్చుకొని లేచి
 పరికించు నవ్యజీవనము నుండి,
 లీలగాఁబుట్టి, నేను లోకాలఁ జుట్టి,
 అణు వణువు నందు నవ్యక్తమై వసింప,
 నన్ను విజ్ఞాన వాగురఁ బన్ని పట్టి
 బానిసగఁ జేసికొన్నాఁడు మానవుండు !

పంకాలను త్రిప్పించును
 లంకలు దున్నించు, బండ్లు లాగించు, ప్రతీ
 లెంకయు విన బాడించు, న
 హంకారము తోడ మనుజుఁ డవనికా నాచే !

ఉర్వి యొకరాత్రి, అందు సూర్యుఁ డొక దివ్య,
 దివ్య తొలఁగినగాని లేచే సుఖమ్ము,
 అది దైవతరూపమా నంధకార
 మపుడె చేతన కానంద మందఁజేయు.

తక్కు తక్కున నే విశ్వత వ్యస్థ గ్లు,
రీ ప్రసారములన్ విహరించు చుండి,
ఎచ్చట, నెవండొ దబ్బున స్విచ్ఛినొక్క
పద్మ పద్మన పోయి దీపమ్ము నైతి !

విశ్వమయతః బాసి, వేగ నే నొకచోట
వ్యక్తమగుచు వ్యక్తి నైన తోనె,
అంత దనుక లోన నజ్ఞాతమై యున్న
కాంతులెల్ల నన్ను కౌగలించె !

ఎచట నీవుంటి వంచు ప్రశ్నించు వారి
కేరి కేని సాక్షాత్తు నేనే జవాబు,
తీగలందెల్ల నీశక్తి తిరుగుచుండి
అవి కలిసినట్టి చోటనె యవతరించు !

వెలుగుకట పెద్ద చిన్న దివ్వెలను, కాని
శక్తిలో తారతమ్యాలు చాల గలవు ;
ఎట్టి కృషి నైన తరగతి హెచ్చుకొలది
అభ్యుదయ మందుచుండు వితోధికముగ.

శక్తిగా నుండి నే నొక్క ఊణములోన
కాంతిగా మారి నాచుట్టు కాంచినాను
మానవుని యాశ కొక లక్ష్య మనంగబరగు
మంత్రి పదవి కమర్చిన మందిరమ్ము.

రేయికి రేయి కంతిపురి

రీతి వెలుంగుచు, వేడివేడి రూ

పాయలు పేర్చి గోడలకు

స్వర్ణము పూసిన సాధమద్ది ; పై

హాయస వీధి తారకల

హారతు లందును దేశపుం బ్రజా

దాయముఁ గొల్పు చున్నది ను

ధాంశువు కుంచముతో సురాళికిన్.

పాల దీపాల, మేలి పంకాల తోడ,

పడక కుర్చీల, సరిగ సోఫాల తోడ,

బల్లపై నొక్క మోపెడు పైళ్ళ తోడ

రాజ్య మేలును మంత్రి కార్యాలయమ్ము !

శాంతముగ మేడ యేడవ

యంతస్తున గూరుచుండి, యానాఁటిదయా

తంతును ముగించు, చేవో

మంతనములు చేయుచున్న మంత్రిని గంటిన్.

ఒకపైలు నొక్క సంతకముతో ముగియించి,

ఒకదానిలో సిరా యొలుకఁ బోసి,

ఒక దరఖాస్తుపై రికమండుఁ జేసి, వే

రొకదాని బుట్టలోఁ గ్రుక్కవైచి,

ఒకసారి ఘోను తీసుక నేదొ మాట్లాడి,
ఒకదసా తానెప్రత్యుత్తర మిడి,
ఒకచెవి కార్యదర్శికి నంకితముఁ జేసి,
ఒకకంట లేఖ నేదో పఠించి,
ఒక్క గ్రుక్కను సిగరెట్టు నూదివైచి
బల్లపైనున్న శ్రే లోన బార నూకి,
ఊపి రాడని పనిలోన నుండి కూడ
నన్ను జూచు చమాత్యుఁడు నవ్వినాఁడు !

కూలిపేటలకు వీడ్కోలిచ్చి, క్రొత్తగా
గ్రామమ్ములను పెంచి, కట్టు టాకటి,
ప్రథమ పాఠము మొదల్ పరిశోధనము దాక
ఉచిత విద్యాదాన మొసఁగు టాకటి,
పల్లెలోఁగల భూమి నెల్ల పంచాయతీ
కిచ్చి, ఉమ్మడి సాగు తెచ్చుటాకటి,
పనిలేని కీడు, కొంపలు లేని గోడును
నరునికి లేకుండ నడుపు టాకటి,
ఈ విధంపుఁ బ్రణాళిక లెన్ని యెన్నో
అమలులో కొన్ని, పైళ్లలోన మఱి కొన్ని,
తీవ్రయోచన నిక కొన్ని తిరుగుచుండ,
మంత్రి పనిచేయుచున్నాఁడు మాని వోలె !

సాగు భూములు పంచు చట్టమ్ము తెచ్చిన
 సరి నీకు నాకంచు చను నొకండు ;
 త్వరలోన భూమి సంస్కరణమ్ము తేకున్న .
 పార్టీకి స్వస్తి తప్పదను నొకఁడు
 భూమి దాహముఁదీర్ప, కే మొగమ్మున పోదు
 మీసారి వోట్ల కం చేడ్చు నొకఁడు ;
 ఆచార్య భూదాన యజ్ఞమ్ముతో కాల
 మును ద్రోయవచ్చులె మ్మును నొకండు ;
 ప్రజలచే, ప్రజకోసము ప్రభుత నెఱప
 నెన్నుకోబడ్డ ప్రజలిట్టు, లెద్దు యెండ,
 కెనుము నీడకుఁ బోలె పెల్లిడ్చుచుండ
 తొణకఁ డాతఁడు హిమ గిరింద్రుని విధాన !

బద్దకస్తుల కొక్క బడి పెట్టినాము, ప్రా
 రంభోత్సవము చేయ రమ్మటంచు,
 అఖిల ప్రపంచ మహాక్రిమి సభకు—ల
 ధ్యక్షత పూనక తప్పదనుచు,
 చొప్పాపురాన పశు ప్రదర్శనములో
 పాల్గొన దయచేయ వలయునంచు,
 ఘోషైవ గాంధీ పొగాకు కేంద్రపు దర్శ
 నమ్మునకై వచ్చి పొమ్మటంచు,

లక్ష ప్రోగ్రాము లొక ముహూర్తమ్మునందె
పెట్టుకొని మంత్రవర్యుని పిల్చుచున్న
జాబులకు నెల్ల “ రిగ్రెట్ ” జవాబు లిచ్చి,
పథకములు వేయు నభివృద్ధిపనుల కలడు !

నోట్ల కట్టలు కొన్న వోట్లతో రాలేదు,
పేదల మనసులతో పేరు కలదు ;
సభ్యుల దయవల్ల సచివుడు కాలేదు,
సూరి జనమ్ములతో చోటు కలదు,
టీ. ఏ. కొఱకు పర్యటించెడు పనిలేదు,
కూటి కై దెకరాల కొండ్ర గలదు ;
తనవాడు, కానివాడను భేదమే లేదు,
ఉపకార మొనరించు నూహకలదు ;
స్వార్జితము మీఁద బ్రతుకుచు, శక్తికొలఁది
ప్రజల కుపకరించుచు, మంత్రపదవి కొండొ—
గోపురమొ గాఁ దలంపక, కువలయంపు
వొంపులను దిద్దనెంచు భావుకుఁ డతండు.

లంచమ్ము ముట్టక, లావు పాటించక
ఊదపాలించు నుద్యోగి మీఁద
దొంగలెక్కలు లేక, దోపిడీ చేయక
ధర్మమ్ము నడుపు వర్తకుని మీఁద ;

అవినీతి నోర్వక, ఆధిక్య మెంచక
 మంచిగా బ్రతుకు సంసారి మీఁద,
 లోటు మన్నించక, పోటీకి లొంగక
 పనిచేయు సంఘ సేవకుని మీఁద,
 లేని పోని నేరములు కల్పించి మించి
 స్వార్థపరులు పెట్టెడు పిటీషనుల నెల్ల,
 సత్యమును గూర్చి మంత్రితో సంప్రతించి,
 కట్టలుగఁ గట్టుచున్నాఁడు కార్యదర్శి.

మా పేట పరశురామప్రీతి యైనది,
 ఆర్తిఁబాపు మటన్న వార్తలోన ;
 మా దాశవా చేలు మాడిపోయినవి, కా
 ల్వను విప్పుఁ దా యన్న వినతిలోన ;
 మా మిల్లు మూసి పొమ్మన్నాఁడు ఖామందు,
 బ్రతికింపు మన్న ప్రార్థనములోన ;
 మా వాఁడి కన్నింట మంచి మార్కులు వచ్చె,
 సీతేల లేదన్న మాటలోన ;
 కనులలో నగ్ని, నీరును గ్రమ్ము గొనఁగ,
 చూపులో తేమ, మంటయు రూపుదాల్చు,
 తక్షణపుఁ జర్యకోస ముత్తర్వు లిచ్చు
 కార్యదర్శిని మంత్రి కంగారుపెట్టు.

సరిహద్దు రక్షణాంశములపై మంత్రి వ
 ర్గము చేసినట్టి నిర్ణయముఁ గూర్చి,
 ప్రక్క దేశపు స్థావరములపై నెగిరి, వై
 సము లేని పరవిమానమునుఁ గూర్చి,
 క్రొత్తగాఁ గట్టిన కోదండ షేక్తరీ
 నిప్పు పెట్టెలలోని నిజముఁ గూర్చి,
 ప్రేలఁబోవు ప్రపంచ పృథుల యుద్ధము నాపఁ
 గైకొన నున్న వైఖరినిఁ గూర్చి,
 ఊఁకవలె రూకలను బొక్కుచున్న పాల
 నా వ్యవస్థనుఁ గూర్చి ప్రశ్న పయి ప్రశ్న
 లడుగు, చతి నేర్చుగా రహస్యములు లాగు
 పత్రికల వారి కాతఁడు పట్టుపడఁడు,

దీక్షాపరుడౌ సచివుఁడు
 దక్షతగల కార్యదర్శి దగ్గర నుండన్
 లక్ష సమస్యలు తీర్చును,
 నిక్షేపము చేయఁగల్గు నిఖిల జగమ్మున్ !

మంత్రి యిరీతి కాలము మఱచిపోయి
 బ్రతుకునే ప్రజా సేవ కంకిత మొనర్చు,
 కడమ యుద్యోగు లందున్న పడుచువాడు
 మనసులను నిల్చుకోలేక నలుగుఁ గొంద్రు !

చంటి బిడ్డకు చాల జ్వరముగా నున్నది,
 కట్టరేమిటికి దుకాణ మనుచు,
 సినిమాకు పోవుదమని చెప్పి వస్తాని
 ఈ యాట కంతు కాన్పించ దనుచు,
 పైల్లకే జీవితం బమ్మకొన్నా, మింక
 చచ్చినవాళ్లతో సాటి యనుచు,
 వృద్ధులక్రింద నుద్యోగంపుఁ గర్మను
 వ్రాసితి వేల దేవా, యటంచు ;
 బిడ్డ మేల్కొను ముందె ఆఫీసు కేడ్చి,
 నిదురపోయిన తర్వాత నింటికేడ్చు,
 మింక నెందుల కీశ్రమ యెల్ల నంచు
 వయసులోనున్న పనివారు వగతు రమ్మ !

పగలు పదిమొదలై దింటి వఱకు మాత్ర
 మే నుమీ పనికాల మాఫీను, క్షేత్ర
 రూలు దారి రూలుది, తనత్రోవ తనది ;
 నడుని బంధించు సూత్రమ్ము ధరణిలేదు.

వయసు పెరిగిన కొలఁది యశావనము మఱచి,
 ముదిమిఁగొని, మానవుఁడు శూన్యమును వరించు ;
 అను నిమేషము చేరు పూడును వెడల్చి
 నింపు కోడెద క్రొత్త జీవంపు ధార !

ఆ సమయమ్ము నందు పద
హోరు వసంతము లొక్క కుంచెతో
వ్రాసిన చిత్ర మట్టు లొక
రామ చటుక్కున వచ్చి, మల్లికా
హాస సువాసనాళి సచి
వాలయమున్ దనియించు, చెల్లరున్
భానురచిత్తులై నిలువ,
బల్లను తట్టిన దాజ్ఞచేయుచున్.

“ పగటి గుమ్మాన సూర్యుండు పని ముగించి
చాలసేపయ్యె, లేదేమి వేళపాళ ?
మఱచిరో ? ” యంచు ప్రశ్నించి మంత్రి, నామె
చిన్ని నవ్వున ప్రక్కనాసీన యయ్యె.

“ రవి విషయ మేల ? బాధ్యతా రహితుఁ డతఁడు,
మొక్కుఁబడి తీర్చుకొని తోఁక ముడుచుకొనును,
ప్రజల సుఖముకు ధర్మకర్తలము మేము,
మాకు విశ్రాంతి లే”డంచు మంత్రి పలుకు.

“ ఆత్మలు గలట్టి ప్రజల సౌఖ్యమ్ములెల్ల
ప్రాణములు లేని పైశ్చల్య పట్టుపడెన ?
లెండు లెం”డంచు నాతని లేపె నామె,
కార్యదర్శియుఁ బని నెల్లఁ గట్టివై చె.

రాత్రి గర్భమ్మునుంచి చూచగొని యెంతో
 పెన్నిధానమ్ము పవటికి పెట్టు నరుడు !
 ప్రకృతిలో రేబవళ్ళ కేర్పడిన సమత
 వ్యర్థమైపోయె నతని జీవనములోన !

నిడుగు బిక్కులకై కట్టబడిన వసతి
 గృహమునకు నామె కార్యదర్శిని, సమాజ
 సేవ గౌరవ వృత్తిగా స్వీకరించి
 సాయపడుచుండు జనులకు శక్తికొలది.

బిచ్చగాండ్రకు వృత్తి కల్పించు సంఘ
 మున కమాత్యుఁ డధ్యక్షుఁడు, మొదటి సాలు
 సరి సమావేశ మా రాత్రి జరుగవలయు,
 వచ్చి కూర్చున్నదట కార్య వర్గసుల్ల.

ఆలస్యమైన యందుకు
 చాల విచారించుచుంటి, ఓమియింతు కదా
 నాలోప మంచు నాయమ
 కేలూతగ నడిచి యతఁడు క్రిందికి పోయెన్.

వాన వెలిసి నట్లు, వరద తీసిన యట్లు,
 సచివ మందిరమ్ము చప్పబడియె,
 వెనుక నేను, నొక్క పరికాని బంట్రోతు
 మిగిలి పోతి ఘేదా దిగులు తోడ.

చూపులను గ్రుచ్చి, నాలోని సోబగు నెల్ల
లాగికొనిపోయినది యా గులాబి మొగ్గ,
పని ముగించుక పోవు జవాను నంత
తలఁపు మధ్య నె నన్నాఁపి తలుపు మూసె.

నినుఁ గనుఁగొన్న కాంతి గల
నేత్రమె నీ సదనమ్ము, నీవ జీ
వన రసధార, వే రసపి
పాసువు నిన్ దనివాఱఁ గ్రోలు నా
తని కరమందు స్వర్గము స
దా జగమంతయు, నిన్నుఁ గొల్చి, నీ
ప్రణయము గెల్పు మానవుఁడె
బ్రహ్మ వినూతన విశ్వ సృష్టికిన్.

దీ వ స భ

సె జ్జ ది వ్వి

రాత్రి యొడిలోని నవరత్న రాశి యామె,
ఆమె హృదిలోని యాశానుధాంశు వేను,
మంచమున నామె, యెదుటి సెమ్మపయి నేను,
ఈడుజోడుగఁ గూర్చుంటి మెదురు బొదురు.

ఆ కోమలి కోమల తను
రాకాదుచి రాంగ రాగ రమణీయతలం
దాకృతిఁ గొని, చనఁగా నా
యేకాకృతి, పెల్లినా ననేకాకృతులన్ !

విశ్వరూపము సాధించి పెట్టి నాకు,
తనువు తనునెల్ల ననుదాల్చి తరలి తాక్షి,
దీపశమ్మకుఁ బోలె మూర్తీభవించి
నిర్మలాంతరంగము తోడ నినుభజించు.

ఏచ్చటనో, యెవ్వరినో తన హృదయమునకు
చేదుకొనుచున్న భావ వీదికల కాంతి
తక్కుతక్కున చెక్కుటద్దముల మీఁద
నననపాదులు దుచులతో నాట్యమాడు !

మానప్రాయపు లే గులాబి యెడలో
 మర్మాతి మర్మమ్ముగా
 తేనెల్ చిప్పిలువేళ, కా నుధను ప్రీ
 తిన్ గ్రోలు సారంగ రా
 జే నీరేజపు బైదునం దలయునో,
 ఏ యుత్పలోత్ఫుల్ల రం
 గానన్ నాట్యము చేయునో, ఎవరెఱుం
 గన్ నేర్తు రుర్వీస్థలిన్ ?

వాస్తవమ్మును మించిన వాంఛ యామె
 చంద్ర వదనమ్ములోన లాంఛనము కాఁగ,
 కలువపువ్వేని లేని మబ్బులను మునిగి
 రేయి వేగించలే కొక్కరీతి నడలు.

సకుఁడా ! మేఘుని కేమి మంతనము లా
 పాథమ్ముతో ? చూత బా
 లకు వాసంత సమాగ మోత్సవము నే
 లా ? రమ్య సౌందర్య యా
 శ్రకు వర్షమ్మున కొక్కమాఱయిన ము
 స్తాబౌను సత్త్వాత్మ, పూ
 ర్ణకళామూర్తివి, గ్రోలవేల బ్రతుకం
 తా రాత్రిగాఁ జేసినన్ ?

మధుర మధుమాస సహవాస మాసపడిన
 కోయిల నెడారిలో తైదుచేయ నేల ?
 దాసిఁ జేయఁగనేల భాద్రపదమునకు
 మానస తరంగముల వెంట మనలు హంసి ?

పసిఁడి గొలుసుల నిర్మింపఁబడిన వైన
 సంకెలలు సంకెలలె, కరచరణములను
 కట్టి పడవైచు నది కల్పక ప్రసూన
 తల్పకమ్మైన జాతవేదః పుటమ్మె !

ఆరయ మేటి పూల కొఱ

కై ములు కంచెల నైన దాఁటిపో
 గోరును, తేనెనే పడయఁ

గోరును, కా నొక నాఁటికేని బం
 గారు దుకాణముల్ వెదకు

నా మధుపమ్మ ? సువర్ణ సౌధ సం
 భారము లేల జాతి కుసు

మమ్ముగ ప్రేమకుఁ జేరు జీవికిన్ !

జీవికి జీవికిన్ బ్రణయ

చేతన కల్పన చేసి, రెంటికిన్
 త్రోవలు వేరుచేసి, కవ

దూరము చేసి, పరస్పరాను చిం

తావిల వహ్నిలో నమిధ

లై యవి కుమ్మిలుచుండ, చూచి మో
దావహ మొందు శక్తికల

దా యొక ? టన్న, నదేమి సార్ద్రమా ?

ప్రేమము దివ్య, మయ్యది ల

భించిన జీవులు ధన్యు, లై సనున్

ప్రేమ పథాన స్వేచ్ఛగ చ

రింపఁగ నీయ దిదేటి భాగ్యమో !

ప్రేమములేని జీవితము

బీడు కదా ! నిరుపేద కొంపలో

శ్రామిక యేని గడ్డి పుపు

చాడ్పున ప్రేమకు దోయిలిం చెడున్ !

కోడి కూతకు మేలుకొని, దైవముఁ దలంచి,

కొబ్బరాకుల చాప గోడఁజేర్చి,

తడిక తల్పును దీసి దరహాస మొనరించు

వేగుఁ జుక్కకుఁ గేలుసాఁగి మ్రొక్కి,

గుమ్మన మామిడి గున్నపైని విభాత

గీతముల్ పాడు కోకిలను మెచ్చి,

వాకిటిలో తనరాకకై నిలుచున్న

చెలువంపు మల్లెను సిగను ముడిచి,

పైదుచే లంపుకొన్న యాహ్వాన మరసి,
మందమాదుతముల తోడ మైత్రి నెఱసి
పొలముగట్టిన పైనమై పోవునట్టి
శ్రమకుమారిక నాకన్న చాల మేలు !

తడికలే గోడలై యుండు గుడిసెలందు
దర్శనమ్మిచ్చు దొలుతనే తా నువస్సు,
రాతికోటల యంతః పురాల కేసి
నూర్వడే వచ్చినను తొంగిచూడరాదు !

కనకపు బందీ గృహమున
ధనలక్ష్మిని నేఁ గృశింతు, తఱిసిదల, క్రొ
న్ననఁ దీవల, పొలముల, ఫల
వనముల విహరించుఁ కూలివనిత యథేచ్ఛన్ !

ప్రకృతి సిద్ధములైన ధర్మములతోడ
సంఘ ధర్మాల కేనాఁడు సంధిలేదు,
ఏటి గట్టెంత పాటిదై మేటిదైన
గంగ కయ్యది శత్రు పక్షమ్ము కాదె ?

ఆకు బనిపి క్రింద నణఁగిపోయిన గడ్డి
వరక నీరసింది పాలిపోవు,
పారతంత్ర్య మందుఁ బడియున్న జీవికి
ప్రగతి లేదు, కడకు బ్రతుక లేదు.

అలోన నామె మదిలో
నాలోచన మేదా తోచి, యా కడగల లీ
లా లేఖని గైకొని, నా
మ్రోలన్ విరచించె నొక్క మోహన గీతిన్.

“ వసంత మోహన వల్లిక నేడే
వాకిట విరిసిన నోయీ !

పూచిన పువ్వులు వాడక ముందే
పుప్పిడి గ్రోలగ నోయీ !

సుకుమారం బీ సుందర యశావన
సుమ గుళుచ్చమని వినవో ?

చూపులోనె మాయ మోను, నీవ టె
చూచుచుఁ గూర్చుండినచో !

మడిసిన పుష్పము మనుషం గలవా ?
గడిచిన ఘడియను తేగలవా ?

రమ్ము, రమ్ము తమి తీరక ముందే
ప్రణయ ముహూర్తము కల దిందే ! ”

పల్లవమ్ముఁ బోలు పచ్చని కాగిత
మందు ప్రణయగీతి సంతవఱకు
వ్రాసి చదువుకొని, విలాస వైఖరి నామె
నవ్వుకొనుచు, దాని నన్ను జేర్చె !

తక్షణమే ప్రమోదమున

తప్తియి లేఖను ముట్టినను, ప్ర
త్యక్షరమున్ గ్రహించి ఫల

హారము చేయుచు, తీర్పుకొంటి తీ
వ్రతుధ, ప్రేయసీ హృదయ

సాత్రను పక్వమునంది, లేఖనీ
వక్షము చేపినట్టి మధు

వాను నదృష్టము కల్గి వెల్లితిన్ !

ఆహుతిఁ గొంటి దీపారాధనపు వేళ

పరవశయై యున్న భక్తురాలి,
చవిచూచితిని నుఖ స్వప్నలోకములలో

శాంతిమై క్రీడించు చంటిబిడ్డ,
బలిఁగొంటి శ్రీరామ భజన సందర్భాన

సంపన్నమా గృహస్వామి గుండె,
భక్షించినాను దీపావళి నెపమున

లేహ్యమ్ముగా మిత్రు లేత బ్రతుకు,
దుచుల భేదమ్ములెల్ల నెఱుంగఁ గోరి
తినఁగరాని పదార్థముల్ తింటి నన్నొ,
ప్రణయమోహన లేఖాక్షరముల లోని
కమ్మడన మెందు దుచిఁ గొన్న కరణిలేదు.

ప్రేమ రసపాక మటు గ్రోలిత్రేన్పి, సేను
సుకతి చూపున తృప్తితోఁ జూపు నిల్పి,
దానితోపాటు విశ్వహృదంతరాళ
విపుల వీధుల నెవరినో వెదుకఁ బోతి !

ఆమె వేదననుండి యమృతభావన మొంది
వెలసి విరిసిన గీతి వినువీధి కెగసినది,
దిశలెల్ల మెట్టినది, నిశనెల్లఁ జుట్టినది,
శ్రుతిఁగలిపి, గుఱి నిలిపి, ప్రతిగుండెఁ దట్టినది.

సహకార సుందర శయన మందిరములో
నెనరులో పలవరించినది పికము,
వాసంత వల్లికా వరద గర్భమ్ములో
పొనరులో పులకరించినది మొగ్గ,
మలయానిలాలోల జలదాలయమ్ములో
నెమ్మిలో జలదరించినది బొమ్మ,
సమధికోద్య ద్రజోజవనికాంతరములో
చెలిమిలో తొలకరించినది తార,
పట్టణమ్ముల, పల్లెల, పర్వతముల
మావితోటల, నాకాశమంటపముల
అలలుగా విశ్వహృదయ తంత్రులను దాఁకి
పొలఁతి గాఢేచ్ఛ పై నమై పోవునపుడు !

నీవా, నీవా యనుచున్
 ఆ విధి విరహాశ్రుగీత మడుగుచు, నొకచో
 పూవుం దీవలలో ని
 ద్రావశుఁడౌ నొక్క యువకు దాఁపున నాఁగెన్ !

అది విచిత్రస్వప్న, మమృతాంశు బింబాన
 అంచు వెంబడి సాడుకొంచుఁ బోవు నతండు,
 రాయి వ్రేటున నొక్క రమణీయ తారకా
 నొకపై నిట వచ్చు నగుమోముతో నామె !

అమృత నవనీత మంత్రాసవా చరణుడై
 అవకాశమున నాతఁ డవలీలఁ బరువెత్తు !
 వెన్నెల కిరణాల వెండి తీవలు పట్టి
 చుక్కాని వదలి యాచుక్క యిటు దిగఁజారు.

అంచు జారిన, క్రింద నంతులేని సమాధి
 తెగునేని కిరణమ్ము, మిగిలేది శూన్యమే,
 కేలు సాఁచె నతండు, కాలు తీసిన దామె,
 అతఁడు నిగిడెను పైకి, ఆమె క్రిందికి దూఁకె ?

జిల్లున పూల వాసనలు
 చిమ్మినమాడ్కి, రసాల శాఖపై
 మెల్లన కోకిలమ్ము గళ
 మెత్తిన రీతిగ, తక్షణమ్మునన్

హృల్లత నిల్చి నాట్యమొన
రించుచు నాతని మేలుకొల్పె, నా
పల్లవ పాణి ప్రేమ వర
వల్లకి మీటిన రాగ వీచికల్.

ఆతఁడొక పేద బాలుఁడు,
ప్రాతః కాలముగ తోటపని చేసి, శ్రమో
పేతుండై, స్వప్న జగ
న్మాతను నేవించువాఁడు, తాపనుఁడు సదా !

“ మానస సరోవరమ్ములో, మధ్యలోన
ఫుల్లమైన దీ గంభీర పుష్ప మనుచు
ప్రియుడ ! వెనుదీతు వేము, నీ ప్రేమ కొఱకె
ఇంత లోఁతున నిల్చి తపించు నీమె ”

మానవ కల్పితంపుఁ గును
మమమ్ములఁ దేనెలు లేవు, తావులున్
గానము, వర్ణభేదములు
నంతియ, కావున లేచిరమ్ము ; ఈ
పైనపు రంగులన్ దుడిచి
వైచి నిజాశయమేలు కొమ్మికన్
పూనిక, నంచు నేవొ' పిలు
పుల్ వినిపించు నభః పథాలలో

మేలుకొని యతఁడు, చేతుల
 బాలామణి లేమి కేమొ భయపడి, చుట్టున్
 గాలించెను, తనుఁ దాఁ బరి
 శీలించుక నున్నరంచు చింత మునింగెన్.

కలను, కలఁగన్న కాంతను దలఁచు కొనుచు,
 మంచె దిగి, మల్లెపాద నొత్తిగించె నతఁడు,
 తన హృదిద్వార మెవ్వరో తట్టినట్లు
 దిగునన్ లేచి కిటికీని తెఱచె నామె !

తెఱచిన తక్షణ “ మమరా
 దొరికితి విన్నాళ్ళ ” కంచు దూఁకెను నాపై
 విరిముద్దుల యెంగిలి మొగ
 మెఱుఁగుదు నిన్ననుచు నే నదృశ్యం బైతిన్.

దీ ప స భ

మిణుఁగురు

మిణుఁకుచు, నర్థరాత్రి పొలి
మేరలు దాటి గమించు నొక్క పాం
ధునికి రవంత తోడ్పడుచు,
తోన వనాంతరమందు నో ప్రభం
జను నపహాస్యకేళికి వ
శం వదన్దై, నవచూత మాధవీ
ప్రణయ కళా కలాప రుచి
రాంగణ మందు నిమేష మాగితిన్.

ఈత గెలకును, మామిడి యిగురుఁ గొమ్మ
కొకట దారమూ పోసి, వాగురలు పన్ని,
మాటియుండిన సాలీని మాయచేసి.
బైటపడి, పరువెత్తితి ప్రాణభీతి,

పొట్టతోనున్న దాశవా పొలము లందు
నేను పర్యటించితిని నిర్నిద్రగతిని,
కావు నోటను గల చుట్టగాఁ దలంచి
కలుఁగులను దూరినవి మూషికములు బెదరి !

నవ్వకొను చేను, నటనుండి రివ్వ మనుచు
తాళ్ళకట్టవలంబడి తరలి పోవ,
ఏడ్చు బిడ్డని తోడ తా నేడ్వలేక
భూతమని నన్ను జూపించె మాత యొకతె !

అంతట భూమి వ్యర్థమని,
ఆకస మందు ప్రయాణమై, మహా
ధ్వాంతము చీల్చి లోకపు హృ
దంతరమున్ బరికించు నిద్ధ శు
ద్ధాంతపుఁ దారయంచు, జగ
దంతములన్ బడు నుల్కయంచు, వి
భ్రాంతిని కాస్త్రవేత్తలు వి
వాదము లాడఁగ నే జరించితిన !

అట్లు త్రిమ్మరు నన్ను విహంగ మేదో
పట్టుకొనిపోయి తన గూఁటఁ బెట్టుకొనియె,
కులికి, కిలకిలమని, పక్షికూన లంత
వెచ్చవెచ్చగ నా చుట్టు వచ్చిచేర !

ఆమోదమ్మున, తల్లితెచ్చిన ఫలా
హారమ్ములన్ బాల చం
చూ మంజిష్ఠదురుల్ ప్రభుల్లములుగా
తుడ్వహ్నిఁ బల్లార్చి, యా

రామోర్వీజ శిరోగ్ర పుష్పముల క్షీ
రంబింత సేవించి, నన్
ప్రేమన్ జూచుచు నిద్రపోయె జనయి
త్రిన్ జేరి తచ్చాబముల్ !

కొంత తడవట్టులా పక్షిగూఁటి దీప
మై వెలుంగుట సంతోషమయ్యె నాకు,
జీవరాశికి చేసిన సేవ తృణమె
యైన, నది కోటిసేయు, దివ్యత ఘటించు.

అచట నా పీఠమది పండుటాకు కాన,
బాల పల్లవములతోడ మేల మాడ
వచ్చు పవనాంకురములతో పంతగించి
రాపిడికి తట్టుకోలేక రాలిపోయె !

అది యొక లతా కుటీరము,
నదమలమై, శాంతమై, ప్రసన్నంబై యు
న్నది కణ్వుని యాశ్రమ మటు,
హృదయమ్మున కందుఁ గలుగ వే భారమ్ముల్ !

ఆనందమ్మున నంత, స్వప్నము నిజ
మైనట్లు విభ్రాంతితో,
ఈనల్ తీయని కొబ్బరాకు చదరే
ఏ యిందు బింబాంతరో

ద్యానోత్సంగమొ గాఁ దలంచు తరుణున్,
 ఆశా పరివ్వంగ హే
 లా నిర్వాహ వరీయుఁ గాంచితిని, బా
 లప్రాయ సవ్యాకిటన్ !

కన్ను తెరువకయే గాలిఁ గొంగలించి,
 అతఁడు పొందిన సుఖమున కంతులేడు !
 పైకి కాన్పించునది వట్టి బయలెగాని
 దాని యొడిలోన గలదు సౌందర్యమెల్ల !

“ పోదా ” మని లేచి, యతం
 “ జేదీ ? ” యని చూచి, తీవటిండ్లను “ మీతో
 లేదా ? ” యని ప్రశ్నించుచు
 ఆ దరి కీదరికిఁ బోవు నప్రతిభుండై.

మబ్బువిడిన యెండ మాడ్కి నాతని మాన
 సమ్ము ఊణములోన సహజ మాయె,
 సత్యమరసి యతఁడు, స్వప్నమ్ము దలంచుచు
 నీరసముగ మంచెఁ గూరుచుండె !

రాత్రి సృష్టింపఁ బడియె విశ్రాంతి కొఱకు,
 పవలు కోల్పోయినట్టి సత్తువుల నెల్ల
 గుప్తముగ వాప సిచ్చెడి నుప్తి లోన
 కలల యల లేవొ పైకొని కలంచు నరుని !

నిఖిలలోకము హాయిగా నిదురపోవ,
 ఏమిటో భావకల్లోల మెడఁద లోన !
 తోడి దొంగకుఁ బోలె మధూదయమ్ము
 పరిమళమ్ములు వీచి తుపాను రేఁపు !

ఆతని తోడ నేను విర

హ వ్యథఁ గుందుదు నన్నయ జ్ఞానో
 యాతన నన్నఁ జట్టుకొని
 యార్చిన, నూర్చుచు నే మహాస్రమో
 చేతముఁ గ్రుచ్చి లాగినటు
 చివ్వున నాతఁడు లేవ లేచి, సం
 కేతము నేదొ యెంచి యెట
 కేగిన నేఁగుచు తోడు పోయితిన్.

ఒకదాని వెన్నున కొక టానుకొని, నిద్ర
 లలిఁ దోఁగు మేఁక పిల్లలను గడిచి,
 నెమరునేయుచు శయనించి, రేపటి తలం
 పులె లేని బండి గిత్తలను గడిచి,
 కాపలాలో కుప్పకడ నేవొ దొంగల
 కలఁగాంచు పాలికాఁపులను గడిచి,
 కొబ్బరాకుల తుంటఁగొని, మావి తోఁపుల
 నడకూడు కుట్టి కుంకలను గడిచి,

ఏ నవోజ్జ్వలాదర్శమో యిరుల తెరలు
 తొలగఁగఁ గ్రోయుచు మార్గమ్ము తెలుపుచుండ
 కుక్క, పాము, దెయ్యము నేమి లెక్కగొనక
 పాంథుఁ డాతఁడు సాగించె ప్రణయ యాత్ర !

కొని ప్రేమము లక్ష్యమ్ముగ,
 చను విమల మనస్కునకు, విశాలాత్మున, కె
 దును నడ్డుగలుగ, నోటమి
 యును ముట్టడు పథ మపార, మున్నత మగుటన్.

వెలుగునే నమ్మి నూటిగ పెడలు వాఁడు
 గడపలో నెప్పటికి నైన నడుగు మోపు,
 ఎవ్వఁ డాదర్శహీనుడై యిలఁ జరించు
 చుండు, నాతఁడు తిరిగిన చోటె తిరుగు.

ఏ ప్రభుల్ల హృదయమో ప్రేమగాఢ వా
 సనలు వీచుచున్న జాడ నతఁడు
 వల్లకాడు లడ్డఁ బడిపోవు, డొంకలు
 దూరిపోవు, నదులు దూఁకిపోవు !

అవుడే తూరుపు కొండ గుమ్మమున నే
 గాంకుండు ప్రత్యక్షమై,
 విపులా సుందరి శూన్య నేత్రములలో
 వెల్గించె దీపమ్ము, తి

తృప్తిరంభ పునః పునః ప్రసరిత
 జ్యోత్స్నాతరంగాలలో
 కృప క్రీడించును స్నానబుద్ధుడము లా
 శల్ నిండి మిన్నంటఁగా !

తుమ్మెద యొకండు భ్రాంత పద్మమ్ము నుండి
 తప్పుకొనిపోయి తనకాంత మెప్పు నందె,
 చిన్నది యొకర్తు గట్టుపై చెట్టు నీడ
 ఎదురు చూచుచు నిల్చున్న దెవరి కొఱకొ !

“ అరవిందమ్ములు చూచునన్ భయము లే,
 దాశావకాశమ్ము ని
 ద్వారలో నున్నది, ప్రేమచంద్రుకర సిం
 ధూరానురాగానుషం
 గ రుచిన్ గ్రోలి ప్రభుల్లమై వెలయు మిం
 కన్, చైత్ర కాలమ్ము నీ
 కొఱకిం దాఁగిన, దీ క్షణమ్ము వృథగా
 కుండన్ బ్రవర్తిల్లుమా !

“ కలువ లలరవు వెన్నెల కలుగకున్న,
 హృదయములు వికసింపవు ప్రేమలేక,
 వలవు తలఁపుల జాబిల్లి వచ్చినపుడె
 చీకటులఁ బాపుకొనుమమ్మ జీవితమున !

“హృదయ పరీమళ్యములన్
హృదయేశుని నింపి, వివిధరీతుల ప్రణయూ
స్పదు నొనరుగు కొమ్ము, రసా
స్వదనోన్ముఖుఁ జేసికొమ్ము వాసంతికవై!”

తాను నిలుచున్న విపుల చూత ప్రసూత
మెల్లగా నిట్లు చెవి నూఁది మేలు కొలుప,
తీవ్ర విరహాగ్నిలోఁ గ్రాఁగు తీవఁబోని
ఉజ్జ్వలిత వేగ వాంఛల నూఁగిపోయె !

రత్నదీపికా సందీప్త రాగ రక్త
కుండ మందార తల్పాన గొంత సేపు,
గృహవనోదార గోదావరీ మనోజ్ఞ
కుముద తాసార తీరాన గొంత సేపు.

నికట మల్లీ నికుంజ రంజిత సుధాక
రోపలార్ద్రవేదికఁ గొంత సేపు, ప్రియ శ
కుంత శాంత నీడము చెంతఁ గొంత సేపు,
గున్న మామిడి కొమ్ములోఁ గొంత సేపు.

కూర్పుండుచు, లేచుచు, ని
ట్టూర్చుచు, హిమశీఘ్ర బిందుయుత పత్రములన్
చేర్చుచు మొగ, మా మగువ వె
లార్చెన్ మన్మథుని పెదకు రతి సోయగముల్.

రాత్రికి చంద్రోదయమై,
 ధాత్రికి మధుమాసమై, వ్యధాహృదికి సుధా
 పాత్రమై, యానెచ్చెలి
 నేత్రాలకు యవకుండానె నిశ్రేయస్థమై !

కాసార మబ్జాస వాసారముల తోడ
 మంగళస్నాన ధర్మమ్ము నెఱప,
 పరిఘల్లవివిధ పుష్పముల పుప్పొడి చేరి
 అవలేప లాంఛనా లాచరింప,
 జీలుగు వెన్నెల పట్టువలిపమ్ములను బెట్టి
 చందమామ శుభమ్ము సంతరింప,
 కాంచన తిలకమ్ము, కజ్జలమ్ముగ—వెల్లు
 చీకట్లు భక్తితో నేవచేయ,
 మల్లెమొగడలతో తలంబాలు పోసి
 తల్లి వనలక్ష్మి పరిణయోత్సవము చేసె,
 ప్రకృతి రెండర్థములు పరస్పరము చేరి
 పూర్ణతను గోరుకొని కేలుమోడ్చి నిలువ !

ధనిక కార్తిక భేద మింతైనలేదు,
 అగ్ర జాంత్యజ చింత సుంతైన లేదు,
 లోక మని, సంఘ మని జ్ఞస్తిలోనె లేదు,
 పరమ పాపనవకా వారి ప్రణయ మందు.

మొగ్గ యేర్పడియెను మోహన మల్లికా
 వల్లికా రమ్య భావమ్ము నందు,
 పిందె రూపొందెను పేశల లీలా ర
 సాలబాలా గర్భ గోళమందు,
 మధువు చెమర్చెను మంజుల మందార
 కన్యకా నవోష్ఠ కలశ మందు,
 సుంకు రేకెత్తెను సుందర భూసతీ
 సంతోష శీతల స్వాంత మందు,
 పుష్పమై, ఫలమై, మధుపూరితమయి,
 గృహ నవోద్యాన లక్ష్మియై రేపు వెలయు
 ప్రకృతి నటజూచితిని స్వయంప్రభవ మగుట
 ముగ్ధదంపతు లిడుకొన్న ముద్దులోన.

ప్రకృతి తను నాళనాళాన పరమపురుష
 తేజ మొకరీతిఁ బ్రవహించు తెఱపి లేక,
 నిత్యకామ ప్రదారూప నిన్నుఁజూచి
 ధన్యునైతిని వారి ప్రత్యంగ కముల.

మల్లె నీడలలోన మాయమై యతఁడేగ
 రెమ్మకో పుష్పమై కొమ్మవెదకు,
 కలువ కొలంకు లోఁతులలో నతఁడు దాఁగ,
 వెన్నెలయై యామె వెదకి పట్టు,

పూలపందిట తీగ డోలగా నతఁ డూఁగ
 పైకొని పంతాన పట్టి తెచ్చు,
 ఇసుకతిన్నియ నవ్వు మునుఁగులో నతఁ డాఁగ
 తెమలని తగ వేదొ తెచ్చిపెట్టు,
 నవ నవోన్నేపము లయి మానసము లొకటి
 నొకటి పెనవేసికొని తుది నొకటి కాఁగ,
 రస జగత్తున కేకైకరాజ్ఞి పదవి
 కడఁగి ధ్రువ మయ్యె నపుడు శృంగారమునకు.

వారి ప్రేమానురాగ విహార శోభ
 స్మృతికి తెచ్చెను నాకేదో గత చరిత్ర,
 మధుర నిర్వేద మర్మసమాధి మునిఁగి
 నీ లసత్పాద పీఠాన దేలినాను.

దీ ప స భ

క ల క ల ము

రాయిలు మాఁడవ తరగతి రాత్రి కెల్ల
ప్రతినిధి నటంచు నొక్క దీపమ్ములేచి
నాగరికయుగ మందు మానవ సమాజ
మెంత యున్నతిఁ గనెనొ వర్ణింతు ననియె.

పెద్ద నగరాల వీధుల పేపుమెంట్ల
పైని జీవించుచున్న నిర్భాగ్యనరుల
హీన ఘట్టాలు వర్ణింపనిమ్ము నన్ను
జేవి ! యంచును నొక గ్రుడ్డి దీప మనియె.

చెన్నపురి నుండి ఢిల్లీకి చేరులోన
నేను చూచిన చిత్ర సంకీర్ణజీవి
తములను సమీక్ష చేతును తల్లి ! యంచు
ఒక విమాన దీపమ్ము కూర్చుండె లేచి.

పైని చుక్కలు, క్రింద చేపలును మిళుకు
తఱుకు మనుచుండ, తత్ప్రభుత్వముల వధ్య
మేటి సరిహద్దు వలె పోవు బోటు మీఁది
గాధ దెల్పెద నని లేచె కళిక యొకటి.

వెలుగు చీకట్లు కలఁబోసి, పిండి విసికి,
విశ్వనాకలు నిర్మించి విడుతు వీవు,
దారి వాటికి చూపించు భార మెఱుక
పఱతు ననియె దీప స్తంభ కిరణ మొకటి.

బండి కావచ్చు, ఓడ కావచ్చు, నేన
ఆగి పొన్నున్న టక్కున నాఁగిపోవు
నామహాత్మ్యమ్ము వర్ణింతునా, యటంచు
ఎఱ్ఱ దీపంబొకండు గొంతెత్తె నపుడు.

పువ్వులును, పండ్లు తెచ్చి నీ పూజనంచి
గొల్లభామ యొకర్తు నిన్ గొల్పువేళ
ఆమె పసిబిడ్డ చేసెడి యల్లరులను
తెలుపుదు నె, యంచు కర్పూర దీప మడిగె.

గుస గుస లాడ సాఁగినవి
కూర్చుని రెండు మనోజ్ఞ దీపికా
ప్రసవము లొక్క వేదికను,
వాని కథాంతర మంగళార్థముల్
విస విసప్రేమ వాసనలు
వీచుచు నున్నవి, ప్రీతి నెట్టి ప్రే
యసి ప్రియు సద్మయుగ్మ విర
హాగ్నుల వెల్లి తరించినట్టివో !

పాత్యపుస్తకములు పార్వైచి, ప్రేమ గీ
 తము వ్రాయఁగడఁగు విద్యార్థి తీరు,
 పరువులో దాచి, యెవ్వరు జూడకుండ “ము
 ద్దుల మర్మ” మరయు వృద్ధుని చరిత్ర,
 కమ్మని కథ నొండు రొమ్ముపై బోర్లించు
 కొని నిద్రఁగొను భావుకుని వయస్సు,
 కావ్యకన్యక తోడఁ గలలెల్లఁ జెప్పుక
 ఉపశాంతిఁ గను విప్రయోగి గాధ,
 నేన వర్ణింతు, నేన వర్ణింతు నంచు.
 ఉల్లములు పొర్లి యుబలాట ముఱక లిడఁగ
 లేత దీపాలు సోఘాల లేచి పడుట
 కలకలమ్మున సభయెల్లఁ గలఁకఁ బాతె !

ఇది చూచి దేవి వదనము
 కదిలెను, తోఁదోన నెల్ల గడవిడ యడఁగెన్,
 మెదిలెను పెదవులు వీణా
 రదనమ్ములు దాఁటివచ్చు రాగధ్వనులన్.

“ వర వాసంత సుమాసవ మృతుల, వి
 శ్వక్రేయమే సాహితీ
 పరమార్థమ్ముగ, వాక్కుతీ చరణ సే
 వాధీనుడై యెవ్వఁడ

శురయోగమ్మున నుండు, నాతని గృహ
 స్థానంపు దీపం బెదో
 విరతిన్ దెల్పి సమాప్తిఁ జేయుత సమా
 వేశ మ్మికన్ నేటికిన్ "

నెమ్మిమై దేవించేసిన నిర్ణయమ్ము
 మధురమై యట్లు మలయజ మట్లు వీవ,
 గప్పమని, గుప్పమని దీపికా శతమ్ము
 విచలిత మ్మయి, ఊహలు నెల్లి విరిసె !

ముందు వరుసల దీపాలు మొగమొగాలు
 చూచుకొను, చిందు నందును జూడ సాగె,
 వెనుక వేదికలం గొన్ని కునుకు చుండె,
 మూలఁగల వేద సాదలు చెప్పుకొనఁ దొడఁగె.

సంప్రతింపఁగ సాగె స్వర్ణ కారుని కుంప
 టినిఁ జేరి యొక చోరు నింటిఁ బత్తి,
 మనుజుల పెండ్లిండ్ల మాయతంతులఁ గూర్చి
 తిరిగి కాఁబోలు తెలుపుచుండె,
 కన్నుగొట్టినది రిక్షా లాంత రొక్కటి
 కల్లచిల్లర కొట్టు కాగడాకు,
 ద్యూతగృహ స్నేహమో కాని, పది యినం
 జీ దీపములు చేయు నేదొ గొడవ,

మూలఁజేరిన రెండు కాబూలు వాని
కొట్టు దీపా లేదో లెక్క పెట్టుకొనును,
పూలఁదోటను బోలు దీపాలు తుదకు
స్వేచ్ఛఁ గైకొని యల్లరి చిల్లరయ్యె !

చూచుచున్నవి నిగిడి యుత్సుకత తోడ
పండితుల యిండ్ల మేటి దీపమ్ము లేమొ !
కవుల దీపాలు కాఁబోలు కమరుచున్న
పూపిరాడని, తోఁచని యూఁగులాట !

అతఁడు వ్రాసినది బాక్సాఫీను దృష్టితో
జైచిత్తమునకు లేదందు చోటు,
ఆ రచయిత కూర్చినవి పద్దియమ్ములే
కాని, రసమ్ము చుక్కయిన లేదు,
ఆ కుఱ్ఱవానికి లోక మర్థము కాదు
కానీకి కావ్యమ్ముగా రచించు,
ఆ యువకుఁడు రాజకీయ ప్రచార వం
పువు వ్రాసి, దాని నభ్యుదయ మనును,
కళకు మానవ హృదయ వికాస మొకటి
పరమ ధర్మపు, ప్రతిపాద పద్మమందు
రసము చిప్పిలు కావ్యమ్ము రచనచేయు
కవిది గద నేడు దేవి యగ్రాసనమ్ము !

తరుణ భావంపుఁగని నుండి త్రవ్వి తీసి
ముడి సరుకునే బజారుకు మోయునట్టి
అపరిణత మనస్కుల వ్యవహార మెల్ల
సరస వస్త్రాపణముల నిష్ఫలము కాదె ?

ప్రకృతి యొడినుండి సహజ సంపదను దీసి,
భావనాజ్వాల మీఁద పక్ష్యమ్ముఁ జేసి
ప్రజల హృదయమ్ముఁ బెంచుటే ప్రతిభగాని
పచ్చిరొట్టను వడ్డింప ఫలిత మేమి !

ఈ విధమ్మున బల్కుచు, “ నేన సుకవి
దీపసఖి ” “ నే మహాకవి దివ్య ” నంచు
లేవ యత్నించు చెలుల కై దీప లంది
తివుచుఁ గ్రిందికి పండిత దీప విరతి !

క్షణములోనెల్ల గడబిడ సర్దుకొనియె,
ఆవరణ మెల్ల నిశ్శబ్ద మావహించె,
తేటగా నొక్క మామూలు దివ్యలేచి
నిబ్బరమ్ముగ సభలోన నిల్చినంత !

దీ ప స భ

ప్రమిదె దీపము

శ్రీకారమ్మన, మోహనమ్మగ నినున్
జిత్రించి, నీచుట్టు బ
హ్వకారమ్మల రమ్యవృత్తముల శో
భల్ దిద్దుచున్, తద్ర సో
తేకమ్మందున నిన్ను ముంచు కవి ను
దే ముంచి లాలించు నీ
సాకూతస్థిత రోచిరేఖకు నమ
స్కారమ్ముఁ గావించెదన్.

నీవే నేనని యెంచి, గోడ నడుమన్
దీగూఁట నన్నుంచి, యే
నీవున్ నేనును గాని తత్త్వమున గ్రీ
నీడన్ గలమ్మంది, భా
వా వేళమ్మును గోరు భావుకుని హృ
త్పద్మాంక పీఠమ్ము నం
దే వాగీశ్వరి వీణ నందుకొను న
ద్దేవిన్—నినున్ గొల్చెదన్.

కోయిలవోలె పాడుటకు,
 గోముగ బర్హి విధాన సృత్యమున్
 జేయుటకున్, తదాప్తనుఖ
 నిద్ర వసించిన వెన్న లేచి యా
 త్రాయతశీల మాట కని
 వ్రాసి, రసన్ రసపూర్ణమానవా
 ధ్యాయముఁ జేర్చినట్టి కవి
 తా పరశక్తికి కేలు మోడ్చెదన్.

మూఁగ తనమ్ము నూని, “ పిక
 మున్ శుకమున్ బలె మానవుండ నై
 యేగతిఁ బల్కు నేర్తును మ
 హేశ్వరి ! ” యంచుఁ దపించు భావనా
 వేగ మనస్కుఁడుండు నెడ,
 విశ్వ రహస్యము విప్పి, లోనికిన్
 స్వాగత మిచ్చు రాగవతి,
 నాగమ రూపకతిన్ నుతించెదన్.

“ రసరూపమ్ము నెఱుంగ, లోకగతి నా
 ర్థమై న చిత్తక్షేత్ర మం
 దు సదా పుట్టెడు భావనాంకురములన్
 బోషింతు, తద్వాటి ర

కెక్కున కంపల్ తొలగించి, పువ్వుల నొసం
 గే బాధ్యతల్ నీవె" యం
 చు సమర్పించు ప్రబంధకర్షకునికిన్
 దోడ్పాపు నిన్నెంచెదన్.

"ఇవిగో రమ్మ, రస స్రవంతు లివి నీ
 హృన్నీరధిన్ నింపుకొ;
 మృదిగో లెమ్ము, సుధా కళా కలశకా
 వ్య శ్రీలు; వేవచ్చి యీ
 కవితారాజ్యము నేలుకొ" మృనెడు నీ
 కమ్రంపు టాహ్వన మే
 యువకున్ బోధిలజేసె నాఁడు నిను డా
 యున్ నేఁ డతం డర్థియై !

తడబడినాఁడు నాఁడె తన
 దారులు స్పష్టముగాక, గూడెపుం
 గుడిసెలలోని యెల్ల దను
 గుఱ్ఱిడు చుండుట చూచి, లేచి, యే
 సడియును లేని రేయిఁ గని,
 బాడలు తోచక బెంగటిల్లుచున్
 అడు గిడినాఁడు నీ పిలుపు
 నన్ జిగురించిన శ్రోత్ర యాశతో !

పవలు ప్రపంచ మెల్ల గెలు
 వంగల వువ్వులు చిమ్మచీకటిన్
 దవిలి నిజాంగ రాగ మెట
 దాచినవో! యెద పట్టజాల కే
 యువిదయుఁ ద్రుంపరాదు, అళి
 యున్ భ్రమఁజెంది కలంచఁబోదు, చెం
 దొవలు—గులాబు లన్న గుఱు
 తుల్ కనిపించవు కాళ రాత్రిలో !!

తామరపూలు, తుమ్మెదలు,
 దాఫటి మావి చిగుళ్లు, కోయిలల్,
 ఏమియులేవు, సర్వము ల
 యించె తమిస్రమహోల్బణమ్ములో,
 భూమి సమస్తమున్ మునిగి
 పోయిన లోతుల నుండి లేచి కాం
 త్రా మధుకమ్ము పూచె గగ
 నమ్మున తామర తంపరై వెసన్.

పిలిచిన పిల్పు మాత్ర మగు
 పించ గుపించని కాంతిరేఖగా
 తెలుపుచు నున్న దారుల ప
 దే పదిగా నడయాడి, యేతదం

చలములు పొర్లి, యావలి కొ
 సన్ గునుమించిన స్వప్న వాటిలో
 నిలిచి నుతించినాడు జన
 నీ! భవదాజ్ఞకు నోయిలించుచున్.

“కాలము పొంగి పాటు నొక
 గంటకు వేయి మయిళ్లుగాఁగ, తత్
 కాలపుటంచు పై కదల
 కుండగ నిల్చితి నేను మాత్రమే,
 వలచు జీవిత” మృనుచు
 నేడ్చెడు నాతని జూచి ఫక్కునన్
 నాలుగు దారులున్ గలిసి
 నవ్వెను, దువ్వెను పువ్వుటమ్ములన్.

అందినపూలు కోసికొని,
 అందనివాని గ్రహించి చూపులన్,
 డెండము నీ మనోహర కు
 టీరముఖమ్ముగ సాగు చుండగా,
 అందములెల్ల గుత్తఁగొని
 నట్లగుపించిన యొక్క మల్లెపూ
 పందిరిక్రిందఁ జేరి శ్రమ
 వాయు యుగ్మతఁ దాఁగె దారిలో!

కోరి నీపూజ కోసమై కోసికొన్న
పూలనెల్లను దొపిటఁ బోసికొనుచు
క్రొంజటను గ్రుచ్చుకొన్నదో కువలయాక్షి,
నీకుఁదనకు నభేదమన్ తీరుతోప !

అతివ పల్కున నీపిల్పు నాలకించి
లలన పెదవిపై నీ కోర్కెలను గ్రహించి,
వనిత రూపున నీయేపు ననుభవించి
ని న్నుపాసించె నతఁ డామె కన్నులందు.

ఎఱ్ఱగన్నేరు పొదలలో, నిందుమల్లి
కుంజముల, నల్లగల్వల కొలఁకు పైని,
గున్నమామిడి క్రీసీడ గుడిసె లోన
జ్యోతి యతనికి నీయీడు జోడు నొసఁగు !

ఇది వారి యాంతరంగిక
నదమల జీవిత విధమ్ము, సంఘములో వా
రిది చివరి పంక్తి, పండిత
నదస్సులో లేదొకింత స్థానము తమకున్ !

ఏ నటువంటి యింట జని
యించితి, మాధవకాలమోహనో
ధ్యానపు బొడ్డులో పసిఁడి
తామరలో చిటు తేటి చందమై

మానిని నన్ను బిల్చి తన
 మంచె తలాపిటఁ బెట్టి మ్రొక్కె, న
 మ్మానిత నైతి నూతన స
 మాజము నేన సృజించి నట్లుగా!

నన్ను గాంధాధికార వర్ణకుటి కెల్ల
 జీవన జ్యోతిగాఁజేసి చెల్వనిలుప
 లంతవఱకును లేని యనంత వస్తు
 జాల మింద్రజాలముగ సాక్షాత్కరించె।

తమములో దాఁగి కనిపించ దంతెకాని
 లేని దన్నది విశ్వాన లేదొకింత
 కాంతి కిరణమ్మునకు వాడి కలుగుకొలది
 చీకటుల లోతులోతులు చించగలుగు.

నవనవోన్మేషమగుచు విజ్ఞాన తేజ
 మెంతదూరము పోగల దంతమేర
 వాస్తవమ్ముగ నిను గనవచ్చు నన్న
 సత్య ముజ్జ్వలమ్ముగ గవాక్షమ్ముఁ దెఱచె!

ఇన్ని యుగమ్ము లేగినవి,
 ఇందరి సుందర మందిరాల య
 భృన్నత జూచినాను, “కుల
 మున్ గుణమున్” గలవారి చేతిలో

మన్నన లందు కొంటి, నగ
మానవయోగుణ రూప రాశి యా
యన్నుల మిన్న స్నేహమున
నబ్బిన సౌఖ్య మెఱుంగ నెప్పుడున్.

పేదతనము చేత పీడించఁ బడుచుండి
పాత గుడిసెలోన వాన ముండి
పెదవి దాట నీదు పీయూషమే తప్ప,
కంట జాఱనీదు కాంతి తప్ప !

ఏదో పరిహాసమాడుచు మీఁద వంగి
నఖుని ముద్దిడుకొన్న దా చంద్రకిరణ !
తత్సూక్తిని తరళ నేత్రముల ముందు
గ్రుడ్డి దీపమునై నేను గూట నుంటి !

విశ్వమున భూమి, భూమిపై విరులఁ దోట,
తోటలోఁ గొంప, కొంపలో బాటసారి,
బాటసారి కరమ్మున పాత కలము,
కలముగోఁ గ్రొత్త విశ్వాలు కతలు చెప్పు !

కంది కంపలతో పెండె కట్టు కట్టి,
కొబ్బరాకులు తూరిచి, గోమయమ్ము
నెఱుమన్నును పిసికి పట్టించినట్టి
గోడలవి, నన్నుజూచి గగ్గోలుపొందె !

భాను రశ్మిని మబ్బుల భంగి. నావె
లుంగు నెల్లను గోడలు మ్రొంగివైచి
మసక చీకటిలో తమ యగలు రూపు
దాచుకొన గోరుచున్నట్లు తోచె నాకు !

గోడలతో రాజీపడి,
నీడలతో వానిలోని నెరియల నెల్లన్
పూడిచి, నే గది సంతయుఁ
జూడన్ దొరకొంటి జంకుచున్ మెల మెల్లన్.

ఒకమూల మంటిపాత్రికల దొంతరలతో
ఆరిపోయిన పొయ్యి చీరుచుండ,
ఒకచోట ప్రాత పేటికల మూతలు త్రోచి
ఊన్యం బెదో తొంగి చూచుచుండ,
ఒక ప్రక్కఁ బ్రక్కవాటికనుంచి గైకొన్న
సంపంగి పూదండ సగుగుచుండ
ఒక యెడ చింకి పేలికలతో దండెమ్ము
సిగ్గున చాటుకు తగ్గుచుండ,
మల్లెపూలకు మాత్రమే మనసు విప్పి,
కాంతుమోమున మాత్రమే కన్ను నిల్పి
మానిని యెగో యెగో మేల మాడుచుండ
ఒక్కటే గది—అది చాల చిక్కియుండె.

గదిగోడు చూడఁ డాతఁడు
ముదితయు నాతనికి నిడ, మోహవశులై
పెదవులలో ననురాగపు
మదిరన్ నేవింతు, మేను మఱితుడు దానన్.

గట్టుపైఁగల దర్భగడ్డి దుబ్బులు కోసి
కొమ్మ కూర్చిన చాఁపఁ గూడుచుండి
బుడమ గట్టున ప్రత్తి వడికిన నూలుతో
వనిత యల్లిన బనియను ధరించి
రామబంధువు తోట రాల్చిన యీకతో
సకి తీర్చి నట్టి తూలికను బట్టి
కోయతెచ్చిన కరణ్ణాయలు మఱిగించి
చెలువ వండిన సిరా చెంతనుంచి
అతివ చేసిన చేతి కాగితము మీఁద
పడతి పెట్టిన ప్రమిదే దీపమ్ము ముందు
తరుణిలో నిన్ను, నీలోన తనను గనుచు
కేళి నాతఁడు రచన సాగించు చుండె.

అనియు నానకున్న వెలుఁ
గండని చీకటి మూల నేదొ సా
మాను గదల్చి, కెవ్వమని
మానిని ఘక్కున నవ్వె నంత, గు

మ్మానికి దూకి పామొక్కడు
 మాలతి తీగల మాయమయ్యె, వ
 ట్టానికి ప్రాకి వేదన యొ
 కండు స్వరూపము దాల్చె నామెలో !

గోడ క్రింద నయిరేణి గూనక్రింద
 వెచ్చగా పండుకొనియున్న వెట్టిపాము
 బెడరి వర్షైత్తినది ముల్ల పొదల లోకి
 ప్రియమగును గాకయంచు ప్రార్థించునామె !

తేళ్లు, పాములు, కోళ్లు, కుందేళ్లు, లేళ్లు,
 పిచ్చుకలు, రామచిల్కలు, పికము, లఘులు,
 తోటగల వెల్ల నీడంపతులకు చెలులె !
 వారి హృదయమ్ము వసుధైక వసతిగృహము.

మించి నట్టింట వరలక్ష్మి మెలగు నట్లు
 తాలి మట్టెలందెలు ఘల్లు ఘల్లు రనగ
 క్షణములోనెల్ల పనులును జక్కబెట్టి
 చాన తానంతగూర్చుండె నఖుని చెంత.

నాకు భీతిల్లి గదిలోని చీకటెల్ల
 కురుల నెపమున సుమవేణి శరణుజొచ్చి
 మల్లెపొదగ నెంచిన యామె మగని చూపు
 తుమ్మెదల బారిబడి త్రుల్లి త్రుల్లిపడును !

ఇదుల గముల నెల్ల కురుల కుచ్చుగఁదాల్చి
వచ్చి, నుకవిచెంత పౌర్ణమాసి
కూరుచున్నరీతి, కొమరొందు నాగతి
మల్లె పూలతోడ, మదులతోడ !

వక్షమాతని వామపార్శ్వమ్ము నొఱయ,
చెంప లాతని చెక్కిళ్ల స్నేహ మలఁద,
నుదతి యాతనిపై వ్రాలి చదువసాఁగె
వ్రాయఁబడుచున్న పద్యంపుఁ బ్రతీ పదమ్ము.

అక్షర మక్షరమును నలి
నాక్షి పఠించుచు ప్రహృష్టయగుచు వసింపన్
అక్షర సత్కావ్యం బతఁ
డక్షయ భావాభిధాముడై నిర్మించున్ !

అతఁడతఁడు కాఁడు—కవితా వియద్ధు నీ ప్ర
వాహమున నీతగొట్టు దివ్యక్షణాల,
అమృత సౌందర్య సృజనాత్మ కాత్మలెల్ల
నతని లోఁ జొచ్చి వికసించు నంత సేపు !

కావ్యరచన వారి కాహారమైనట్లు
వలపుఁ గ్రోలి బ్రతుకఁ గలిగినట్లు
పరమ ధనములెల్ల కరమందె యున్నట్లు
విమల మతుల వాడు విశ్రమింతు.

ఒకమూల మిణుకు మిణుకురు,
ఒకమూలకుఁ గాంతులంపు నుడురాజములున్,
ఒకమూల నేను, నిటులా
సుకవిన్ సేవించినాము శుభ్రాత్మములన్.

మల్లెపూల నుండి, తెల్ల గల్వల నుండి,
కడిమి కొసల నుండి, యుడుల నుండి,
పాల పుంతనుండి ప్రవహించి యాతని
మనసు ముంచునేదొ మధురసమ్ము.

పరవశము నంది యాతఁడు వ్రాయసాఁగె,
పంచమస్థాయిలో నామె పాడసాఁగె,
కాంత గళమున నేను నాగళముఁగలిపి
వినుతిఁ జేయఁగ సాగితి విశ్వకవిని.

“వ్రాయుదు వెన్ని కల్పముల
బట్టియొ తీరిక లేనిరీతి వి
శ్వాయత కావ్య, మింక నొక
పారముచేర, దికెన్ని నూతనా
ధ్యాయము లున్నవో తెలియ
దయ్య రచింపఁగ, నింత హాయిగా
రీయము లొల్కు నీ కలమ
దెంత సుధావ్రాదమో, మహాకవీ !

రసమయమైన నీ కవన
 రాజ వనమ్ముల నొక్క తేటిన్
 మెసలుచు, నింత కాలమొక
 మేరకు పీఠిక చూడలేదు, సా
 రసములు లేవు—గడ్డి పువు
 రంగుల వాకిటి శోభనంపుఁ గ్రాం
 బసపునకై న నోచు కొన
 మా ? మరికెప్పుడు పారిజాతముల్ ?

పూవులలోన తావి, పువుఁ
 బోలులలోనఁ బవిత్ర శీలమున్,
 మాపులలోనఁ గోకిలము,
 మాపులఁ జక్కల బాలచంద్రునిన్
 భావనచేసి మా కొసఁగి
 నట్టి మహాకవి ! అందుకొమ్ముమా
 జీవన శుభ్రవాహినులు
 చేరుచునున్నవి నీ హృదభికిన్ !

పదముల మేము కూరుపుల
 పద్ధతి నర్థము లిచ్చు నక్షరా
 స్పదమగు విశ్వకావ్యమున,
 ఛందము, శబ్దము, పద్యరూప గం

పద కనుగుణ్యమా గతి స
 మంచితరీతి రచించుచుండి, యే
 పద మెట నుంతువో, తుడిచి
 వైతువో, చిక్కపు భావ వైఖరుల్ !

ఈ విశ్వమ్మును విప్పిచూచి, యిట మా
 కేమున్నదం చేడ్వఁగా,
 పూవుల్ చూపి, పికమ్ముజూపి, మధు భూ
 ముల్ చూపి—యేవేవో లీ
 లావర్ణమ్ములు, నిస్వనమ్ములు, కళా
 లాలిత్యముల్ చూపి, మా
 త్రోవన్ ముల్పితి, వేది నీ కరుణ సిం
 ధు ఖ్యాతి ? వర్షింపుమా !

నీవున్ నావలె నిమ్రుపాసమున ని
 ర్నిద్రుండవై. యేదో భా
 వావేశమ్మున జీవితమ్ము నొక ప
 ద్యమ్ముట్లు నిర్మింతు ! న
 న్నేవర్ణమ్మున జేర్చినన్ సరియె, కా
 నీ, వ్యర్థ శబ్దమ్ముగా
 జేవా ! వాడకుమోయి, కొల్తు నిను న
 ర్థిన్ పాద పాదమ్మునన్ !”

పదపదమ్ము స్పృశించుచు, పాదపాద
పద్మ మధువును గ్రోలుచు, పద్యపద్య
పూర్ణ రసమున లీనమైపోవు, చేను
ప్రకృతి రచయిత నూహించి పాడినాను.

పాడిన కొలంది కంఠము పల్లవించి
మధురమై చిందు కెమ్మోవి మధురసమ్ము,
హృదయ పాత్రము నిండి పొర్లిన కొలంది
ముందు నిల్చితి వీవు సమ్మోహనముగ !

పేద కేనుఁగు నిచ్చిన విధము నాకు
నింత మాధుర్య, మెట్లు జీర్ణించుకొందు ?
రమ్యతా రసబ్రహ్మ పారమ్యమందు
చేరుటెట్లు నాయుచ్చ నాచేత లేక ?

ఈ విశ్వమందు లేదే
భావమ్మును నిన్నుమించి, ప్రకృతి స్థితికిన్
నీవే బాహ్యంతరములు,
దేవీ ! నినుగంటి నన్యదృష్టి నశింపన్.

లాలిత్యమునకు గులాబిరేకనుఁ జూపి,
పరిమళమ్మునకు సంపంగిఁ జూపి,
అనురాగమునకు సూర్యానువర్తిని బంకజముఁ జూపి,
కారుణ్యమునకుఁ జూపి,

దరహాసమునకుఁ గుండ ప్రసూనముఁ జూపి,
 రమ్యేక్షు కిందీవరమ్ముఁ జూపి,
 మాధురిమకు నవ్యమందారమునుఁ జూపి,
 పావనతకు ముద్దబంతిఁ జూపి,
 ప్రణయమునకుఁ గదంబ కోరకముఁ జూపి,
 మోహనాశంసనకు మావిమొగ్గఁ జూపి,
 నీవు మాత్రము కాన్పింప, కీ విధాన
 తప్పకొందువు, తల్లి ! ఆదర్శమందు !

సృష్టి వ్యక్తిత్వ మందునఁ జూడఁగలము
 ఒక్కొక్కడ నీదు రమ్యత లొక్కొక్కటిగ,
 మొత్తముగ నిన్ను పొందెడి మోహమున్న
 ప్రకృతి నంతను సందిటఁ బట్టవలయు !

అవిరతాంధ తమాద్రి సానువులఁ బుట్టి
 వెలుగు వాగులు ప్రవహించు వివిధ గతుల,
 వాగులనుగట్టి, గుండెలు సాగుచేసి
 నిన్ను కవి కృషీశ్వరుఁడు పండించుకొనును.

భావ, భౌతికవాద వివర్తనమ్ము
 నాస్తి కాస్తిక సంఘర్షణమ్ము నెల్ల
 పద్మబంధిత మధుప సంభ్రమమె, యెందు
 రమ్యరీతుల రమియించు రసవివక్ష.

సఖ యొసంగిన నుఖ పరిష్కంఠ మందు
అతఁడు నీ శోభలెల్ల సంచితము చేసి
అనుభవించుచు పరవశుడైన ఘడియ
మూఁడు మూర్తుల నామె నిన్ బోలియుండె !

పర నారీత్వము తనలో
పరివర్తితమైన నారి పరమేశ్వరి, యే
పరమార్థము లే దటుపై,
పరమేశ్వరి నేలువాఁడు పరమేశ్వరుడే.

తరుణ దంపతు లిద్వారా తలిదశయ్య
ప్రణయలీలా కలాకలాపములు నెఱవ,
అల సరస్వతీ చతురాననుల మనోజ్ఞ
మణిత కథతోడ సూరన్న మదికివచ్చె !

అది మదిని వదలి నాయెడ
మెదిలెను, దీగూఁడు నేదొ మృదుభావమునన్
గదిలెను ముందుకు, నా స్థితి
చెదరెను, నేలపయి జాఱి చితికితి నేనున్.

ముక్క ముక్కలుగా విచ్చిపోయె ప్రమిదె,
తైలమంతయు వేవేగ నేల నింకె,
దేహ మున్నంతవఱకె యే స్నేహమైన,
అత్మ యెంతటి పారతంత్ర్యమున బ్రతుకు !

లేదు తైలము, ప్రసిద్ధియు లేదు, వత్తి
యొక్క టాథారముగ వెల్లుచుంటి నేను
అదియుఁ బోయిన నేను బోవుదును దాన,
ఏ పదార్థము లేక లేచే వెలుంగు.

ఎలుక పిల్లయేదో తొలగఁగఁద్రోసిన దంచు
మగని పట్టునుండి మగువ లేచి,
మరొక ప్రసిద్ధి తెచ్చి, మంచి నూనెను పోసి,
దాన నన్ను క్రొత్తదానిఁ జేసె.

ప్రాత కాగితమున వ్రాయఁబడిన యొక్క
పద్యమును జూచితిని క్రిందఁబడిన నేను,
బ్రతుకు కొనతీగ పుష్పమ్ము పట్టు తప్పి
పృథివిఁబడి కాని కనఁబోదు వ్రేళ్ల గోడు.

“మేదిని కాలు దున్నవలె

మీదికి మీదికిఁ బోవుచున్న, దే
రోదనమో కనుక్కుమని

రోదసి గుండెకుఁ గ్రుచ్చుకొన్న, దే
భేదము హేతువో ప్రళయ

భీకర మారణ హోమ మింత, కే
బూదిని మాసిపోవునో, ప్ర

భూ! భవదీయ కళాలయమ్మొకన్ !”

ఇంతవఱకును మనదీప కాంతలెల్ల
విన్నవించిన సర్వ మిందున్నదమ్మ !
పూర్ణ వైరుధ్యములతోడ పృథ్వి నేడు
ప్రీతి తనమీడ తానె నవాలు చేయు.

ఎచట హృదయమ్ము లోపించు నచట సిరులు
రాసులై చేరి జీవ సారములు పిండు !
ఒక్కఁ డాఁకలి వేయక ముక్కు చుండ
పెక్కు రాఁకలి తీరక పొక్కుచుండ్రు !

కూడు, గుడ్డ, కొంప—మూడే సుమీ నేడు
నరులు కోరుచున్న వరములెల్ల,
కోటి విద్యలైన కూటికోసమె యన్న
మాట మంత్రమయ్యె మానవులకు !

తిండి లభియించు పెట్లన్నదే సుమీ స
మస్యయై తినుచున్నది మనుజు గుండె,
అది విజృంభించి సర్వమ్ము నాహరించు
హవనమున్ గాంచి భీతిల్లు కవి కలమ్ము !

జీవితమే కవిత్వముగఁ
జేసుక నీ కవి కూర్చు కావ్యముల్
భావ సువర్ణ లేఖలు, క
శార్లవ రత్నమయూఖ, లన్నపూ

ర్ణావర హస్తరేఖలు, సు

రద్రుమ శాఖలు, కాని, యెవ్వరా
త్రోవకె రాదు ! పోవుదు రె

నో యొక “క్యూ”కు నిబద్ధ బుద్ధులై !

వాల్మీకి మొదటి కావ్యము పల్కినప్పుడు
కందమూల ఫలాలు కరువుకాదు,

వ్యాసుఁడు భారతామ్నాయమ్ము సమకూర్చు
నప్పటి కన్నపూర్ణమ్ము కలదు,

కాళిదాసుఁడు మబ్బు కబురు చెప్పిననాఁడు
జగమెల్ల సస్య సుశ్యామలమ్ము,

సూరన్న వాక్కళాసుందరిఁ దీర్చి ది
ద్దిన నాఁడు రాజపోషణము కలదు.

గంజి కేంద్రాల నంజలిఁ గట్టుకొన్న
అస్థిపంజర మాధుని కార్యభూమి!

కడుపునిండక పొలికేక లిడుట తప్ప
మధురకవితా రసానంద మందు పెట్లు ?

బ్రతుకు, బ్రతుక నిచ్చు పశ్వాది గణములు
తమకు తాము శాసనములు లేక,

నర సమాజమందు కొరడాను వుచ్చక
శాంతి భద్రతలను సాఁక వలయు !

గంగకీవల పంట కాన్పించని కతాన
 అటు త్రివిష్టపముపై కరిగినారు,
 వానర దేశాన వంతుఁ గోరుటచేత
 లంకాధి పత్యమ్మై లాగినారు.
 ఐదూళ్ల నే నీయు మన్నదానికి కుడు
 ష్టేత్రమ్ము మరు భూమిఁ జేసినారు,
 మాది మాకిమ్మున్న మాటకు దేశ భ
 క్తుల నెత్తుటన్ నేల దున్నినారు,
 నాఁటి దేవాసురుల పోరు, నేఁటి వలస
 రాజ్యములలోని ప్రజల పోరాట, మేది
 యైన నొక్కటియే ; లోక యాతనలకు
 కలిషిలేముల తేడాయె కారణమ్ము,

దారిద్ర్యమ్ముననేమి ! మానవున కీ
 దైన్యమ్ము రానేల ! కీ
 కారణ్యమ్ముల—నర్ణవమ్ములను దా
 స్యమ్మున్నదే జీవికిన్ ?
 ఆరామమ్మున పుష్పమట్లు మనుటే
 యాదర్శమై వుట్టి, యీ
 కారాకారము దాల్చునేల నరుడీ
 కాటిల్య మేమందువో ?

కోట్లకోలఁది మానవులకుఁ గూడు, గుడ్డ,
 కొంప లభియించు విధము చింతింపకుండ
 పుణ్యమని, పాపమని ప్రాత పుస్తకముల
 వ్రాసిపెట్టుట వలన లాభములేదు.

సత్యమ్ముఁ బల్కింపఁ జాలి నారలె, హరి
 శ్చంద్ర నాటక మెన్నోసారు లాడి ?
 పరవీడనమ్ము మాన్పుం గల్గిరే, బుద్ధు
 క్రైస్తు, గాంధీజీల కథలు చెప్పి ?
 అఘమును ద్రుంచి పుణ్యముఁ బెంచఁజాలిరే,
 పరదేవతల చిత్రపటము లమ్మి ?
 సర్వసమత్వమ్ము స్థాపించఁగల్గిరే
 వేదాంత సూత్రముల్ వేయిచెప్పి ?
 నీతి శాస్త్రాల కుప్పపై నిల్చి, ధర్మ
 నిర్ణయము గోరుచున్నాఁడు నేఁడు నరుఁడు ;
 రేపు తిండియెట్లను చింత బాపకుండ
 దేవి ! సంఘమ్ము నెటు చక్కదిద్దలేము.

ఓటమికి జంకి బ్రతుకు పోరాటమందు
 ఏది దొరికిన నదే ప్రయోగించు జీవి,
 జయమె జీవిత సాఫల్యమయిన కతన,
 పంపు మెవ్వరి రాజ్యమ్ము వారికిచ్చి.

ప్రగతి కారణమైన ఘర్షణమున
వేదనకు, రోదనకు హేతు వేల కలుగు ?
విశ్వతోముఖముగ వెల్లి విరియు సృష్టి
పుష్ప మధుపమ్ములకు మధ్యపోటి పడుచు.

పుడమి సంఘర్షణమున హాయి పుట్టినపుడె
అభ్యుదయ మగునది జీవితాధ్వమందు
కలిమిలేములు నడిపెడు కదనమందు
కోటి గుండెల కోరికల్ కూలిపోవు.

బ్రతుకొక సహస్య, నీప్రభుత్వము పరిష్క-
రించ లేనిది లేదు ప్రపంచ మందు,
నీవు సంకల్ప మాత్రాన నింపంగలవు
మానవాశాసుమమ్ముల మధురసమ్ము.

కష్టమునుకాదు, నుఖమునుకాదు బ్రతుకు,
అదొక ధర్మము ; దాని జయప్రదముగ
సర్వహింతు కవకాశ ముద్వివలయు,
ఉద్గతమ్ముగు నపుడ సర్వోదయమ్ము.

మానవుని భావనోద్ధానమందు పూచు
ప్రతిసుమమ్మును ఫలియించు వసతి నిడుము,
ఒకనికోర్కెను ధీకొని యొకనికోర్కె
బ్రద్దలై పోవకుండ జాగ్రత్తపడుము.

వ్యక్తికి మరొక్కవ్యక్తి దాస్యమ్ము చేయు
 దుస్థితిని బాపి, నీవ యితోధికముగ
 సత్తువను మానవుని గుండె కిత్తువేని
 క్రొత్తదారుల నతఁడు పురోగమించు !

ముందుగ జీవితావసర

ముల్ కొఱివీరిన, వెన్న మానవుం
 డందముఁ జూడ నోపు, పర
 మార్థపు లోఁతులు తీయఁగల్గు, నా
 నందముతో కళామధు వ
 వనమ్ములు నింపఁగ నేర్చు మన్గడన్,
 అందు కొనంగఁ జాలు భవ
 దంఘ్రుల నప్పుడు సర్వలోకముల్ !

కూడ గట్టిన జవమెల్ల కూటికొఱకె
 వ్యర్థముగ మానవుఁడు నేడు వ్యయము చేయు,
 తిండి బెంగను దొలఁగించెదేని, తల్లి !
 గజై కట్టఁడ నిన్ను నాల్కపయి నిల్చి !

పొలములలోన పల్లములు

పూడిచి, గొప్పులుత్రవ్వి, యడ్డు క
 ట్టలు నిడి రైతు కష్టపడు
 టం బరె—సాంఘిక జీవనమ్ము వ

రిలుటకు మానవుండు పలు
 రీతుల కంచెలుపాతి, చట్టముల్
 వెలయఁగఁ జేసినాఁడు—తగ
 వెక్కడి దుమ్ముడి నేద్యమైనచో ?

నాది నీదన్న భేద మంతకును, ధనము
 దాచి పెట్టెడి స్వార్థమంతకును, భావి
 రక్షితము కాక యునికి కారణము ; కాన
 సౌఖ్యమెల్ల నీయభయ హస్తమున కలదు.

అవనీ భారముఁ బాపఁగ
 నవతారము లెత్తినేల ? అజ్ఞాన తమో
 జవనిక తొలఁగింపుము, నీ
 యవకాశపు రుచులు మనుజుఁ డాస్వాదించున్.

ఆయమును ప్రాయమును దినివేయు నరుని
 వ్యాధులకు, బాధలకు నెల్ల వ్యథల కొక్క
 లేమి హేతువు ; లేమియె లేకయున్న
 మనుజు లోకమ్ము సంపూర్ణమై వెలారు.

కలిమి పోవు నంచు కల వాఁడు, లేమిని
 లేనివాఁడు దిగులుతో నశింతు,
 నాశనమ్ము లేని నవసృష్టికి పునాది
 లేమి బూదె మీఁద లేప వలయు.

తీరిపోయిన దేని యార్థికసమస్య,
 లోకమున రాజకీయము లు ప్తమగును ;
 రాలు నధికారవాంఛ కా రాకువోలె,
 అంత బ్రతుకెల్ల విరిసి మారాకు తొడుగు.

సంతృప్తి కలదు కృషిలో
 సంతోషముతోడ దాని సాగించిన ; మా
 గ్ధాంతరము లేదు ప్రగతికి,
 ధ్యాంతముఁ జేల్చుకొని పైకి వచ్చుట తప్పన్.

విరులు భూమినుండి, మెఱుపు మబ్బులనుండి,
 శాంతి తమమునుండి కలిగినట్లు,
 నిఖిల జీవశక్తి నీనుండి ప్రవహించు,
 వెడల నిమ్మ దాని వెల్లివిరిసి !

దీపనఖు లెల్ల దను నీకు తెలుపుకొన్న
 వివరములలోన కాన్పించు నవని కొంత,
 పీడలను చీడలను బాపి పెంచెదేని
 మానవారామ మభిరామమై వెలారు !

ఈరీతి నేను, జగతీ
 భారమ్మును గుర్చి, నీదు బాధ్యతను గురిం
 చూరక తలపోయుచు, నీ
 యారాధన మున్దియున్న యశనిన్ గంటిన్

ఏ రస మెప్పు డే తరంగ
 నేగతి నుద్రతమై, యుదగ్రమై
 మీరునో, గట్టుపొర్లి పొలి
 మేరలు ముంచునో చెప్పలేము, కా
 సారము కూడ తీవ్ర తర
 ఝంఝకు నుప్పర మంటి పోయెడున్ !
 పారములేని దీని కొక
 పద్ధతి చూపుము, సాగి పోవగన్.

ప్రగతి శీలము, శోభనప్రదము నైన
 రాగరసమున నీకు తారశ్య మొసంగి
 పరమ సౌభాగ్యమున కాంత పరవశిల్లి
 రచన చాలించి యతఁ డనురక్తుడయ్యె !

ముదిత మోమును జూచు, నామోముఁ జూచు,
 వలపుఁ గ్రొందేనే చిటు నిపాతలకుఁ బట్టి
 నేను తగ్గిన కొలఁది యా నెలఁత హెచ్చి
 అతని తలఁపును పూర్తిగ నాక్రమించె !

అపు డనూయతొ నన్ను నే నరసి కొంటి,
 ఆత్మ పరిశీలనము మంచిదయ్యె నాకు,
 పడఁతీ కెమ్మోవి తీయగా పరిమళించు,
 నూనె వాసన యేదో నానుండి వెడలు !

అఖరై పోయె ప్రమిదె కాయమున చమురు,
 అరిపోయెను తడి వర్తి యాత్మ నుండి,
 బ్రదుకు నిమిషాలపై నున్న యదను లోన
 తవిలె మనసున శాశ్వత త్వంపుఁ దలపు !

ప్రమిదె, వర్తి, నూనె, రవ్వంత నిప్పును
 కలిసి వెలుగు దీప కళిక నేను
 అఖరాట యేమొ, అందు కేది కత మ్మొ
 తెలిసి కొనఁగఁ దల్లడిలితి చాల.

చీకటి నుండి వుట్టి, మరి
 చీకటి లోనికె గిట్టు కర్మ కే
 లా కమనీయ కాంతుల ల
 లాటము లాట తలమ్ము లయ్యె ! నీ
 చీకటి నెల్లఁ గాల్చుఁగల
 శీలము వెల్లున కేల లే దొకో !
 లోకము లేలకో తమసి
 లోబడి మున్ముచు, దేలుచుండెడున్ !!

తరుమఁగలదె కాని హరియింప నేరదు
 దివ్వె యెట్టిదైన తిమిరములను,
 శక్తికలదె యయ్యు చైతన్య మినుమంత
 కష్ట తాఁక నేని గుప్తమనును.

నల్ల నేలనుండి పల్లవించిన మల్లె
 డుల్లి పోవు సుఖుని యుల్లమందు,
 అంతమాత్రమైన యానంద మెఱుంగని
 బ్రతు కిదేమొ యంత్రగతి గమించు !

నల్లని చీకటి కడుపున
 తెల్లని వెలుంగెట్లు కల్లు ? స్థిర జీవన సం
 పల్లహరి కాక యుంటారు
 తల్లీ ! కతమేమి ! తెలియ దణుమాత్రమ్మున్ !

వెలుంగుల కెల్ల తల్లియగు
 విశ్వ సరస్వతి పుట్టినిల్లె యీ
 తొలంగని యంధకార మని
 తోచదు వెల్లెడు సంత సేపునున్,
 కలగితి వత్తిపైని మమ
 కారము తీరక, తీరుచున్న మే
 రల నిజహృదముల్ తెలియ
 రాక పెనంగితి మృత్యుమూర్తితో !

సత్త్వ సంపన్నమును, సర్వశక్తియుతము,
 పూర్ణమును నైన తమముతో బోరు పెట్టు
 కాంతి మాత్రము గుణమైన కళిక ? రత్న
 మెట్లు రత్నాకరమ్ము నిర్దించగలదు ?

నూనె లేకుండ నను వెలుంగు మని కోయ
కై సరుని కోర్కె తీర్చు మార్గమ్ము లేక
ప్రజ్వరిల లేని రసహీన భావమట్లు
అణగి పోతిని, శూన్యన నారిపోతి.

కాంతియును జీవనమ్ము నొక్కటియె, వాని
నారకుండ నిల్పుట యసాధ్యమ్ము కాదు,
చీకటిని బట్టుకొనగల్గు సిద్ధి యున్న
వెలుగునకు శాశ్వతత్వమ్ము వెలయు దాన.

రవి గల్గిన భువికే యీ
చివుకులు, పెరచోట్ల లేవు చీకటి వెలుగుల్
కవికలము నెరపు నైకొని
దివిగా భువినెల్ల తీర్చి దిద్దుము, తల్లీ !

చిమ్మ చీకటి రొమ్ముపై చిద్విలాస
వృత్తిమై చేరి వీణ వాయించు దివ్య !
ఓ స్వయంప్రభ ! ఓ పరంజ్యోతి ! లేమ్ము
ప్రాణి ప్రతియింట నీదె యగ్రాసనమ్ము !

ఏదో యొక దీపపు వెలుగు
గేదో యొక మూలమిగులుక కే మానవుడున్
నీదారిఁ దెలియఁ జాలఁడు,
నాదేవీ ! లేచిరమ్ము నాతో భువికిన్ !

దీప మారీతిని ముగించి, దేవిఁ గూర్చి
వినయ వినమిత మగుచు వందనము చేసి,
ఆమె దరహాసమం దదృశ్యమయి పోయె,
దీపసభ తిరోహిత మయ్యె, దేవి మిగిలె!

ఎట్టదామర తోట యేవున వికసించి
నవసూర్య సింహాసనము రచింప,
మల్లిపువ్వులు మంజుమణులట్లు తరళమై
పాలవెన్నెల చీర పరిధవిల్ల,
చీకట్ల మెసవి త్రేన్చిన తేంట్ల గమి రీతి
చెంపల నెఱికుదుల్ చిందులాడ,
నల్లగల్వల చాయ నలుదిక్కులకుఁ బంపి
కాటుక కనుఁదోయి కాంతులూర,
సూర్యచంద్ర ప్రదీపాది శోభలెల్ల
దినదినమ్మును వెలిగించు దివ్య యామె
హాయిగొల్పెడి రసపూర హాసరేఖ
విరిసి, నను ముంచి, కరిగించి, వివశుఁ జేసె!

ఆ మహానంద సుందర సీమ నొక్క
చిటికలో దాటి, నేనంత సిగ్గు పడుచు
ఆ రసై కాంత విశ్వశుద్ధాంత మందు
వేడుకొంటిని “ మన్నింపవే ” యటంచు.

“నను మన్నింపు” మటంచు నే నుడువు నం
 తన్, “చాలు, చాలించు, నూ
 తన మీ ప్రార్థన, మెందు నేర్చితివి చా
 దస్తమ్మ? నీకన్న ముం
 దినుడే తూర్పుమొగాన ముద్దుగొనుచుం
 డెన్ గాంచవో” యంచు మో
 విని మోవిన్ గొని లేపుచున్న నిజ దే
 విన్ గాంచి—మేల్కొంచితిన్ !!

మ ధు బా ల

రచన : భీమన్న

మనోహరమైన మధురకావ్యం. ఇది మద్రాసు యూనివర్సిటీలో బి. ఏ. కు, ఆంధ్ర యూనివర్సిటీలో భాషా ప్రవీణకు అధునిక కవితా పాఠ్యగ్రంథంగా నిర్ణయించబడింది.

ప్రతులకు : దేశికవితామండలి, విజయవాడ.

రా గో ద యం

రచన : భీమన్న

రస్యమానత రంజితే రమణీయగేయాల సంపుటి. దీనిలోని
గేయాలు ఆలిండియా రేడియో లలిత సంగీత కార్యక్రమాలలో
శాడ్ కౌస్తు జేయబడుతున్నాయి.

ప్రతులకు : దేశికవిశామండలి, విజయవాడ.
